

456
== Na rok 1875. ==

MATICE LIDU.

Ročníku IX. číslo 2.

(Běžné číslo 50.)

Dobrodružství

tří Rusův a tří Angličanův v jižní Africe.

V PRAZE.

Nakladem spolku pro vydávání laických knih českých.

1875.

Expedice Matice lidu nachází se v Mariánské ulici č. 20—II.

Dobrodružství

tří Rusův a tří Angličanův

v jižní Africe.

Román **JULIA VERNEA.**

Z francouzského přeložil Jan Čeněk.

Matice lidu ročníku IX. číslo 2.

(Běžné číslo 50.)

V PRAZE.

Nakladem spolku pro vydávání laciných knih českých.
1875.

Částka první.

Na březích řeky Oranže.

Dne 28. ledna 1854 dva mužové, odpočívající ve stínu obrovské vrby smuteční, hovořili spolu, zírajíce s napnutou pozorností na vody Oranže. Řeka ta Holanďany Groote-river, tuzemci Karib čili Garip zvaná, jest nejznačnějším veletočem na předdhoří Dobré Naděje; závodí s třemi mohutnými žilami Afriky: Nilem, Nigrem a Zambézem. Podobně těmto má i ona své ručeje, bystřiny a vodopády. Někteří cestovatelé afričtí, jichž jména jsou známá podlé jedné části úvodí Oranže, chválí jednohlasně čistou jasnost vody a krásu břehův řeky této.

Oranž zabočuje v tomto místě k pohoří Vévody Yorkského a poskytuje zrakům diváka rozkošného podívání. Nedostupné skaliny, mohutné balvany, omšené pahejly stromů stářím zkamenělé, hluboké rozsedliny skalní, charé spousty lesů, sekerou dosud neposkvrněných: vše to věnčeno v pozadí Pohořím Garipským tvořilo obraz neskonale krásy a mohutnosti. Vody řitily se tu s výše čtyř set stop ve propast. Proti proudu spatřovalo se klopotné vření padající tekutiny; dolů po proudu pak jevil se zrakům chmurný vír rozpěněných vod, nad kterýmž vznášela se hustá mlha vodních par, pruhovaná sedmi barvami duhovými. Z pro-

pastě zavzníval rachot ohlušující, jejíž ozvěna skal mnohonásob sesilovala.

Starší z mužů, jež bezpochyby náhoda obmyšleného výskumu zavedla v tyto končiny jižní Afriky, nevěnoval hrubě pozornosti luzným krasám přírody, zraku mané se naskytujícím. Týž netečný cestovatel byl lovec z kmene křováků a v pravdě ušlechtilým vzorem chrabrého plemene tohoto. Jméno křovák — anglicky bushman — odvozeno jest z holandského názvu Boschejman a značí doslovně člověka v křoví žijícího. Hromadné pojmenování přísluší kočujícím kmenům, křižujícím severozápadně od osady Kapské. Žádná z rodin křováckých není osazena v sídlech stálých; tékají toulavě v končinách mezi Oranžem a Východním Pohořím, drancují dvory a plence úrodu pánovitých osadníků, kteří zatlačili je znenáhla na pustá lada neúrodného vnitra, kde trčí z půdy více kamení než bylin. Křovák, o němž mluvíme, byl asi čtyřicátník vysokého vzrůstu a na pohled silných svalů. Také v odpočinku jevílo tělo jeho jakousi čilou pozornost. Uhlazenost, svěžest a nenucenost pohybů značily člověka energického, připomínající mané hrdiny románů Cooperových. Občasné vzplanutí smědých lící svědčilo o zrychleném tlukotu srdce. Křovák týž nebyl již vlastně divochem. Pocházel z otce Angličana a matky hotentotské; častým stykem s cizinci zušlechtil své mravy a mluvil plynne jazykem otce svého. Oděv jeho, napolo hotentotský, napolo evropský, záležel v červené flanelové košili, v krátkém kabátci a ve spodkách z kůže sajky. Nohavice končily v gamaše, zhotovené z kožešiny divoké kočky. Na hrdle zavěšen byl váček, obsahující nůž, dýmku a tabák. Hlavu kryl jakýsi druh beranice. Kyčle byly opásány širokým nevy-

dělaným řemenem a holé zápěstě krášlily kroužky ze slonoviny ozdobně vyřezávané. Bedra zahalena byla mimo to v plášť z kožešiny tygrovy, sahající až po kolena. U nohou lovce spal pes tuzemského plemene. Křovák vypouštěl z kostěné dýmky zrychlené kotouče kouře a jevil nepochybné známky netrpělivosti.

„Upokojte se, Mokume,“ oslovil jej mladší společník, „jste v pravdě nejnetrpělivějším člověkem — když zrovna nelovíte! Na věci nenechá se ničeho změnit; očekávanci přijdou dojista dnes nebo zítra!“

Společník křovákův byl mladík pět nebo šest a dvacetiletý, pravý to opak lovce. Klidná povaha zračila se patrně v celém počínání. Byl Angličan. Oděv jeho až příliš měšťácký shodoval se málo s tímto místem. Měl vzezření úředníka, jenž v divokou krajinu byl zabloudil a bezděky bylo se ti ohlížeti, nemá-li péro za uchem jako kupčák, pokladník, kancelista nebo jiný druh velikého plemene byrokratů. Mladý muž skutečně nebyl cestovatelem, nýbrž hvězdář z observatoře kapského, Vilém Emery, slovatný učenec.

„Hleďte, pane Emery,“ odvětil lovec správnou angličtinou, „již po osm dní nacházíme se na umluveném stanovišti řeky Oranže, u vodopádu Morg-hedského; zůstati pak po osm dní na téměř místě, nepříhodilo se věru dávno členu mého plemene! Zapomínáte, že jsme kočovníci, jimž půda páli pod nohama, mají-li takto prodlévati.“

„Příteli Mokume,“ odušil hvězdář, „očekávaní přicházejí až z Anglie, můžeme jim teda lhůtu o týden prodloužiti. Dlužno pouze uvážiti délky cesty, možných svízelských, jaké může působiti úvodí Oranže cestujícím po parníku; jedním slovem jest nám přihlížeti k tisícovým překážkám, podob-

němu podniku nepřejím. Řeklo se nám, abychom připravili vše potřebné pro cestu výskumnou v jižní Africe, po té abychom očekávali u vodopádu Morg-hedského mého kolegu plukovníka Everesta, před-nostu hvězdárny Kémbridžské. Čeho žádáte si ještě, bodrý křováče?“

Křovák bezpochyby že žádal mnohem více, neboť ruka jeho pohrávala křečovitě se zámkem pěkné pušky.

„A nemýlíte se, pane Emery?“ ujal se slova Mokum.

„Nikoliv, příteli,“ odvětil klidně Angličan, „Zde čtete list pana Airyho, ředitele hvězdárny Grýnvičské.“

Křovák vzal podávané mu psaní a točil a opět točil je na všechny strany jako člověk v tajnosti kaligrafie nezasvěcený. Konečně podal je nazpět Emerymu:

„Opakujtež mně, co povídá ten kousek počer-něného papíru.“

Mladistvý učenec, nadán jsa bezpříkladnou trpělivostí, počal po dvacáté již vyloženou zprávu znova předčítati. V posledních dnech minulého roku obdržel Emery dopis, v němž sdělena jemu zpráva o brzkém příjezdu plukovníka Everesta a mezinárodní komise vědecké, kteráž podnikne výpravu do jižní Afriky. Jaké byly zámysly této komise, proč ubírala se až k zadnímu konci pev-niny africké? Emery neměl o tom ani tušení, v listu pana Airyho nečinila se o tom ani zmínka. Dbaje předpisův určitě vytknutých, pospíšil při-pravit v Lataku, jedné z nejsevernějších stanic Hotentotska, povozy a zásoby potravin, zkrátka vše, čeho třeba k zaopatření karavany křovácké. Znaje pak z chvalné pověsti tuzemského lovce Mokuma, jenž byl pravázel Andersena na honbách

v západní Africe a neohroženého Davida Livingstona na první výskumné cestě k jezeru Ngami i k vodopádům řeky Zambézi, nabídl křovákovi náčelnictví karavany. Po té bylo ujednáno, že Mokum doprovodí Emeryho ku břehům Oranže, k vodopádům Morghedským. Na tomto místě měla je vyhledati komise vědecká. Společnost měla se plaviti po fregatě „Augusta“ zvané až k ústí Oranže na západní straně Afriky a dopravit se proti proudu řeky až k vodopádům. Emery a Mokum vzali s sebou silný vůz, jež zanechali prozatím v pozadí údolí; byl určen k převezení cizinců do Lataku, nedají-li přednost dopravě po řece samé. V posledním případě bylo ovšem nutno obejít na několik mil vodopády. Po ukončeném výkladu, jenž utkvěl tentokráte v paměti křovákově, popošel týž k samému okraji propastě, ve kterou vrhaly se šumné vody hromovým rachotem.

Hvězdář sledoval ho k čeřícím se blubinám. S povýšeného místa bylo viděti na několik mil zdálí přes vody Oranže. Žádná loď, žádný předmět nerušil jich utišený běh. Byly asi tři hodiny a slunce rozhrívalo v samém stínu vzduch až na stopadesátý stupeň Fahrenheita (40° podlé Cels.). Podobáf se měsíc leden v těchto krajinách červenci končin severných. Bez jemného vánku západního musela by teplota ona bývat nesnesitelná každému — křováka vyjímaje.

Po desíti minutách napnutého pozorování obrátil se Mokum netrpělivě k Emerymu:

„A což nepřijdou-li vaši lidé vůbec?“

„Přijdou zajisté, statný lovče,“ odvětil Vilém Emery. „Jsou to mužové čestného slova a budou tak zevrubni jako hvězdářové. Ostatně, je teprve osmadvacátého ledna, mají tedy ještě čtyři dny času, aby dorazili k vodopádům Morghedským.“

„Ale pakli ani po uplynulých čtyř dnech nikdo se neobjeví?“ doléhal dále křovák.

„Nuže, mistře lovče, potom naskytne se nám příležitost k tužení trpělivosti, neboť budeme je očekávati tak dlouho, dokud nebudu přesvědčen, že více nepřijdou!“

„Při sám bůh náš Ko!“ vzkřiknul křovák, „vy jste s to čekati, až Karib ustane vody své v tuto propast vrhati!“

„Nikoliv, lovče!“ konejšil ho Emery hlasem stále klidným. „Rozum má povždy konání našemu panovati a týž rozum praví mně zcela určitě, že kdyby plukovník Everest a jeho společníci, umdleni trapnou cestou, postrádající snad nejnutnějších potřeb, ztraceni v těchto pustinách, neshledali nás na vytknutém stanovisku: zasluhovali bychom hanu v každém ohledu. Za každé příhodivší se neštěstí byli bychom pak jen my zodpovědni. Jest nám tedy setrvati, jakož povinnost káže nám. Ostatně, ničeho nám neschází. Vůz náš v údolině poskytuje nám bezpečného úkrytu v čas noční a zásoby naše jsou hojné. Přírodní krásy, před zrakoma našima rozestřené, zasluhují pro jich velkolepost našeho spravedlivého obdivu. Novým tímto kouzlem jatý cítím se šťastným, že mohu strávití několik dnů ve stínu rozkošných lesů, na březích této řeky, nevyrovnatelně půvabné. Avšak ani vy, Mokume, nemáte příčiny k stížnostem: lesy hemží se zvěří čtvernohou i pernatou. Nuž tedy lovte, poctivý křováče, já zatím budu vyhlížeti naše opozdilce; jdětež, nemusíte se alespoň strachovati, že se vám nohy v půdu zakoření!“

Návrh týž byl neodkladně přijat a brzo zmizel křovák se svým ohařem pod hustým krovem lesa, jenž věncil pozadí vodopádů.

Vilém Emery, zůstav samotén, rozložil se pod vrbou; v očekávání spánku, ježž dusné vedro nepochybně přivoditi musilo, přemítal o svém postavení. Jaký to problém vědecký měl se rozluštit v pustinách jižní Afriky? Jaká to pozorování měla se konati na třicátém jižním rovnoběžníku? On, Emery, byl toliko vyzván co učenec s podnebí zeměpisných šířek jihoafrických obeznámený a jelikož patrně šlo o práce vědecké, muselo býti přispění jeho velevítané. V podobných myšlenkách tvrdě usnul a probudiv se, shledal slunko zapadati za vrchy, jichž malebné obrysy odrážely se na obloze planoucí. Žaludek počínal jemu připomínati, že hodina večere valně pokročila a že je čas, aby k vozu se navrátil.

V témž čase ozvaly se rány střelné s pravé strany svahu horského. Skoro současně objevil se křovák na pokraji lesíka, vlekl sebou kus právě ulovené zvěře.

„Co přinášíte pro naši večeri, mistře dodavatel?“ volal Emery zdaleka.

„Sajku skákavou, pane Emery,“ odpověděl lovec, shodiv na zem zvíře, jehož duté rohy byly v podobě lyry zahnuté. Byl to skutečně druh sajky, ve všech pásmech jižní Afriky zdomácnělý. Lepotvárný kozel se zády skořicově zbarvenými, jehož hřbet mizel pod hedbávnou, bělostnou srstí a břicho bylo kaštanově skvrnité. Výborné maso jeho mělo poskytnouti chutnou večeri.

Lovec i hvězdář navleknuvše sajku přes tyčku, naložili si ji na bedra a opouštěli vrchol vodopádu, s něhož dorazili za půl hodiny do ležení v údolí. Zde čekal na ně bezpečný úkryt ve voze, střeženém dvěma tuzemci.

Částka druhá.

Úřední představení.

Po celé dny 28., 29. a 30. ledna Mokum i astronom vytknutého stanoviska neopouštěli. Pro-následoval-li lovec zvěř v okolních houštinách, střežil mladý hvězdář běh řeky co nejpečlivěji. Duch jeho blaze okřival krásným divadlem přírodním a naplňoval se novými netušenými pocity. Týž učenec nad zápisky svými ustavičně schýlený, dnem i nocí k dalekohledu připoutaný, buď přechod hvězd skrze poledník, nebo západ jich zevrubně zaznamenáváje; týž muž cifer ssál plnými doušky unášejší lahody u lesů neproniknutelných nebo na pustých stráních, kteréž páry Morghedy vlhkým popraškem zavlažovaly. Bylo jemu rozkoší, rozuměti poesii širých samotin lidem téměř neznámých a ukájetí ní ducha svého, výpočty mathematickými znaveného. Tak podařilo se jemu oklamati dlouhou chvíli nudného čekání a tělo i ducha znova posilniti. Z této novoty poměrů bylo lze vysvětliti nezvratnou trpělivost, kterouž křovák ovšem pochopiti nemohl. Proto se strany lovce vždy nové výčitky se hrnuly, na něž následovalo vždy klidné, nezměněné chlácholení, které rozčileného Mokuma nikterak neupokojovalo.

Konečně zasvitl 31. leden, poslední to den lhůty. Neobjeví-li se ani dnes ještě ohlášení učenci, musí se Emery pro něco rozhodnouti, což přivede jej do nemalých rozpakův. Prodlévání mohlo se protáhnouti do nekonečna a kterak možno nekonečně čekati?

„Pane Viléme,“ pravil lovec téhož dne, „proč bychom nešli cizincům v ústrety? Nemůžeme se jich ani cestou minouti. Půjdeme-li jediné možnou cestou podél řeky, potkáme se s nimi dojista,

plaví-li se vůbec proti vodě, jak nám to kousek vašeho papíru ohlašuje.“

„Máte pravdu, Mokume,“ souhlasil hvězdář. „Můžeme výbornou myšlenku vaši v skutek uvesti, navrátíce se po té v ležení jižním úvalem. Znáte alespoň zhruba běh Oranže?“

„Tak jest, pane,“ přisvědčil křovák; zavěsil si pušku přes rameno a předešel svého společníka na širokou stezku, ve vzdálí čtyř set kroků břehu dostihující.

Bylo devět hodin z rána. Oba výletníci sestupovali po strmém, skalnatém pobřeží, jež poseto bylo křovím i stromovím. Skupiny *tolity popínavé* proplítaly se mezi stromy a rozestíraly své zelené sítě pod nohami poutníků. Křovák prořezával nožem bezohledně ozdobné závěsky, cestu časem obtěžující. Vilém Emery vdychoval z plných plic pronikavé zápachy lesní, prodchnuté balsamovou vůní po kafru, kterouž vysílaly nesčetné květiny z řádu *blahovoňovitých* (Diosmeae). Na štěstí naskytaly se místy některé mýtiny, částí holého pobřeží, podle něhož pak mohli cestovatelé rychleji na západ postupovati. O jedenácté hodině ranní byli takto asi čtyři míle urazili.

Západní větrík zanášel hukot vodopádu opačným směrem cesty, pročež mohli poutníci jakékoliv nahodilé zvuky s této strany zalétající dobře rozeznávat.

Vilém Emery a lovec zastavili se na tomto místě a pohlíželi na řeku, kteráž prostírala se před nima asi na dvě neb tři míle v přímé čáře. Řečiště veletoku bylo hluboce zúžené; po obou stranách vévodily jemu strmé břehy křídové.

„Sečkejme tuto,“ navrhoval hvězdář, „a odpočijme sobě. Nemám vašich loveckých nohou, mistře Mokume, a procházívám se mrštněji po hvězdnaté obloze nežli po cestách pozemských. Z tohoto bodu

musíme zpozorovati parník, jakmile zahoupá se na nejzazších vlnách obzoru.“

To řka opřel se o kmen obrovského stromu pryšcovitého, jehož vrchol trčel do výše čtyřiceti stop. Pohled astronomův bloudil toužebně odtud v dáli přes řeku. Lovec, odpočinku málo zvyklý, pokračoval ve své procházce podél břehu, co zatím pes jeho Top hejna divokého ptactva vodního vyplašoval.

Neuběhlo ještě ani půl hodiny, kdy Emery uzřel Mokuma na sto kroků vzdáleného činiti posuňky zvláštní pozornosti. Spatřil snad křovák loď tak toužebně očekávanou?

Hvězdář opustiv své stanovisko, popošel k lovcí a tázal se ho, zdali spatřil něco pozoruhodného.

„Ničeho, pane Emery, zdá se mně toliko, že proud donáší k sluchu mému zvláštní šumot.“

Křovák doporučil společníku úplné ticho a přiloživ ucho k zemi, naslouchal s napnutou pozorností.

Po několika minutách povstal a svěsiv hlavu, pravil: „Mýlil jsem se nepochybně; lomoz týž působí, tuším, větřík skrze lupeny vanoucí, nebo bublají tak vlnky přes kamenný břeh. Ačkoliv, přece . . .“

Lovec naklonil ucho ještě jednou s pozorností, leč neslyšel ničeho.

„Mokume,“ upozorňoval ho Emery, „jest-li zvuk, jež domníváte se slyšeti, provozen strojem parním, rozeznáte jej lépe, přikloníte-li se k hladině řeky. Voda rozvádí zvukové vlny mnohem jasněji nežli vzduch.“

„Pravdu díte, pane Emery,“ prisvědčoval křovák, „častokráte překvapil jsem takto brocha, když brodil se řekou.“

Křovák slezl po příkrém břehu, zachytávaje

se úponkovitých liánů a chomáčů rostlinných. Dostoupiv k hladině vodní, vhroutil se do řeky až po kolena a naklonil ucho k samému proudu.

„Ano!“ vzkřiknul po několika vteřinách, „ano! nemýlil jsem se prvé. Ve vzdálenosti několika mil vyluzuje se patrný hluk pleskáním vody. Slyším jednotvárné, nepřetržité klapání uvnitř proudu.“

„Hlomož šroubu?“ tázal se hvězdář.

„Dost možná. Evropané nejsou daleko.“

Emery znal předobře jemnou vnímavost smyslů křovákových, pročež nepochyboval ani dost málo o pravdivosti tohoto pozorování.

Křovák vyškrábal se opět na břeh, načež uzavřeno posečkati na tomto místě na další znamení.

Minula opět půlhodina v trapném čekání. Konečně zabušilo prudčeji srdce Emerymu při výkřiku Mokumovu: „Ejhle dým!“

Emery sledoval směr lovcem naznačený a uviděl s namáháním lehýnký obláček, zvedající se krouživě z řeky.

Loď blížila se dosti rychle ku předu. Brzo mohl Emery rozeznati její dýmník, chrlící sloupec černého kouře promíšeného parou. Bylo zřejmo, že cestující sesílovali oheň pod kotlem, aby ještě téhož dne umluveného stanoviska dostihnuli. Bylo poledne. Jelikož místo nebylo právě přistání lodě příznivo, uzavřel hvězdář k vodopádu se navrátiti. Ohlednuv se ještě jedenkrát, spařil Emery vlajku anglickou, na zadní části paluby vztýčenou.

Zpáteční cesta rychle ubývala; o jedenácté hodině zastavili se poutníci ve vzdálenosti čtvrt míle pod vodopádem. Řeka ztáčela se zde v polokruh, tvoříc malý záliv, v jehož pozadí mohl parník snadno přistáti.

Loď musela býti již zcela na blízku; nebylo nice slyšeti sykot páry, ale vzduchem zavznívalo

pronikavé pískání parního stroje, které proráželo hukot vodopádu. Lodní družstvo chtělo patrně přítomnost svou osvědčiti. Lovec odpověděl výstřelem z pušky a ozvěna skalní sesílila výbuch mohonásob.

Konečně objevila se loď. Také obyvatelé její spatřili teď hvězdáře a Mokuma. Křovák naznačoval posuňky směr, jímž bylo se uchýliti lodníkům, aby dostali loď v místo k přistání nejpříznivější. Mokum zachytil vyhozené lano a otočil je kolem stromového pahejlu. Hned na to vyšinul se lehce na břeh muž vysokého vzrůstu a obrátil se k hvězdáři.

Emery popošel jemu vstříc a otázkou:

„Plukovník Everest?“

„Pan Vilém Emery?“ odvětil přichozí.

Mladistvý hvězdář a soudruh jeho z observatoře Kémbridžské pozdravili se vzájemně a podali sobě ruku.

„Pánové,“ ujal se poté slova plukovník Everest, „dovoltež, abych vám představil ctného Viléma Emeryho z hvězdárny *Předhoří Taunského*, jenž odhodlal se jíti nám vstříc až k vodopádům Morg-hedským.“

Čtyři cestovatelé, přistoupivše k plukovníku Everestovi, pozdravili pořadem Emeryho, jenž pozdravení opětoval. Na to představil je plukovník obřadně flegmatickým hlasem:

„Pane Emery, sir John Murray z hrabství Devonského, váš krajan; pan Matyáš Strux, z hvězdárny Pulkavské, pan Mikuláš Palandr, z hvězdárny Helsingforské a pan Michal Zorn, z observatoria Kyjevského; tři učenci ruští, zastupující v naší mezinárodní komisi vládu carskou.“

Částka třetí.

Přenášení parní ledě.

Po skončeném představování prohlásil se Emery přichozím k službám. Co prostý hvězdář z observatoria Kapského byl podřízen plukovníku Everestovi, vyslanci vlády anglické, jenž sdílel s Matyášem Struxem předsednictví v komisi vědecké. Znal ostatně prvního z nich co učenice slovutného, proslavivšího se rozlušťováním mlhovin a vypočítáváním okultací hvězd. Týž muž byl asi padesátník, chladný, odměřený; život svůj uspořádal mathematically hodinu za hodinou. Proň nebylo nic nepředvídaného. Přesnost a zevrubnost jeho rovnala se hvězdám, procházejícím určitou dobou skrze poledník na obloze. Mohlo se říci, že všechny skutky jeho zařízeny byly podle chronometru. Vilém Emery dobře to věděl a proto nepochyboval ni okamžikem o určitém dostavení se komise.

Leč marně očekával, že plukovník zjeví mu vlastní účel výpravy do jižní Afriky; plukovník mlčel o tom důsledně. Emery netroufal si doléhati naň předčasnými otázkami, věda předobře, že v mysli plukovníkově neudeřila dosud hodina sdělení. Rovněž znal dle pověsti sira Johna Murraye, bohatého učenice a soka Jamesa Rossa i lorda Elgina, jenž bez titule úředního poctíval Anglii důležitými výskumy hvězdářskými. Věda byla jemu zavázána mnohými a značnými oběťmi peněžitými.

Na postavení obrovského hlediska zrcadelného obětoval dvacet tisíc liber šterlinků, to jest dvakrát sto tisíc zlatých; týž dalekohled byl důstojným soupeřem teleskopu Paerson-Townského, jímž rozluštěna byla povaha četných dvojhvězd.

John Murray byl muž nanejvýš čtyřicetiletý,

vzezření pánovitého, na jehož bezvášnivě tváři nejevily se žádné stopy určitého charakteru.

Také jmena ostatních učencův, tři Rusův, nebyla Emerymu neznámá. Leč mladý hvězdář neznal jich dosud osobně. Nápadné bylo jemu hned, že Angličané i Rusové zastoupeni byli rovným počtem: tři Angličané, tři Rusové. Parník měl název „*Králová i Car*“ a čítala posádka jeho pět Angličanův, pět Rusův.

„Pane Emery,“ pravil plukovník po ukončeném představování, „nyní známe se, jako bychom byli spolu vykonali cestu z Londýna až k Předhoří Voltaskému. Vážím si vás pro vaše výskumy, jimiž mlád ještě dobyl jste si jmena čestného. Vláda anglická vyzvala vás k výslovné mé žádosti, abyste se zúčastnil výpravy do jižní Afriky.“

Vilém Emery poklonil se mlčky a doufal, že plukovník rozhovoří se konečně o účelu výpravy.

„Táží se vás, pane Emery,“ ujal se opět slova plukovník, „jsou-li přípravy vaše ukončeny?“

„Úplně, plukovníku,“ odtušil hvězdář. „Řídív se pokynutími pana Airyho, opustil jsem Předhoří Taunské již před měsícem, abych odebral se na stanici Latakskou. Zde sehnal jsem veškeré součástky výpravy: povozy i potraviny, koně i křováky. Sto ozbrojenců čeká na vás v Lataku, a jim velí obratný i slavný lovec, jehož dovoluji si vám představití; zove se Mokum.“

„Křovák Mokum!“ zvolal překvapeně plukovník.

„Křovák Mokum; aj, znám výborně jeho jméno.“

„Jest to jméno čilého a neohroženého Afrikána,“ dodal sir John Murray, obrátiv se přívětivě k lovcí, jehož vznešené postavy Evropanů nikterak v rozpaky neuvedly.“

„Jméno vaše, Mokume,“ pokračoval plukovník, „jest chvalně známo ve Spojených Královstvích.“

Byl jste přítelem Andersona a průvodčím slavného Davida Livingstona, jenž poctívá mne svým přátelstvím. Anglie vám děkuje mými ústy a blahotečím panu Emerymu, že zvolil vás náčelníkem naší karavany. Lovec, jakým jste, musí mít zálibu v krásných zbraních. Nuže těch máme hojnost v zásobě a prosím, abyste sobě vybral ze všech ručnic tu, která se vám bude líbiti nejvíce.“

Úsměv spokojenosti zakmitl se na rtech křovákových. Bylť zajisté dojat důležitostí, jakou v Anglii službám jeho přikládali, ale ještě více připověděl plukovníka Everesta. Poděkoval a ustoupil stranou, co zatím Vilém Emery pokračoval v rozprávce s Evropany. Doličoval jim podrobně zosnovanou výpravu i zařízení karavany a plukovník Everest byl všecek okouzlen. Slo jedině o to, dospěti co možná rychle do Lataku, ješto výprava musela počítí v prvních dnech měsíce března, po dnech deštivých.

„Račtež se, plukovníku, odhodlati, jakým způsobem chcete se dopravit do města,“ pravil Emery.

„Po řece Oranži a přítoku jeho Kurumanu.“

„Je pravda, ale byť byl parník váš sebe výtečněji sestrojen, nelze mu přeplouti vodopády Morghedy.“

„Obejdeme vodopády, pane Emery. Přeneseme loď na několik mil po pevné zemi až k místu splavnému. Tuším, že vody jsou pro loď o nepatrné brázdě vodní splavné až k samému Lataku.“

„Ovšem, plukovníku, ale loď má takovou váhu, že . . .“

„Pane Emery, parník jest dílem mistrovským; nechá se snadno rozebrati klíčem a několika svorníky. Vzal jste sebou k vodopádu silný vůz?“

„K službám, plukovníku, naše ležení není odtud ani na hodinu vzdáleno.“

„Nuže, prosil bych křováka, aby vůz dal sem dopravit, naložíme naň součástky lodě i parního stroje, jenž nechá se rovněž rozebrati a dopravíme vše o několik mil výše na místo splavné.“

Rozkazy plukovníkovy byly ihned konány. Křovák zmizel v houští, slíbil vrátiti se před hodinou. Za jeho nepřítomnosti byla šalupa ruče rozebrána a na břeh vyložena. Náklad nebyl veliký: bedny s nástroji fysikálnými, slušná sbírka pušek, několik konvic pálenky, sušené maso v soudkách, bedničky s náboji, tlumoky se zavazadly a plátna na stany polní i složitelné nářadí do nich. Pečlivě svinutá kocábka z perčoviny nezabírala více místa, nežli pokrývka řemeny stažená; mimo to některé náčiní polního ležení a pod.

Dlužno vzpomenouti jakéhosi druhu mitrajézy tvaru vějířovitého. Stroj týž nebyl valně zdokonalen, ale přece tak zařízen, že mohl četné oddělení nepřátel ve slušné vzdálenosti udržovati. Parní stroj na vyvození síly osmikoňové dal se rozložití na tři části: parní kotel a jeho varníky, stroj bybný a na vrtuli čili šroub, jenž zapuštěn byl do zadní části podlubí.

Vilém Emery podivil se jednoduchosti práce i rychlosti, kterouž se konala. Vůz nebyl v průvodu křováka ještě ani hodinu přijel, když loď již byla k naložení připravena, kotel i varníky vyfouknuty, ohně udušeny i vyhrabány.

Zmíněný povoz tvořily dvě mohutné vůzky, na dvacet stop od sebe vzdálené. Byla to pravá „kára“ amerikanská: těžkopádná, v osách skřípající a spočívající na čtyřech hrubých koleších. Zapřaženo bylo šest ochočených bývolů po dvou zpárovaných, kteří jevíli značnou citlivost naproti dlouhému bičí vřdčího. Bylo skutečně potřeb. takovýchto tahounů k pohybování plného nákladní

Mužstvo „Králové i Caře“ zabývalo se nakládáním povozu, přihlédajíc k tomu, aby rovnováha byla na všechny strany ustálena. Dovednost námořníků v té příčině je vůbec známa, nýbrž stala se i pořekadlem. Rovnání nákladu lodního bylo lidem tímto pouhou hračkou. Hrubé kusy šalupy spočívaly přímo na osách vůzek, tedy na místech nejpevnějších. Mezi nimi na podélných trámecích došly umístění bedny, vaky, soudky a zavazadla.

Ke třetí hodině odpolední dal plukovník znamení k pochodu.

Členové komise kráčeli lehce k vrcholi mírného pahoruk a rozmlouvali vespolečně, ale o účelu výpravy neučiněno zmínky. Evropané obdivovali se malebným rozhledům před očima se rozestírajícím. Velikolepost přírody, tak krásné v její divokosti, okouzlovala je, jako prvé mladého hvězdáře byla mimoděk unesla. Obdivovali se však s jakousi zdržlivostí, jako praví Angličané, nepřátelé všeho „nehodného“. Vodopádům dostalo se několik pochvalných vyjádření o dobrém vkusu, nic více.

Emery domníval se býti zavázán, převzítí naproti hostům úřad domácího pána jižní Afriky. Byl zde již jako doma a po způsobu chlubných měšťákův neušetřil hosty žádnou podrobností, nýbrž vysvětloval bez milosti všechny koutky svého rozsáhlého parku.

Okolo půl páté obešla společnost vodopády Morghedy; Evropané viděli s planiny vrchu pyšný běh veletoku a sledovali šumné vody jeho až k hranicím dohledu.

K páté hodině objevil se nákladní vůz na temeně pahorku. Plukovník Everest nařídil ihned, aby se započalo skládati, oznámiv, že zejtra na úsvitě výprava opět na cestu se vydá. Noc obětována byla různým pracím. Boky, čelo i korma

parníku byly utaženy, vrtule čili šroub hybný na příslušné místo vsazen, kovové přehradý přepažující jednotlivé komůrky mezilubí postaveny a bedny i náklad na vhodná místa uloženy. Rychlé i správné výkony svědčily co nejpříznivěji o mužstvu „Králové i Cafe“. Byliť Angličané i Rusové lidé vybraní, mužové kázně i dovednosti, na něž mohlo se v případě potřeby právem spolehati.

Úsvitem prvního února byl parník zase ku přijetí cestovatelův uchystán. Již také kroužil se černý kouř z jeho dýmníku a ku zvýšení průtahu vpouštěl strojvůdce do komína proud ostré páry. Parní stroj zařízen byl na vysoký tlak bez hustiče parního a ztrácel zpáteční páru každým chodem pístě, jak shledáváme u soustavy lokomotiv. Kotle byly opatřeny varníky důmyslně umístěnými, čímž docílena velká plocha zahřívací a vyčerpání tepla z odcházejícího kouře. V půl hodině mohlo se vyvinouti dostatečné množství páry. Vůkolí Morghedy poskytlo hojnou zásobu paliva: dřeva ebenového i gajakového; žár podněcoval se výdatně těmito drahocennými hořlavinami.

O šesti hodinách z rána dal plukovník Everest znamení k vyplutí. Lovec byl obeznámen důkladně s během i povahou řeky, pročež na palubu se odebral, ješto dva křováci vůz nazpět do Lataku provázeli. V okamžiku, kdy parník lano přístavní navinovati počínal, obrátil se plukovník Everest k Emerymu a pravil:

„Jáčku, pane Emery, víte, co hodláme v jižní Africe konati?“

„Nemám o tom ani tušení, plukovníku.“

„Toť jednoduché, pane Emery. Budeme vyměřovati jeden oblouk poledníka.“

Částka čtvrtá.

• Několik slov o métru.

Duch lidský již v dobách šedé dávnověkosti zabýval se vyhledáváním jisté míry všeobecné i neproměnlivé, jejíž přesnou hodnotu poskytovala by příroda sama. Byloť zejména důležité, aby míra ta mohla býti vyhledána kdykoliv znova a spolehlivě, byť i země stala se jevištěm převratů jakýchkoli. Staří ovšem cíle tohoto úplně dosíci nemohli, protože scházely jim potřebné návody i nástroje.

Nejlepší cesta k nalezení míry neproměnlivé je zajisté přenešení jistého měřítka na obvod zemský, ježž možno považovati za veličinu stálou. Za tou příčinou dlužno změřiti mathematicky buď celý obvod země, nebo určitou část jeho. Na samém věčně krásném úsvitě vzdělanosti evropské, v zemi hellenské, pokoušeli se někteří vele duchové o rozluštění tohoto problému.

Podlé výroků souvěkých učenců pokládal řecký mudrc *Aristoteles* tak zvané *stadium* *) za stotisícátou část obvodu zemského od točny až k rovníku. *Eratosthenes*, vrstevník Ptolomeův, vypočetl dosti přibližně hodnotu jednoho stupně podél řeky Nilu mezi Syenou i Alexandrií. Avšak samému Ptolomeovi ani Posidonovi nepoštěstilo se provesti podobné operace zemědělské s dostatečnou zevrubností. Také pozdějším badatelům lépe se nevedlo.

Picard ve Francii byl prvním, jenž přihlížel ku zdokonalení dosavadních návodů měření stupně a stanoviv roku 1669 délku oblouku nebeského i zemského mezi Paříží a městem Amiensem, po-

*) Jedno stadium Řekův = $\frac{1}{40}$ míle zeměpisné. *Posn. překl.*

ložil za hodnotu jednoho stupně *padesát sedm tisíc šedesát toas*.*).

V létech 1683 až 1718 prováděli Cassini a Labaire měření Picardem vykonané dále až k Dunkerkám. Cassini a Lacaille sbledali r. 1739 tuto práci býti pravou novým měřením od Dunkerku až po Perpignan. Konečně vztáhlo se měření téhož poledníku Méchainem až po Barcelonu ve Španělich.

Po smrti Méchainově, svízeliž obtížné práce podlehnuvšího, bylo předsevzato další vyměřování poledníku francouzského teprvé rokem 1807. Arrago i Biot dospěli totiž až k ostrovům Balearským.

Proskoumaný oblouk čili čtverník meridiánu prostíral se tehda od Dunkerků až k ostrovu Formentera ve skupině Balearské. Středem jeho prochází čtyřicátý pátý rovnoběžník severní, od rovníku i od točny stejně vzdálený. V té příčině nemuselo se šetřiti sploštění zeměkoule při vypočítávání hodnoty jedné čtvrtiny poledníka.

Měření toto vytknulo padesát sedm tisíc dvacet pět toas za průměrnou hodnotu jednoho čtverníka ve Francii.

Jak patrnó, po tu dobu výhradně učencové francouzští zabývali se určováním tak útlým a choulostivým.

Konstitující shromáždění v roku 1790 vydalo k návrhu Talleyrandovu dekret, jímž ukládá se akademii věd, aby sestrojila neproměnlivý vzorec pro veškeré míry a váhy.

V té době slavní učenci: Borda, Lagrange, Laplace, Monge a Condorcet podali návrh na přijetí jednoho desetimiliontinného dílu jedné čtvrtiny poledníka za jednici běžné míry délkové a váhu

*) Jedna toasa = 6 pařížským stopám.

Pozn. překl.

vody překapované za měřítko tíže veškerých známých těl.

Soustava tato přijata byla skutečně a desetinný základ její přispěl nemálo k tomu, že míra tato přirozená obdrží vrch nad všemi ostatními a sloučí se konečně v jedinou společnou.

Desetimiliontinná část jednoho čtverníka poledníkového nazvána pak jeden *méter* (t. j. míra), pročež i celá soustava *métrickou* sluje.

Později konalo se měření poledníka na různých místech naší země, poněvadž tato nemá tvaru úplně kulovitého, nýbrž představuje elipsoid (schodničník). Následkem toho bylo potřeba také určit velikost sploštění země na točnách.

Švédský přírodopysk Celsius vyměřoval roku 1736 severný oblouk v Laponsku a obdržel za výsledek *padesát sedm tisíc čtyři sta devatenácte toas* pro délku jednoho stupně poledníkového.

Roku 1745 vytknuli v Peruvii Godin i spoléčníci padesát šest tisíc, sedm set třicet sedm toas za rovnomocninu jednoho stupně.

V létech 1752 vyšetřil Lacaille padesát sedm tisíc třicet sedm toas délky stupně meridiánu na Předhoří Dobré Naděje.

Roku 1754 obdrželi otcové Maire a Boskovič padesát šest tisíc devět set sedmdesát tři toasy při měření oblouku mezi Římem a Rimini.

Beccaria v létech 1762 a 1763 páčil oblouk piemontský na padesát sedm tisíc, čtyři sta šedesát osm toas.

V devatenáctém století vyměřováno bylo množství jiných čtverníků: v Bengalsku, ve vých. Indii, v Piemontsku, Finsku, Hanoveránsku, ve východ. Prusku, v Dánsku atd.

Jediní Angličané a Rusové zabývali se pramálo těmito útlými pracemi. Zde jmenovati sluší

generalmajora Roy, jenž r. 1784 hleděl spojití míry francouzské s anglickými.

Ze všech těchto výprav zemědělických dalo se již s jistotou souditi, že průměrná hodnota jednoho stupně musí býti rovnémocna padesáti sedmi tisícům toas, to jest dvacet pět starofrancouzských mil. *) Násobením této hodnoty průměrné počtem veškerých stupňů, jichž čítá obvod země 360, vypočetla se délka celého pásu zemského. Obnášít obvod země na rovníku devět tisíc starofrancouzských „lieue“ čili 5400 zeměpisných mil.

Z rozmanitých měření čtverníků, podniknutých na četných místech zeměkoule, šly na jevo ne zcela souhlasící výsledky; nicméně z průměrné hodnoty *padesát sedm tisíc toas pro jeden stupeň* odvozena byla rovnomocnina „*métru*“. Desetimiliontinná část čtvrtého dílu jednoho poledníku zemského (1 métr) rovná se *třem stopám, jedenácti čárkám a dvě stě devadesáti šesti tisícinám čárky*. Ve skutečnosti je tato cifra poněkud nezevrubná. Z nejnovějších výpočtů o sploštění zeměkoule jde na jevo, že ono obnáší zlomek $\frac{1}{299}$, nikoliv $\frac{1}{234}$, jak domníváno se před tím. Čtverník poledníka neobsahuje pak na vlas deset milionův métrů, nýbrž deset milionův a osm set padesát šest métrů. Avšak rozdíl je v poměru k délce tak nepatrný, že činí při métru chybu dvou desítitisícin jedné čárky!

Takto stanovený métr nebyl hned přijat za jednici míry ode všech národů vzdělaných. Belgie, Španělsko, Piemontsko, Řecko, Holand, staré osady španělské; republiky: Nová Granada, Costa, Rica atd. zavedly ihned míru metrickou Jiné země na

*) Stará míle francouzská (lieue de France) rovná se 4444 metrům. Pozn. přek.

př. Anglie, Rusko a Rakousko nechtěly se však pro všeliké důvody prohlásiti pro míru přirozenou.

Snad že i zápletky politické, vyznačující povahu Evropy na sklonku 18. století, překážely v Anglii rozhodnému zavedení míry metrické.

Když vydán byl 8. května 1790 zmíněný dekret, pozváni byli učenci angličtí, aby podali svůj úsudek o tom, má-li se míra všeobecná založiti na délce kývadla jednoduchého, za minutu šedesátkrát kmitajícího, nebo má-li se vzíti za jednici délky zlomek některého oblouku zemského.*) Události politické zabránily tomuto sjednocení.

Teprvé roku 1854 odhodlali se státníci angličtí, pochopivše dávno již výhody soustavy metrické, k zavedení její. Avšak vláda anglická chtěla tajiti své přesvědčení na tak dlouho, až by vlastní práce zemědělské dovolily stanoviti hodnotu stupně meridiánového s důkladností co možná nejzevrubnější. Ješto i Rusko klonilo se tehdy k soustavě desetinné, uzavřela vláda anglická jednati v té příčině souhlasně s Ruskem.

K tomu cíli sestavena byla mezinárodní komise učenců, záležející v nejlepších, nejproslulejších silách vědeckých. Viděli jsme, že pro Anglii zvoleni byli Everest, sir John Murray a Vilém Emery; z hvězdářů ruských pak Matyáš Strux, Mikuláš Palandr a Michal Zorn.

Komise ustavila se v Londýně a vytknula si za úlohu vyměření čtverníka poledníkového v jižní

*) Za času revoluce francouzské chtěl Biet a Laplace nahraditi kývadlo šedesátkové *centesimálním*. Kruh měl se rozdělit na 400 stupňův, každý stupeň na 100 minut, každá minuta na sto vteřin. Důsledně toto provádění soustavy desetinné, ač v mnohých příčinách výhodné, se neužalo.

Africe, načež měl se vyšetřiti jiný oblouk téhož poledníka na severní polokouli.

Z obou výměřů doufala komise vyvoditi zevrubně průměrnou hodnotu jednoho métru, uspokojující také nejpřísnější požadavky vědy matematické.

Zbývalo jedině voliti jeviště operací mezi osadami anglickými: Kapem, Osadou Austrálskou i Novo-Zelandskou. Austrálie a Nový Zeland, položené u protichůdcův evropských, vyžadovaly přílišnou vzdálenost cesty a mimo to bylo se obávati, že divocí kmenové tuzemští, s podmaniteli nekonečné války vedoucí, mohli by účel výpravy nad míru ztížit, nýbrž dokonce zmařit. Naproti tomu naskytovaly se mnohé výhody zvolením osady kapské. Poloha této vykazuje stejný meridián, jako jisté končiny evropského Ruska; mohl se tedy změřiti také druhý čtverník téhož poledníka v carství ruském, aniž porušilo se tajemství operace. Cesta do osady kapské byla poměrně kratší a konečně naskytala se učencům obou národů nejkrásnější příležitost, přesvědčiti se o svědomitosti výkonů Franconze Lacaillea, jenž pracoval druhdy na témž místě a vytknul *padesát sedm tisíc, třicet sedm toas* za hodnotu jednoho poledníkového stupně na Předhoří Dobré Naděje.

Kap zvolen byl tudíž za jeviště prací geodetických, když byly obě vlády usnešení komise schválily.

Potřebné prostředky peněžité byly povoleny a veškeré přístroje triangulační dvakráte zhotoveny. Podotknouti sluší, že mimo ohledy čistě vědecké vedla obě vlády poněkud i samolibost národní k takovému podniknutí. Šlo zajisté o to, předčítí Franconze v úvahách počtářských a pře-

konati co do zevrubnosti práce nejvýtečnějších hvězdářů uprostřed pusté a neznámé země.

Učencové komise pocitovali taktéž jakousi osobní řevnivost a byli odhodláni obětovati vše, třeba života, na dosažení příznivého výsledku, jenž přinesl by vědě užitek a vlasti slávu.

Nuže ta byla vlastní příčina, pro kterou hvězdář Emery na sklonku měsíce ledna r. 1854 dostavil se k vodopádům Morghedským, na břehy řeky Oranže.

Částka pátá.

Trhová osada hotentotská.

Cesta po hořejším proudu řeky rychle ubývala. Však již také počasí dešťové se blížilo. Parník „Králová i Car“ ploul rychle, nesetkávaje se na cestě s mělčinami ani s prudkými proudy.

Po obou březích Oranže prostíralo se stále divadlo unášející. Vonné lesiny, obývané množstvím ptactva střídaly se s jednotlivými stromy a keři z čeledi *stříbřencovitých* (Proteaceae), z nichž některé druhy pěstují se i u nás ve sklenících pro neobyčejnou krásu květů. Stříbrový lesk listů s nádechem modravého třpytu a žlutavé lepotvárné květy rostlin těchto dodávaly břehům i dalnému okolí vzezření neobyčejné krásy a lahody. Ve vzdálenosti několika mil prostíraly se malebné křoviny věnčené skupinami vrb smutečných; zde i onde zase spatřovaly se širé pláně přervané shluky „stromů cukrnatých“. Byly to *stříbřence medonosné* (Protea mellifera) a *kalokeře*, mezi nimiž poletovali přečetní *ptáci medové* líbezně prospěvující.

Pernatí pěvci zastoupeni byli celou stupnicí rozmanitých druhův a křovák upozorňoval na ně sira Johna, velikého milovníka zvíře srstnaté i

pernaté. Mezi lovcem anglickým a Mokumem vyvinula se záhy jakási důvěrná přítulnost. Oba lovci dobře si rozuměli a vyhověli. Sir John Murray přes to, že byl slovným učencem, slynul ve své vlasti pověstí výborného střelce. Naslouchával tedy se zálibou vypravováním křovákovým.

Oči jeho vášnivě vzplanuly, ukázal-li mu křovák mezi stromovím nějakou lítou šelmu, žirafy ve stádech se pasoucí, onde bůvoly na šest stop vysoké s hlavou ozdobenou černými svinutými rohy; ještě dále ukázal na divoké gnu čili pakoně, zvíře to podivuhodné z čeledi sajek, spojující ve své postavě podobu koňovu u velikosti osla s hlavou bůvolovou. Jinde zas proháněla se stáda plachých daňků, tak zvaných kamasů, s očima zářícíma, jichž rohy mají hrozivou podobu trojúhelníka. Mimo ty hemžila se všady nesčetná hejna sajek všemožných druhův i tvarův, kamzíci, gazely, damy, sajky kůzlovité čili skákavé atd.

Vnadidla ta byla pro lovce až příliš lákavá a Mokum i sir John Murray kuli již plány o honbách a štvanicích, které budou příležitostně podnikati.

Dlužno říci, že společníci Johna Murraye byli poněkud chladnějšími a méně unešeni vůči této pestré stupnici divé zvěře. Vilém Emery studoval své soudruhy, hledě proniknouti chladný jich zevnějšek.

Plukovník Everest a Matyáš Strux byli rovného stáří, stejně zdrželiví a nad míru formální. Mluvili zvolna i odměřeně a každého rána byl bys myslil, že teprve včera večer se seznámili.

Nebylo ani čáky, že vznikne časem jakási důvěrnost mezi nimi. Jeť dokázáno, že dva kousky ledu, těsně se dotýkající, konečně přilnou k sobě,

ale nikdy ne dva učenci, zaujímají-li oba důležité postavení ve vědě.

Mikuláš Palandr, v stáří pět a padesáti let, náležel ke druhu lidí, kteří nebyli nikdy mladými, avšak také nikdy nesešárnou. Hvězdář Helsingforský, ve své výpočty ustavičné pohřížený, nejevil více života nežli pouhý stroj, byť i sebe důmyslněji složený. Byl pravým *universálním počítačem*.

Jmenován byl počtářem komise anglo-ruské a vším právem; byloť jemu hračkou násobiti z hlavy řadu číslíc množitelem pětičlenným a dobývati z paměti kořeny druhé mocnosti.

Míchal Zorn podobal se věkem, tklivostí povahy a šťastnou náladou myslí Emerymu. Vedle těchto ušlechtilých vlastností byl hvězdářem záhy proslaveným. Důležitá objevení, jež učinil v příčině mlhoviny Andromediny na hvězdárně Kyjevské, způsobila svého času mnoho hluku mezi učiteli evropskými. K těmto nepopíratelným zásluhám družila se nelíčená skromnost a zdrželivost ve vlastních úsudcích.

Emery a Zorn museli se státi záhy přáteli; pojilyť je stejné touhy, stejný vkus. Spolu bavili se hovorem nejraději, co zatím plukovník a Matyáš Strux chladně se pozorovali. Palandr nevšiml si luzného okolí, neustále počítaje. Sir John Murray konečně a křovák strojili plány na ničení zvěře.

Cesta nebyla přerušována žádnou nehodou. Mnohdy podobalo se sice, že strmé břehy žulové, křivolaké řečiště ohraničující, na dobro se spojí a každý východ uzavrou. Někdy opět křovím porostlé ostrůvky zdály se hroziti nebezpečím, ale křovák v podobných případech rychle dobrou radou zakročil. Parník „Králová i Car“ volil povždy

cestu příznivou a vycházel bez úrazu z příkrých zátočin.

Ve čtyřech dnech urazil parník dvě stě čtyřicet mil a přiblížil se k přítoku Oranže, Kurumanu. Řeka ta proudí se od Lataku, prozatímního cíle výpravy Everestovy, a po té k republice Závalské ubíhá.

Časně z rána dne 5. února za prudkého lijáku dostihnul „Králová i Car“ stanice „Čirá voda“; jest to osada hotentotská, u které Kuruman ústí se v lúno Oranže.

Plukovník Everest ani na okamžik neprodléval u této osady a šalupa, šroubem hnaná, započala stoupati proti proudu nového přítoku. Prudký proud Kurumanu měl svou příčinu v podivné zvláštnosti řeky samé. Kuruman totiž je značně široký u svém vzniku, ale blíže se ústí svému vysýchá účinkem paprsků slunečních.

V této době byl ovšem rozvodněn hojnými lijáky a mimo to sesílen vedlejším přítokem, Moskonou. Poněvadž bylo řečiště velmi hluboké, zvýšil strojník žár pod kotlem a šalupa ploula rychlostí tří mil za hodinu.

Křovák objevil ve vodách řeky valné množství brochů obojživelných. Holandští obyvatelé Kapu přezdívali těmto ohromným, těžkopádným tvorům „mořské krávy“. Hučení parníku a hluk šroubů brochy nemálo vyděsily; loď viděla se jim býti neznámým netvorem, jemuž třeba se vyhnouti z daleka.

Sir John Murray byl by rád zkusil účinek třaskavých koulí na oněch zpoustách masa, avšak Mokum odkázal ho na severní část proudu, kdež naskytne se jim bohdá lepší příležitost.

Za padesát hodin vykonáno bylo 150 mil cesty od ústí Kurumanu až po stanici Latak.

Sedmého února ve tři hodiny s poledne připloul parník na místo vytčené. Když byla loď u ná-
břeží zakotvila, dostavil se na palubu muž pade-
sátiletý, vzezření vážného, dobrosrdečného a po-
dával ruku Emerymu. Hvězdář představil hned
nově příchozího svým společníkům:

„Důstojný Tomáš Dale, úd Společnosti Misio-
nářův Londýnských a ředitel stanice.“

Evropané přivítali duchovního, jenž přál jim
štěstí a služby své nabízel.

Latak, trhová osada hotentotská, tvoří na
Kapsku nejsevernější stanici misionářskou; dělí
se na staré i nové „město“ a obydleno je asi
šesti tisíci Bečuány.

Zde zdržel se doktor David Livingstone po
tři měsíce, prvé než r. 1840 podniknul první cestu
k řece Zambezi. Cesta vedla slavného badatele
skrže celou střední Afriku, od zálivu Loandského
na přímoří Kongo až k přístavu Kilmanskému na
pobřeží Mozambickém.

Plukovník Everest odevzdal misionáři list
doktora Livingstona, jenž doporučoval komisi svým
prátelům africkým. Tomáš Dale četl psaní s ve-
líkým potěšením, načež vrátil dopis plukovníkovi
řka, že může jim ještě během výpravy prospěti,
jelikož jméno Livingstonovo jest po všech kra-
jinách Afriky známo i ctěno.

Náčelník Bečuánův Latakských pokládal za
svou povinnost představití se Evropanům, aby
učinil jim svou poklonu. Tváře se neméně vážně
než Matyáš Strux, přistoupil k Evropanům a mlčky
bral jednoho po druhém za nos. Ceremonie zna-
menala dle mravů afrických slavný závazek, že
učiní se zadost všem povinnostem pohostinství.
Rusové nechali si věc mlčky líbiti, ale Angličané

přece poněkud se vzpouzeli. Po ukončeném obřadě odešel náčelník ani slůvka nepromluviv.

„A nyní, když jsme hotovými Bečuány,“ pravil Everest, „nemaťme dne ani hodiny, nýbrž zabývejme se našimi měřickými pracemi.“

Nemeškalo se skutečně, avšak uspořádání výpravy protáhlo se mimoděk až do prvních dnů měsíce března, jak byl plukovník Everest z počátku naznačil. Odjezd určen byl na druhého března. Evropané rozloučili se s misionářem a opustili osadu o sedmi hodinách ráno.

„Kam se ubíráme nyní, plukovníku?“ tázal se Emery.

„Směrem v pravo, pane Emery,“ odvětil Everest; „tak daleko, až nalezneme příhodné místo k sestrojení základné čáry.“

V osm hodin překročila karavana vrchy, městu vévodící. V témž okamžiku otvírala se před Evropany poušť plna unavujících překážek, sterých nehod a neznámých nebezpečí.

Částka šestá,

kterou zakončí se vzájemné seznamování.

Průvodní družina, jíž Mokum velel, záležela ze sto ozbrojenců. Byli to tuzemci a vesměs křováci; lidé pracovití, málo váleční, schopní i zvyklí snášeti těžkých svízelů tělesných.

Dopravní náčiní záleželo v deseti mohutných vozech.

Dvě „káry“ zařízeny byly s jakýmsi pohodlím a byly ustanoveny za stany Evropanů. Jednu obývali hvězdářové angličtí, druhou Rusové. Jiné dva povozy, rovněž na obydlí proměněné, náležely pěti Angličanům a pěti Rusům, kteříž tvořili vešpolně lodní mužstvo „Králové i Caře.“

Netřeba, trvám, dokládati, že trup lodě i parní stroj s přístrojem doprovázely výpravu na zvláštním povoze skrze pouštinu africkou. Uvnitř pevniny nacházejí se četná jezera a některé z nich mohlo se namanouti přes dráhu, po které bylo se ubíratí komisi vědecké; v takovém případě mohla pak šalupa platné služby konati.

Na zbývajících vozech naloženy byly potraviny, zavazadla, nástroje fysikální, zbraně, náčiní triangulační a konečně věci, družině stočlenné příslušící.

Potrava křováků záležela po větce z masa bůvolů, slonů a sajek, na dlouhé řízky rozkrájeného a na slunci sušeného. Takto připravené maso nepotřebuje nasolení a může po celé měsíce zkáze vzdorovati. Jestli sůl kuchyňská v mnohých krajinách Afriky nerostem dosti vzácným, nýbrž na některých místech schází naprosto. Chleba nevzali s sebou křováci, doufajíce jej nahraditi cestou některými kořínky a bobulemi, jádry luštinatých rostlin, nebo plody *kosmatce jedlého* (*Mesembryanthemum edule* L.). Ovoce tohoto jest skoro zvísí fíku, dužnaté, čihovité, sladké a lahodné. Jiný druh, *kosmatec kloubokvětý* (*M. geniculiflorum* L.) poskytuje semena moučnatá, ze kterých připravuje se záživný druh chleba, pročež také *chlebem Kafrů* sluje.

Ku každému vozu zapřaženo bylo šest býků, z Kapska pochodících; těžkopádné káry takto dosti rychle na mohutných kolesech se pohybovaly. Cestovatelé měli k vlastní dopravě malé koníky původu španělského, přivezené do Kapska z východní Ameriky. Zvířata tato, krotká i zmužilá, jsou velmi ceněna tuzemci. Mimo ty chovala karavana půl tuctu domácích *guagů*, oslům podobných, jichž říčení podobá se štěkotu psa. Gua-

gové byli určeni k obzvláštním vycházkám v příčině operací zemědělských, kteréž bndou se podnikati na místa neschůdná, kde pouhé káry nestačí.

Jediný křovák činil výjimku. Pyšnil se s hbitostí a ušlechtilou obratností na překrásném tvorů, budícím spravedlivý obdiv sira Johna, důkladného znalce.

Bylať to zebra, jejíž srst příčnými hnědými pásy pruhovaná, byla překrásná. Zebra měla od kopyt až po sedlo čtyři stopy výšky a měřila od nozder k ocasu sedm stop. Plaché a nedůvěřivé zvíře nebylo by ztrpělo jiného jezdce mimo Mokuma, jenž je byl ku své potřebě ochočil. Několik psův, polodivě odrůdy, kteří nevhodně jmíni bývají „psí hyény“, pobíhalo po stranách karavany.

Takové bylo celkové vzezření karavany, jež vnikala do pustin afrických.

Kterou stranou brala se výprava po odchodu z Lataku?

„Půjdeme směrem na pravo,“ pravil plukovník Emerymu. Skutečně nemohli Strux ani Everest určitého směru sledovati. Hledali především pro své operace trigonometrické širokou planinu, pravidelně urovnanou, aby zřídili na ní základnou pro první trojúhelník, jakových celá síť měla se rozestříti v krajinách jižní Afriky v šíři několika stupňův.

Plukovník Everest vyložil křovákovi, oč vlastně jde. S důrazem i s logikou učence, jenž vyzná se v běžných výrazech vědeckých, mluvil plukovník o trojúhelnících, o základní čáře, o úhlech přílehlých, o měření poledníka, o vzdálenostech zenithových atd.

Křovák nechal ho nějakou chvíli vykládati, potom vyrušil přednášku netrpělivě:

„Plukovníku, nerozumím za mák vašim při-

lehlým úhlům, ani základní čáře a meridiánu. Nechápu nikterak, co vlastně hodláte činiti v pustině africké; než to jest vaší záležitostí. Čeho žádáte ode mne? pěknou, šírou pláň, hezky rovnou a pravidelnou? Nuže, vyhledáme ji.“

K rozkazu Mokumovu dala se nyní karavana směrem jihozápadním, jenž uvede je na rovinu Kurumanem zvlažovanou. Křovák doufal naleznouti v úvodí přítoku rozsáhlou planinu, hodící se dobře záměrům plukovníkovým:

Od téhož dne zdržoval se lovec výhradně v čele karavany. Sir John Murray ani křováka neopouštěl. Časem zaslechli společníci Angličana hukot stříelných ran a soudili z toho, že sir John Murray seznamuje se s africkou zvířenou. Plukovník ponechávaje koni volnou úzdu, přemýšlel o konečném zdaru výpravy. Matyáš Strux, buď koňmo nebo na voze, dle povahy půdy, následoval mlčky karavanu a pevně sevřené rty málokdy otevřel. Mikuláš Palandr, nejbídnější jezdec, jakého si pomysleti lze, krácel buď pěšky nebo zalezl do svého vozu a zabral se tam do nejhlubších pomyslů vyšší matematiky. Emery a Zorn konečně rozlučovali se pouze v noci; ve dne jeli vedle sebe, rozmlouvajíce. Přátelství obou mladíků každým dnem vzrůstalo a mělo se během další cesty různými příhodami ještě pevněji utužiti. Někdy vzdálili se od karavany na několik mil. Byli pak úplně svobodnými a jakoby ztraceni v divoké přírodě. Jak hovořili o všem jiném, jenom ne o vědění! Jak rádi zapomínali na cifry a záhady, na počty a pozorování hvězd! Nebyli více hvězdáři, přestali býti zasvěcenci klenby hvězdnaté; podobali se spíše žákům, z koleje uklouznuvším. Byli šťastnými, že mohou se proháněti nekonečnými plá-

němi, vnikati do hustých lesův a vdychovati volný vzduch, opojnou vůní nasycený. Smáli se jako obyčejní smrtelníci, ne jako lidé vážní, uvyklí společnosti vlasatic a jiných koulí světových. Ne-posmívali se sice vědě, ale usmívali se při vzpomínce na své představené, učence ty nevlídné, jinému světu příslušící. Jaká to protiva mezi ztuhlými, nemluvnými astronomy a oběma mladíky, plnými svěžího života a pružnosti.

Mluvívali často o náčelnících a Vilém Emery poznal z těchto rozprav blíže jich povahy.

„Ano,“ pravil Michal Zorn, „pozoroval jsem je během plavby často na palubě „Augusty“ a jsem nucen vyznati, že mužové ti jsou žárlivi jeden na druhého. Dává-li sobě Everest vzezření náčelníka výpravy, tož mu jest Strux úplně roveň. Ruská vláda vytknula na vlas jeho postavení v komisi. Oba naši náčelníci jsou svéprávní a stejně svrchováni.“

„Žárlivost učenců,“ odvětil Emery, „je nejméně odůvodněna, jelikož věda založena je na nesčetných výskumech a vynálezech nesmírné řady mužův a my všichni těžíme ze společné práce všech. Avšak jsou-li pozorování vaše, drahý Zorne, podstatná, je to mrzutou okolností pro naši výpravu. Jeť v pravdě potřebí svornosti a srozumění nás všech, má-li se operace tak choulostivá zdařiti.“

„O tom nemůže být pochybnosti,“ přisvědčoval Michal Zorn, „a bojím se, že takovýto soulad bude scházeti mnohdykrát. Považte, jaký nepořádek nastane, bude-li každá podrobnost operace: volba základné, způsob počítání, umístění stanic, zkoumání cifer atd. příčinou hádek! Pomněte dále obtíží, až bude se jednati o porovnání dvojitých zápisků a o zanášení výsledků číselných, jež do-

volily by nám uvážení číselné až na čtyři stotisticeiny jedné toasy.*)

„Vymne děsíte, milý Zorne,“ odpověděl Emery. „Bylo by trudné, abychom odvážili se tak daleko a přece ničeho nepořídili k vůli řevnivosti našich vůdcův. Ale vždyť pánové se po celý den ani nerozcházejí; jsou takřka nerozluční.“

„Máte pravdu,“ přisvědčil Zorn, „pánové se nerozcházejí sice po celý den, ale nepromluví na sebe ani slovíčka. Bdějí nad sebou a vzájemně se špehují. Nepodaří-li se jednomu z nich odstrčiti druhého, budeme pracovati v okolnostech přímo politování hodných.“

„A kterému z obou přál byste . . .“

„Drahý Viléme, připojil bych se právem k tomu náčelníku, jenž dovedl by se co takový důstojně osvědčiti. Nevnáším do této vědecké záležitosti žádných předsudkův. Strux i Everest jsou mužové znamenití, stejně zasloužili. Anglie i Rusko budou mítí rovný užitek z práce jejich; nezáleží tedy na tom, bude-li práce ty říditi Angličan nebo Rus. Nejste téhož náhledu?“

„Úplně, milý Zorne. Snad že podaří se nám odvrátiti rány, které budou si chtít oba protivníci zasazovati. Ostatně, vždyť také váš krajan, Mikuláš Palandr . . .“

„Ten!“ zasmál se hlasitě Zorn. „Nebude viděti, nebude slyšeti, nebude chápati ničeho; bude jen počítati, aby právě počítal. On není Rusem, ani Angličanem, ani Číňanem! Ba není ani pozemčanem. Jest Mikuláš Palandr, počtář, toť vše!“

„Jinak můj krajan, sir John Murray. Jeho Jasnost jest osobnost ryze anglická, ale zároveň vášnivý lovec a bude raději sledovati stopu žirafy

*) Dvě setiny millimetru.

nebo slona, nežli aby poslouchal rozepří o methodách vědeckých. Spolehejmež se tedy pouze na sebe samy, až bude potřeba mírniti srážku našich představených. Ať stane se cokoliv, my zůstaneme přáteli!“

„Vždy, ať stane se cokoliv!“ sliboval i Michal Zorn, podav na stvrzení toho Emerymu ruku.

Karavana postupovala stále směrem jihozápadním. Dne 4. března dostihla konce křovnatých pahrbků, jimiž brala se dosud od svého vyjití z Lataku.

Křovák se neklamal. Dovedl výpravu k planině rozsáhlé, ale poněkud vlnité, kteráž nemohla sloužiti k pracím trigonometrickým. Proto nezastavila se zde karavana a Mokum vedl ji dále. K večeru napadli přenosnou osadu, obydlanou kočujícími Boery. Tito zdivočilí sedláci zdržují se tak dlouho na místě, dokud může pastvina dobytek jejich uživiti; po několika měsících stěhují se dále. Náčelník osady, rodilý Holanďan, přivítal Evropany velmi pohostinsky, aniž chtěl přijmouti nějaké náhrady; potom ukázal plukovníkovi určitý směr další cesty, aby dorazil na širou planinu, úplně rovnou a ve vzdálenosti asi patnácti mil od osady začínající.

Druhého dne vytrhla karavana za svitání na další cestu. Žádná příhoda nebyla by vyrušila jednotvárnost průvodu, kdyby se byl o to sir John nepřičinil; zastřelil z dálky dvanácti set metrů podivuhodné zvíře, divoké gnu.

Křovák byl nemálo udiven, spatřiv zvíře z takové dálky a s takovou jistotou na smrt trefené. Býku se podobající gnu bylo pět stop vysoké a poskytlo značné množství chutného masa.

K polednímu dosáhla karavana místa, kočovným sedlákem naznačeného. Byla to nesmírná louka

bez hranice a bez dohledu, prostírající se na sever. Půda byla prosta všech nerovností a vůbec nebylo si přátí příznivější polohy k vyměření čáry základné. Křovák, jenž vyjel sobě na několik mil napřed, ohledal brzo přednosti krajiny okolní a vrátiv se k plukovníkovi, pravil:

„Zde, plukovníku, je žádaná rovina.“

Částka sedmá.

Základná trojúhelníka.

Komise měla, jak praveno, vyměřiti čtverník poledníka pomocí triangulace. Operaci tuto nelze ovšem provésti pouhým příkládáním měřítka podél vytknuté čáry; takto nedocílilo by se jednak zevrubnosti mathematické, s druhé strany sluší doložiti, že na celém širém světě nenalezla by se poloha půdy k takovému měření spůsobilá. Na štěstí dá se měření provesti mnohem snadněji v ten spůsob, že rozdělí se pásma, jímž táhne se čára meridiánu, v určitý počet „vzdušných“ trojúhelníků, jichž stanovení je poměrně jednoduché. Takové trojúhelníky obdržíme, pozíráme-li pomocí dokonalých nástrojů úhloměrných na vynikající předměty přírodní, nebo schválně vztyčené. Co takové body trigonometrické jmenujeme vysoké hory, věže, svítilny elektrické s poddutým zrcadlem (pro noční pozorování) nebo rozžhaté ohně. Ku každému znamení víže se jeden trojúhelník, jehož dva úhly vyměří se pomocí theodolitu nebo úhloměrem opakovacím. Cvičený pozorovatel může body trigonometrické stanoviti zevrubně pomocí dalekohledu, jehož zorný prostor jest rozdělen nitkami v jemnou sítku. Mnohdy obdrží se trojúhelníky, jichž strany jsou několik set mil dlouhé. Arrago spojil na př. pobřeží Valencie ve Španělsku s ostrovy

Balearskými nesmírným trojúhelníkem, jehož jedna strana vykazovala délku osmdesáti dvou tisíc pěti set padesáti pěti toas. Dle jednoho pravidla geometrického jest daný trojúhelník dokonale určen *jednou stranou a přílehlýma k ní úhloma*, protože můžeme z toho již vyhledati velikost třetího úhlu a obou jej svírajících stran. Vezme-li se tedy za základ nového trojúhelníka jedna strana trojúhlu již vymezeného a změří-li se přílehlé k ní úhly, můžeme sestrojiti nový trojúhelník, ba libovolný počet jich až na konec oblouku poledníkového. Tímto návodem seznáme délku všech přímek v síti trojúhelníků zahrnutých a řadou počtů trigonometrických vyvodíme délku čtverníka, jenž prostupuje celou sítí, mezi oběma konečnými stanicemi rozloženou.

Pravili jsme, že trojúhelník je určen jednou stranou a přílehlýma úhloma. Nuže, tyto úhly stanoví se pomocí theodolitu, úhломěrem opakovacím nebo astrolabem.*)

První strana — základ celé soustavy — musí se ovšem vyměřiti přímo na zemi a to s důkladností neobyčejnou. Jest to nejchoulostivější výkon celé triangulace.

Když Delambre i Méchain vyměřovali poledník francouzský mezi Dunkerky a Barcelonou, přijali za základ triangulace přímočárny směr silnice Melunské v departementu Sekvany i Marny. Základná čára měla délku dvanácti tisícův a sto padesáti metrův; k vyměření její bylo potřebí pět a padesáti dnův.

Prostředky, jichž užíváno na vyměření poledníka francouzského, seznáme z operací plukovníka

*) Astrolab čili hvězdojem, nejstarší nástroj zemědělský, zaveden byl Hipparchem k měření úhlů, ale není již v užívání od času Tychonových. *Pozn. překl.*

Everesta a Matyáše Struxe, kteříž brali se touž cestou jako hvězdářové francouzští.

Dne 5. března započaly první práce zemědělské k nemalému podivení křovákovi, jenž nemohl z toho všeho nic pochopiti. Měřiti zemi šestistopovými mírkami vidělo se mu býti pouhou kratochvílí učencův.

Brzy vyhlídnut byl směr základné. Planina pokryta byla nízkým suchým trávnickem a prostírala se až ku hranicím obzoru. V pozadí vlnila se řada chlumů, nejjižnější část pouště Kalaharské ohraničujících. Na sever otvírala se vyhlídka do nekonečna a na východ ztrácela se planina v nenáhlých úklonech k úpatí výšin Latakských. K západu nížila se pláň, stávajíc se bařinatou, ješto napájela se močály, sesilujícími řeku Kuruman.

„Jsem toho náhledu, plukovníku,“ pravil Matyáš Strux po předchozím ohledání travnaté plochy, „jsem toho náhledu, že bychom po vymezení základné mohli zaraziti tuto konečný bod poledníka.“

„Souhlasím s vámi, pane Struxe, dříve však jest nám stanoviti zeměpisnou délku místa. Potom přeneseme ji na mapu a vyšetříme, neprostírali se čtverník poledníka přes nedostupné překážky, které mohly by práce naše zdržovati.“

„Toho se nebojím,“ prohodil Rus.

„Však se o tom ihned přesvědčíme,“ odpověděl Angličan. „Změřme prvé základnou čáru na místě tak příhodném a po té rozhodneme, lze-li připojiti k ní soustavu pomocných trojúhelníků, tvořících síť mezi oběma konci čtverníka.“

Učenci přikročili skutečně bez meškání k měření základné. Práce tato vyžadovala drahnou dobu, jelikož komise anglo-ruská byla odhodlána provesti ji s nejbedlivější důkladností a překonati v zevrubnosti geodetické práce Francouzův.

Byly dány rozkazy k rozložení tábora a v krátkce prostírala se na rovině vesnice křovácká, tak zvaný *kraal*.

Vozy byly přeměněny na domky a celá osada rozdělila se na ležení anglické a na ruské, nad nimiž vznášely se vlajky v barvách národních.

Mokum převzal úkol zaopatřovatele čerstvé zvěře a shledal v siru Johnu, vydatnou podporu. Bylo nutno šetřiti zásob sušeného masa a pro denní spotřebu karavany čerstvou zvěřinu opatřovati. Díky obratnosti křovákové i zručnosti krajanů jeho, byla čerstvá zásoba hojně dodávána.

Předběžné práce zemědělské svěřeny byly nejmladším členům komise.

„Vzhůru na cestu, milý soudruhu,“ pravil vesele Michal Zorn, „a bůh důkladnosti budiž nám nápomocen!“

Slušelo nejprvé vymeziti na nejrovnější části půdy přímočarý směr základné. Dělo se to zařazením kolíků v jistých vzdálenostech od sebe. Michal Zorn řídil pomocí dalekohledu sítkového patřičné rozestavení kolíků a uznal je tehdy správným, když svisná nit sítěky promítala obrazy veškerých mezníků právě vejpůly. Přímočarý směr vymezen byl zdělí devíti mil, kterouž prostoru vytknuli astronomové za dostatečnou.

Každý mezník opatřen byl na svém svršku průlinou, sloužící k snadnému přiložení měřítka kovového.

Přípravné práce vyžadovaly k řádnému provedení několik dní a mladí lidé vykonali je s obezřetností až úzkostlivou. Po té šlo o to, změřiti základnou kladením měřítek koncem ke konci. Výkon týž, na pohled jednoduchý, vymáhá nesmírné bedlivosti, na které visí zdar celé triangulace.

Dne 10. března z rána rozestaveny byly dřevěné podstavce podél přímočárného směru. Podstavce, počtem dvanáct, spočívaly na třech železných šroubech, jichž závitky obnášely jen několik palců. Na podstavce položili učenci tenké ploské lištiny dřevěné, úplně hladké a rovné, na něž měla se teprve klásti měřítka. Takto určoval se směr těchto, aniž by se kladl odpor roztaživosti, kteráž doznávala proměny teplotou a nutnou opravu počtů vymáhala.

Když bylo všech dvanáct podstavců upevněno a svlakovými lištinami spojeno, jali se Everest i Strux klásti měřítka. Oba mladí hvězdáři brali podíl v této choulostivé práci. Mikuláš Palandr s tužkou v ruce hotovil se zanesti do dvojitých zápisků cifry, které budou mu oznámeny.

Měřítka byla šest, délka jejich byla prve určena s naprostou přesností. Byly porovnány se starou toasou francouzskou, užívanou obecně za míru zemědělickou. Měřítka byla dvě toasy dlouhá, šest čárek široká a na jednu čárku silná. Zhotovena byla z platiny, kovu to vzácného, jenž neporušuje se ve vzduchu teplém ni studeném. Avšak měřítka musela doznati různou teplotou buď roztažení nebo smrštění, což mělo podstatný účinek ve výpočty samé. Za tou příčinou opatřena byla každá míra platinová zvláštním teploměrem kovovým, založeným na oné vlastnosti kovů, že účinkem tepla mění se nestejně. Každé měřítka platinové vloženo v druhém, měděném, co do délky poněkud prostornějším. Poměrná roztaživost měřítka měděného spatřovala se zevrubně na stupnici noniusem opatřené, z čehož dalo se souditi na prosté roztažení platiny samé. Nonius opatřen byl drobnohledem a naznačoval vzdálenosti tak malounké, že dala

se stanoviti s jistotou ještě čtvrt stotistíciny jedné toasy.

Měřítka kladena byla na svlakové lištěny s velkou opatrností tak, aby koncema se nedotýkala, jelikož muselo býti uvarováno sebe slabšímu nárazu. Plukovník Everest a Matyáš Strux položili vlastnoručně první měřítko na hladký svlak směrem čáry základné. Asi na sto toas vztyčena byla *meta* čili *deska záměrná* a peněvadž měřítka opatřena byla dvěma průzory, dalo se každé měřítko snadně položití směrem žádaným.

Emery a Zorn popošli poněkud na zad, položili se na zem a posuzovali svahoměrně posouvání měřítka, až obě jeho mušky na ose upevněné promítaly se právě na středu záměrném mety; pak teprvé byl správný směr zabezpečen.

„Nyní,“ pravil Everest, „jest nám stanoviti bod, z něhož práci započínáme. Učiníme tak na vlas pomocí krokvice, jejíž olovnice musí se právě dotýkati konce prvního měřítka. Žádná hora nebude působiti rušivě ve svisný směr olovnice *), pročež tato naznačí zevrubně zakončení půdice na zemi.“

„Tak jest,“ přisvědčil Matyáš Strux, „sluší jediné dbáti poloviční tloušťky šňůry na bodu tečném.“

„Souhlasím úplně,“ doložil plukovník, „avšak jest nám i stanoviti úklon, jejíž základná svírá s obzorem.“

„Nehodláme, tuším,“ pokračoval plukovník, „umístiti měřítko směrem úplně vodorovným?“

*) Přítomnost blízké hory může skutečně způsobiti atrakci čili přitažlivostí úchylku šňůry, o čemž podán zřejmý důkaz při měření oblouku mezi Andratem a Mondovou. Sousedství Alp savinilo značný rozdíl mezi délkou pokařovanou a měřenou.

„Nikoliv,“ odvětil Strux, „vyšetříme krokvice pouze úhel, ježž každé měřítko tvoří s obzorem a převedeme délku změřenou na skutečnou.“

Když se byli takto učencové dohodli, přikročili ku stanovení úhlu pomocí krokvice, k tomu cíli zvláště sestrojené. Pohyblivá alhidada*) otáčela se kolem čípku, umístěného na svršku dřevěné úhelnice. Nonius naznačoval úklon tím, že dílce jeho spadávaly v jedno s rozdělením stupnice pevné, nesoucí oblouk devítistupňový a v částečky desítiminutové rozdělený.

Krokvice byla přiložena a výsledek uvážen. V okamžiku, kdy Mikuláš Palandr chtěl shledané udaje zanést v dvojité zápisky, žádal Strux, aby krokvice byla přiložena ještě obráceně a odečetl se rozdíl obou oblouků, čímž práce se zkontroluje. Rady této šetřeno ve všech pozdějších případech.

Dva číselné udaje byly získány: směr měřítka v poměru k základné a úhel tvořený s obzorem. Cifry byly zanešeny v zápisky a potvrzeny podpisy všech členův komise. Zbývalo vyšetřiti dvě okolnosti neméně důležitých, aby ukončena byla práce s prvním měřítkem: proměna jeho teploty a zevrubná délka jeho míry.

Porovnáním rozdílů mezi délkou měřítka platinového a délkou měděného vycházela na jevo změna teploty.

Pomocí drobnohledu, jímž Everest a Strux

*) Alhidada (slovo arabské) slove rámě čili pravítko, pohybující se v ploše stupňového kruhu a ukazující na pokraji (limbus) kruhu počet stupňův. Alhidadou opatřen jest každý nástroj úhломěřecký a ona bývá spojena buď s průzory (dioptry) čili průhledy anebo s dalekohledem, v jehož ohnisku nataženy jsou nitky křížové, abychom tím bezpečněji měřiti mohli. *Poz. př.*

střídavě pohlíželi, našli přesnou cifru pro roztažení měřítka platínového. Když byl Palandr veličinu tu ihned zanesl do zápisků, přesvědčili se o tom ostatní členové a výsledek potvrdili. Bylo ujednáno, že teprve později převáděny budou změny teploty na normální číslu 16° Celsia. Konečně změřena byla i naprostá délka měřítka, čímž ukončila se práce s prvním měřítkem.

K radě Zornově šetřeno bylo ještě jedné opatrnosti v dalším průběhu měření. Měřítko platínové pokryto bylo pouzdrům měděným a účinkem palčivých paprsků slunečních musela se schránka měděná mnohem silněji roztahovati nežli zakrytá platina. K uvarování této vady pokryli učenci měřítko celé plátěnou stříškou, aby teplo sálavé poněkud zmírnilo.

Takové povahy byly výkony měřické, provedené s nesmírnou trpělivostí a obezřelostí déle jednoho měsíce. Mezi Everestem a Struxem málokdy vznikl spor. Někdy různily se sice náhledy obou při odčítání noniem, ale v takových případech rozhodla většina.

Sir John Murray zabýval se lovem, pokud toho práce dovolovaly. Jenom jedenkrát bylo zakročení jeho nevyhnutelné. Rokovalo se o tom, jakou délku má míti základná prvního trojúhelníka. Bylo na bládní, že čím delší bude základní čára, tím větší bude vrcholový úhel a tím snáze i určitěji dá se změřiti. Plukovník Everest navrhoval pro půdici délku šesti tisíc toas, avšak Matyáš Strux žádal deset tisíc, protože poloha půdy byla nad míru přízniva. V této otázce ukázali se oba učenci tvrdošíjnými; po důvodech jakž tak zdánlivých následovaly zájmy osobní. Otázka národnostní hrozila vypuknouti v rozepři opravdovou. Na štěstí nastalo deštivé počasí a po-

trvalo několik dní; myslí zatím se ztišily a k návrhu Johna Murraye rozhodla se většina pro délku osmi tisíc stop.

Jedním slovem měření základné čáry dokončeno bylo šťastně a neúhonným způsobem; délka půdice obnášela osm tisíc třicet sedm toas, šedesát pět setin. Na ní měla se založiti soustava trojúhelníků, jejichž síť rozprostře se po jižní Africe na prostranství několika stupňův.

Částka osmá.

Čtyřiaadvacátý poledník.

Vyměřování základné trvalo celkem osm a třicet dnův. Započalo šestého března a protáhlo se do 13. dubna. Náčelníci výpravy nechtěli marniti času a uzavřeli započítí vlastní triangulaci. Prvé však bylo nezbytné stanovití zeměpisnou šířku jižního bodu, jímž počínal měřený oblouk poledníka.

V té příčině podniknuta byla počínaje 14. dubnem nejzevrubnější pozorování astronomická. Již v předcházejících nocích byli Emery a Zorn změřili azimuty*) a výšky četných hvězd pomocí úhloměru opakovacího. Pozorování byla tak důkladná, že rozdíly neobnášely ani zúplna dvě vteřiny šedesátkové a měly bezpochyby původ svůj v úchylných lomu proměnlivých vrstev vzdušných. Z mnohých pozorování viděla se býti šířka jižního bodu poledníka ve stupních desítných = 27·951789. Po té vypočetla se zeměpisná délka a získaný takto

*) Azimutem slove hvězdám oblouk obzorníkový, ležící mezi poledníkem a kruhem vrcholovým. Azimutem a výškou, kteráž měří se na kruhu vrcholovém od obzorníka až k dotýčné hvězdě, stanoveno jeat místo hvězdy na obloze.

Poz. přek.

bod zanešen byl na výtečnou mapu jižní Afriky, kteráž rozvinuta byla na podstavci. Mapa zahrnovala v sobě nejnovější výskumy zeměpisné a byly na ní poznamenány směry, jimiž brali se přírodopytcové i cestovatelé: Liwingstone, Anderson, Baldwin, Vaillant, Burchell a Lichtenstein. Bylo třeba vyhledati na mapě poledník, jehož čtverník měl se změřiti. Jde na jevo, že čím delší je měřený oblouk poledníka, tím skrovnější je vliv možných omylů v určování šířek. Oblouk z Dunkerků k Formenteře zahrnoval v sobě téměř deset stupňův poledníka pařížského. Volba poledníka v triangulaci anglo-ruské musela se vykonati s největší opatrností, aby komise nebyla cestou zastavena nepřekonatelnými překážkami, na př. nedostupnými horami a rozsáhlými jezery. Na štěstí viděla se býti tato krajina velmi příznivou podobné operaci. Výšiny byly mírné a nečetné. V této části Afriky prostírá se pustina Kalaharská, táhnoucí se od řeky Oranže až po jezero Ngami mezi dvacátým a devětadvacátým rovnoběžníkem východním.

Planina Kalaharská nezasluhuje vlastně názvu pouště, neboť rodí se v ní hojné rostlinstvo; rozsáhlé lesy pokrývají valnou část její a bují v ní bohatá zvířena. Avšak během velké části roku nedostává se pustině vody, tak že suchota je opravdovou překážkou cestování. Ješto deštivé počasí právě skončilo, bylo lze nadíti se dostatečné zásoby dešťové vody v močálech, kalužinách a v říčkách.

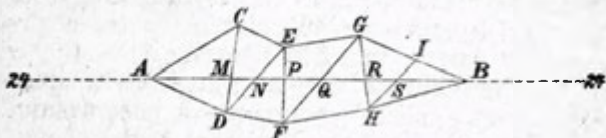
Takové byly zprávy Mokumovy o pustině Kalaharské; znalť povahu její co lovec a z některých výprav zeměpisných, jichž se byl druhdy zúčastnil.

Plukovník Everest a Matyáš Strux shodli se na tom, aby planina tato použila se k triangulaci. *)

Zbývalo jedině zvoliti poledník, jehož oblouk měl se změřiti. Učencové rozhodli se pro čtyřia-dvacátý meridián, jenž v prodloužení svém na pevnině evropské byl zároveň příhodný k měření severního čtverníka v carství ruském.

Práce zemědělské ihned započaly a hvězdáři zabývali se volbou stanice, na níž musel končiti vrchol prvního trojúhelníka; půdici tohoto byla,

*) Aby čtenář triangulace neznalý snáze pochopil tuto zajímavou operaci, podává zde spisovatel stručné vy-světlení jí.

Jest-li AB oblouk čtyřia-dvacátého poledníku, jehož délka má se vyhledati, změříme co nejbedlivěji základnou AC , vycházející z bodu A poledníka k první stanici pozorovací C . Po té zvolí se po jedné i druhé straně poledníka další stanice D, E, F, G, H, I atd., tak aby z každé z nich bylo viděti na stanici sousední. Pomocí theodolitu změří se úhly každého trojúhelníku ACD, CDE, EDF atd., které tvoří mezi sebou. Tato první práce podává již rozluštění veškerých trojúhelníků ostatních, neboť známe v prvním z nich stranu AC a oba přilehlé úhly; z toho dá se vypočísti strana CD druhého trojúhelníka a tak podobně dále. Potom stanoví se v A směr poledníka obyčejným způsobem a změří se úhel MAC , ježž směr též zavírá se základnou AC . Jelikož známe v trojúhelníku ACM stranu AC (základnou) a přilehlé úhly, můžeme již z toho vypočísti stranu AM , první to zlomek poledníka. Jak patrné, nechá se tímto způsobem vyhledati součet veškerých zlomků poledníka: MN, PQ, RS , čili délka celého oblouku AB .

jak víme, čára základná. Prvá stanice vyhledána byla na pravo od polednice. Byl to osamělý strom, asi deset mil vzdálený, stojící na mírném návrší. Bylo naň velmi dobře viděti jak z jihovýchodního, taktéž i od severozápadního konce základné; na obou těchto bodech dal plukovník zaraziti dvě silné tyčky.

Hvězdáři vyšetřili nejprvé úhel, jež svírala přímka myšlená od vrcholku stromu k jihovýchodnímu konci základné. K tomu sloužil Bordův úhloměr opakovací. Oba dalekohledy jeho byly tak upraveny, že optické osy jejich směřovaly k oběma bodům trigonometrickým. Jedním koncem požíralo se na severozápadní konec základné, druhým na vrchol stromu. Nástroj úhloměrný sestaven byl s naprostou důkladností, pročež chyby pozorovací daly se zmenšiti libovolně.*)

Komise chovala ve své sbírce čtyři úhloměry. Dva z nich byly určeny k pozorování zemědělským; druhé dva, *výškové kruhy opakovací*, opatřeny byly svisnými kruhy výškovými a sloužily ku stanovení výšky hvězd před dobou kulminace čili vrcholení.***) V jediné noci dala se z nalezených rozdílův zenithových vypočísti šířka stanice až na malý zlomek sekundy. Práce započala čtrnáctým dubnem.

Everest, Zorn a Palandr pracovali na jihovýchodním konci, Strux, Emery a sir John Murray počítali úhel na severozápadním konci základné.

*) Strojům úhloměrným udělena postupmo taková dokonalost, že se stanoví jimi úhel jedné sekundy ba i půlsekundy. Abychom znázornili úhel tak náramně malý, podotýkáme, že vzniká asi takový, vedeme-li od horní a dolní strany vlasu lidského přímku k bodu, na 3 stopy vzdálenému!

Pos. přek.

**) Kulminace čili vrcholení znamená průchod hvězdy skrze poledník nebeský.

Poz. přek.

V témž čase ubírala se celá karavana vedením Mokumovým k první stanici, u které mělo se zříditi nové ležení.

Počasí bylo dosti jasné, výkonům měřickým příznivé. Během dne změřeny byly oba úhly a výsledek, byv členy komise prozkoumán, zanešen byl do dvojitého zápisníku. K večeru shromáždili se všichni kolem stromu, jenž byl jim ve dne záměrou.

Byl to obrovský *baobab*, mající objemu přes osmdesát stop. Pod rozložitou korunou jeho celá karavana mohla se ukryti. Plody jeho zvící citronu, příjemně zakyslé, poskytovaly hledaný palmsek četným hejnům veverek. Lodní kuchař strojí pro Evropany večeri z ulovené zvěře. Také lovcům karavany povedlo se během dne uloviti několik sajek. Brzo šířily se vzduchem vonné zápachy roštěné pečeně, zvyšující nadbytečně apetit vyhladovělých cestovatelů.

Po ukončené hostině večerní odebrali se astronomové do příslušných stanů. Mokum rozestavil hlídky v obvodu ležení a mimo to hořely dva vysoko plápolající ohně, udržované suchým chrastím baobabu; měly zaplašovati divé šelmy, jež vůně praženého masa z daleka lákala.

Asi po dvouhodinném spánku probudili se Zorn a Emery, ješto práce jejich nebyla ještě u konce. Bylo jim vypočísti šířku stanice z pozorované výšky hvězd. Aniž by si stěžovali slůvkem na sotva přestálé trampoty denní, postavili se k svým dalekohledům a uprostřed vytí hyén a řvaní lvů stanovili zevrubně pošinutí, jehož doznal zenith postupem od první stanice ke druhé.

Částka devátá.

Křovácká osada „kraal“.

Druhého dne, 25. dubna, pokračováno ve výkonech zemědělských. Byl změřen úhel, jež tvořily přímky, vycházející z vrchole baobabu k oběma koncům základné. Potom vyhledány byly dvě nové stanice po pravé a po levé straně polednice. *) Jednu z nich tvořil pahrbek dobře znatelný, druhá vztyčena byla žerdí záměrnou.

V té způsobě pokračovala triangulace bez překážky po celý měsíc. Dne 15. května dostoupili učenci jednoho stupně na sever, když byli celkem sestrojili 7 trojúhelníků.

Oba náčelníci v tom čase málokdy se vídali. Pracovali každodenně na stanicích na několik mil odlehlých a tato vzdálenost byla nejlepší zárukou vzájemné shody, nepřipouštějíc žádného projevu osobní řevnivosti.

Každým večerem vraceli se sice ve společné ležení, ale odebrali se hned po večeři do svých stanů.

Michal Zorn a Emery kojili se nadějí, že i ostatní práce dokonají se u vzájemné shodě.

Jak povědíno výš, dospěli učenci patnáctým květnem o jeden stupeň na sever a nacházeli se tou dobou na rovnoběžníku Latakském. Před příchodem karavany v tato místa postavena byla na blízkou létací osada tuzemských křováků a k návrhu sira Johna Murraye uzavřela společnost odpočinouti po několik dnů v témž místě. Emery a Zorn měli zatím vyšetřiti některé výšky slunce a Palandr měl sobě uloženo převésti míry dosavadních různých sklonů v porovnání s hladinou moře. Sir John

*) Body *F* a *E* obrazce na str. 49.

Murray hodlal zaměnit pozorování vědecká s loveckými studiemi okolní zvířeny.

U tuzemcův afrických slove „kraal“ jakýsi druh létací vesnice; je to přenosná osada, jižto dopravují z jedné pastviny na druhou. Kraal, k němuž dorazila karavana, tvořil skupinu baráků a srubů, kruhovitě rozestavených. Chaty sdělány byly po výtce z došek sítinových, úplně nepromokavých, a podobaly se nízkým včelníkům. Vchod nad samou zemí upravený zastřen byl kožešinou a obyvatelé vcházelí do něho lezmo po kolenou. Jediným tímto otvorem valil se štiplavý kouř z vnitřního ohniska.

Příchod karavany pobouřil obyvatelstvo celé osady. Strážní psové, u každé chaty uvázaní, štěkali zuřivě; bojovníci kraalu, ozbrojeni luky, noži i kyji a chráněni koženými štíty, vytrhli bez prodlení do pole. Bylo jich počtem asi dvě stě mužů. Válečné přípravy tuzemců proměnily se ihned ve smýšlení přátelské, jakmile byl Mokum několik slov s náčelníkem promluvil. Karavaně bylo dovoleno položití se táborem vedlé ohrady kůlové, živým plotem agátovým obehnané, a dobytek její směl se volně pásati.

Velením a řízením Mokumovým rozložen byl v krátkce tábor karavany podle obvyklého způsobu. Vozy byly sestaveny do kruhu a na stany přeměněny, načež odebral se každý po svém zaměstnání.

Sir John Murray, zanechav své společníky, vydal se s Mokumem na honbu. Angličan jel na svém koni, křovák na ztepilé zebře harcoval. Tři slidičí psové, dobře vycvičení, radostnými skoky je provázeli. Oba lovci ozbrojeni byli karabinami na koule třaskavé, hodlajíce dravé šelmy pronásledovati.

„Doufám, mistře Mokume,“ pravil sir John, „že dostojíte mně v slově, jímž zavázal jste se u

vodopádů Morghedských. Vězte, že nepřišel jsem do Afriky střílet zajíce a lišky; takového chamradí máme dost v Anglii. Prvé než mine hodina, chci zkoliti . . .“

„Než mine hodina!“ divil se Mokum. „Vaše Jasnost mně dovolí podotknouti, že by to bylo poněkud předčasně; především jest nám potřeby trpělivosti. Já sám jsem trpělivým pouze na honbě, ale tu vynahradím nedočkavost celého života. Či snad nevíte, sire Johne, že honba na vysokou zvěř je dokonalou vědou, že k tomu nutno studovati krajinu, znáti obyčeje zvířat, zkoumati jejich povahu, obcházeti je po celé hodiny, abyste se jim přiblížil po větru? Vězte, že nesmíte si dovoliti nevčasného výkřiku, ani nevhodného pohledu! Číhávám celé dny na būvola nebo na vzácnou sajku, když pak po šestatřiceti hodinách trampot a přemáhání ulovím slušný kus, nestěžuji sobě na zmařený čas.“

„Zcela dobře, příteli,“ souhlasil sir John Murray, „ale nezapomínejte, že zastávka naše trvá jen tři čtyři dny a že nesmíme zmařiti ani hodiny!“

„Jen rozvážlivě,“ odvětil křovák hlasem tak klidným, že by Emery byl sotva poznal svého společníka od břehů Oranže. „Buďme prozřetelní, zkolíme vše, co se nám namane, sire Johne, nebudeme vybíravými. Buďsi sajka nebo daněk, guu či gazela: všecko je dobré lovcům, kteří mají na pospěch!“

„Sajka nebo gazela!“ vzkřiknul sir John Murray opovržlivě. „Nedbám takové zvěře pro svůj první pokus na půdě africké. Čím pak mne to chcete uctít, statný lovče?“

Křovák pohledl úkosem na svého druha a prohodil: „Jakmile Vaše Jasnost se upokojí, nebudu více slibovati. Tušil jsem hned z prvu, že

musím se vytrasiti s něčím vydatnějším; takhle dvojici nosorožců, nebo párek slonů“

„Lovče!“ rozjařil se sir John, „vedte mne kam vám libo. Zkolím vše, co budete chtít, ale nemaťme času marným tlacháním.“

Jezdci pobodli své koně k mírnému klusu a blížili se k lesnatému návrší.

Planina, po které ujížděli, zvedala se nenáhle k severovýchodu. Byla porostlá lesem a křovím, právě květoucím. Malebného pohledu dodávaly krajině kyticovitě shluklé skupiny *sykomor*, druhu to *smokovnice*, jejíž hladký štíhlý peň dosahuje až čtyřiceti stop výšky a tvoří nahoře korunu zelenému slunečníku podobnou. V listoví sykomor šplhala hejna štěbetavých papoušků, zakyslé fíky dychtivě zobajících. Dále opět viděti bylo keře *cítilkovité* (*Mimoseae*) čili *kapinicotité* s listy zpeřeně prstnatými a se žlutými dvouchlopními lusky; keře stříbřencovité skláněly své hedbávné korunky ze strboulovitých chomáčů květových složené a k nim pojily se v ladný celek stromovité aloje, jichž dlouhé červené trny a trubkovité květy v dlouhých klasech visící dodávaly jim vzezření překrásných útvarů korálovitých, jaké jen v hlubinách mořských se spatřují. Půda poseta byla něžnými rostlinkami amaryllovými, jichž korunovité okvěti a namodralé lupénky tvořily hebký, pestrobarevný koberec pod nohama klusajících ořův. Než hodina minula, dostihli lesa. Bujné akacie tvořily vysoký les na prostranství několika mil. Skrze husté zpletené koruny stromů pronikalo jen sporé světlo na půdu bložím a vřesem porostlou.

Dlužno říci, že štěstí nebylo „Jeho Jasnosti“ téhož dne příznivo. Nadarmo proniknuli valnou část lesa. Žádný kus africké zvěře se neobjevil a

sir John Murray vzpomněl nejednou domácích štvanic, kde o dobrý výstřel nebyla nouze. Mokum nezdál se býti nikterak překvapen ani mrzut. Jemu nezdála se beztoho tato honba býti lovem, nýbrž kvapnou projíždkou.

K šesté hodině večerní pomýšleli lovci na návrat v ležení. Sir John Murray byl náramně dopálen, aniž k tomu chtěl se znáti. Lovec na slovo vzatý a jít s prázdnou domů! Nikdy!

Umínil si zastřeliti prvního živočicha, jenž namane se mu do rány. Náhoda brzo k tomu přispěla. Jakýsi druh hlodavce, zajíce afrického, vyběhnul z houští asi na padesát kroků od sira Johna. Jeho Jasnost neváhal a vypálil naň svou karabinu prvé, než tomu mohl Mokum zabrániti. Křovák vyrazil výkřik opovržení. Po zajíci střílet kouli! Ale Angličan nehodlal se spustiti lupu, běžel úprkem k místu, kde zvěř musela padnouti. Marné běžení! Po zajíci ani sledu; trochu krve na zemi, ale takto ani chlup. Sir John Murray prohledal křoví, proslídil vysoký trávník; psové prolezli a pročenichali každý kout, než všechno nadarmo.

„Vždyť musí býti trefen,“ zvolal sir John netrpělivě.

„Až moc trefen,“ odpovídá klidně křovák. „Střílíme-li na zajíce třaskavou koulí, bylo by podivné, abychom z něho našli jenom kousíček!“

Skutečně, zajíc byl rozprášen na samé drtiny!

Jeho Jasnost, všecek rozmrzelý, vyšvihnul se na kůň, a více ani slůvka nepromluviv, navrátil se do ležení.

Druhého dne čekal křovák, že sir John Murray bude v honbě pokračovati, leč Angličan, ve své ješitnosti těžce uražený, vyhýbal se Mokumovi. Zdálo se, jako by byl zapomněl na všechny plány

lovecké. Obíral se zkoušením nástrojů a pozorováním vědeckým. Potom odebral se do ležení kočovníků, aby se pobavil pohledem na hry a cvičení bojovníků. Mužové stříleli z luky, nebo bráli na jakýsi nástroj, záležející ze suchého střeva na oblouk rozepnutého, kteréž umělec přiváděl do chvění tím, že foukal na ně skrze pštrosí péro. Ženy byly po své práci, kouříce „matokán,“ nezdravou bylinu z druhu konopí. Dle udání některých cestovatelů zpružňuje vdychání dýmu toho síly tělesné, ale schopnosti duševní umrtvuje. Někteří krováci zdáli se býti matokánem celí zpitoměli.

Časně z rána dne 17. května sir John Murray probuzen byl zснаkratičkým pošeptáním těchto slov: „Doufám, Vaše Jasnosti, že budeme dnes šťastnější nežli předevčírem. Ale nestřílejme kartáči po zajících!“

Sir John neváhal přes ironickou poznámku a prohlásil, že jest hotov na cestu se vydati. Lovci dali se v levo od ležení a prvé než společníci se probudili, byli již na několik mil vzdálení. Sir John vzal s sebou tentokráte jednoduchou pušku, způsobilejší k honbě na sajky, než ona strašlivá karabina. Pravda sice, že mohli se setkat se ssavci tlustokožnatými nebo s dravci masožravými, ale sir John Murray měl na paměti „výbuch“ zajíce a byl by raději střílel na lva broky, než aby se ještě jedenkráté dopustil podobného výstřelu, jemuž není rovného v letopisech honebných.

Jak byl Mokum předzvídal, štěstí bylo jim téhož dne příznivější. Ulovili dvě černých sajek, velmi vzácných. Avšak to, co zrychlilo tlukot srdce Angličanova, byly jisté stopy, jež mu křovák ukázal nedaleko hlubokého močálu, obrostlého obrovskými pryšcovníky.

„Pane,“ pravil Mokum, ráčí-li Vaše Jasnost zítra ráno přijíti v tato místa, radím Vám nezapomenouti tentokráte karabiny.

„Proč to, Mokume?“

„Což nevidíte šlépěje vmačknuté tuto v kyprou půdu?“

„Jakže! tyto široké důlky jsou stopy zvěře? Vždyť mají objem tří stop!“

„To svědčí jednoduše jen o tom, že podobné šlépěje pocházejí od zvířete nejméně devět stop vysokého.“

„Snad slon!“ zajiknul se sir John radostí.

„Tak jest, Vaše Jasnosti, a nemýlím-li se, samec to nanejdříve dospělý.“

„Nuž tedy zítra, křováče.“

„Na zítřek, Vaše Jasnosti.“

Lovci navrátili se dobré mysli v ležení, kdež obdivovali se všichni vzácné zvěři a přáli siru Johnu štěstí k takovému lovu. Jediný Matyáš Strux zůstal nevšímavým; co se týče zvířat, znal pouze „Velikého Medvěda,“ „Draka,“ „Centaury,“ „Pegasa“ a ostatní shvězdění zvířeny nebeské. Druhého dne, sedíce nepohnutě na koních, očekávali lovci v hustém houští tlupu tlustokožnatců. Podle čerstvých šlépějí poznali, že slonové přicházejí v zástupu napájeti se k močálu. Pozorovali houštinu již asi půl hodiny, když odtamtud uzřeli tmavou hmotu pohybovati se k bahnisku. Sir John Murray nasadil svou karabinu, avšak Mokum zachytil mu ruku a vybízel ho poslušky k trpělivosti.

Tmavé stíny rychle se blížily. Bylo slyšeti násilné praskání zpřelámaných větví a srkavé founění; houští se rozevřelo a slonové se objevili. Sir John obdivoval se při svitajícím šeru mohutným postavám. Jeden z nich, obrovský samec, především pozornost jeho upoutal: široké, vyduté čelo kle-

nulo se mezi velikýma ušima, ježto visely až po samou hruď. Slon kmital čile silným chobotem a zabnutými kly bodal do silných kmenů stromových, anižto chvěly se pod jeho ranami. Snad že větřil blízké nebezpečí. Křovák nahnul se k uchu sira Johna Murraye a tázal se šeptem:

„Jest vám ten zde vhod?“

Sir John mlčky přisvědčil.

„Dobrá,“ dodal Mokum, „oddělím jej od ostatního zástupu.“

Slonové zatím dorazili k močálu; masité tlapy bořily se jim hluboko v měkké bahno. Ssáli dychtivě choboty vodu, kteráž kloktala, procházejíc širokým jícnem. Veliký samec, opravdově znepokojený, ohlížel se kolem a ssál chobotem vzduch, aby nalapal podezřelé výpary.

Křovák náhle vyrazil zvláštní skřek a zároveň počali psové zběsile štěkati, vyřítivše se z křoví naproti tlupě chobotnatých tlustokožců. Mokum kázal svému společníku, aby se nehýbal z místa, sám pak se obrátil tryskem k lesu, aby slonovi zpáteční cestu zaskočil.

Mohutné zvíře ostatně nepomýšlelo ani na útěk.

Sir John, drže prst na spoušti zámku, nespustil slona z očí. Zvíře šlehalo stromy chobotem, mrskalo zuřivě ohonem a jevilo vůbec spíše známky vzteku než bázně. Dosud byl slon nepříteli pouze čeníchal, ale spatřiv ho, vrhl se mu okamžitě v ústrety. Sir John Murray byl asi na šedesát kroků vzdálen a čekal, až přiblíží se slon na čtyřicet kroků; potom vypálil karabinu. Avšak nahodilým pohybem koně minula se rána o něco cíle a koule prorazila pouze měkké maso, nesetkavši se s dostatečným odporem, aby mohla vybuchnouti.

Rozlíčený tlustokožec zrychlil svůj běh, ježto podobal se spíše prudkému kráčení nežli klusání.

Leč rychlost pochodu dostačila k dohonění koně. Oř sira Johna vzepnul se do výšky, vrhnul se z houštiny na planinu. Slon pronásledoval jej stříhaje ušima a vyráżeje z chobotu zvuky jako varhanová píšťala. Lovec, zděšeným koněm unášený, držel se kolenama, hledě vpraviti druhý náboj do hlavně pušky. Slon vždy blíže ho doháněl. Sir John bodal ostruhama splašeného koně do slabin. Dva ze psův běželi zároveň s koněm, štěkající a sotva dechu chytající. Slon byl již utíkájícím v patách asi na dvě délky těla. Sir John cítil jeho chrčící dech, slyšel fičení chobotu, vzduch šlehajícího a očekával každým okamžikem, že živoucí „lasso“ uchvátí jej a vyzvedne se sedla.

Náhle uhnul se kůň prudkým skokem stranou, chobot byl jej na hřbetě zasáhnul. Zvíře zařičelo bolestí a zoufale poskočilo. Týž pohyb zachránil sira Johna před jistou smrtí. Slon, unášen setrvačnou rychlostí, nemohl se hned uhnouti, ale zachytil jednoho psa a třepal jím v povětrí s náramnou zuřivostí.

Sir John seskočil s koně a hledal útočiště v houští; kůň jeho přirozeným pudem hnán, běžel za ním. Slon konečně zarazil se v běhu a zmítaje psem, jemuž byl roztříštil hlavu o kmen smokvöně, pustil se stranou k lesu.

Sir John, všecek porván, zkrvácen, ale neztrativ ani na okamžení svou chladnou mysl, obrátil se proti nepříteli a zaměřil pušku skrze síť liánů na hruď slona. Koule, narazivší na kost, vybuchla. Zvíře zavrávoralo; skoro v témž okamžiku zahučela jiná rána z pokraje lesa a slon byl raněn v levý bok. Zvíře kleslo na kolena poblízku kalužiny a smáčejíc chobotem své rány, vyráżeło žalostné kvílení. V tom okamžiku vystoupil křovák z lesa. „Jest náš, jest náš!“ volal radostně.

Obrovské hovado bylo smrtelně zraněno. Vy-
ráželo bolestné zvuky, dech stával se sípavým,
ohon již jen slabě kmital a chobot srkaje kalužinu
vlastní krve, postříkaval jí okolní travu. Konečně
klesl slon vysílením zcela na zem, aby více ne-
povstal.

Sir John vystoupil nyní rovněž z trnitého
hloží. Byl polonahý. Z loveckých šatů jeho vi-
sely pouhé cáry. Jak víme, nescházelo mnoho, byl
by vlastním životem zaplatil honební vítězství.

„Roztomilé to zvíře, křováče!“ zvolal nicméně,
ohledávaje poraženého slona; „roztomilé zvíře,
ale poněkud těžké pro naše brašny lovecké.“

„Pravda ovšem, Vaše Jasnosti,“ odpověděl
Mokum, „ale vybereme si jen to nejlepší. Vizte
především tyto kly, skvostné to tesáky! Váží
nejméně padesát liber a libra slonoviny stojí pět
šilinků.“ To řka, usekl tesáky sekerou a uříznul
z ostatního pouze chobot i tlapy, „vybrané kousky“,
jak pravil, aby upravil z nich hostinu pro Evro-
pany. Práce trvala nějakou dobu, tak že vrátili
se teprve k polednímu do ležení. Křovák upekł
tlapy obrovského zvířete po afrikánsku; zakopal
je totiž do díry v zemi, prvé žhavým uhlím vy-
topené.

Výtečnou chuť pochoutky ocenili všichni čle-
nové komise jak náleží, ani Palandra nevyjímaje;
siru Johnovi pak dostalo se lichotivých poklon od
celé společnosti.

Částka desátá.

Bystrina.

Po celou dobu odpočinku karavany Matyáš
Strux a plukovník ani se nespátřili. Pozorování
šířky dalo se bez jich přispění. Nejsouce nuceni

viděti se „vědecky“, nesetkali se vůbec. Večer před vyzdvižením ležení poslal Everest jednoduše svou kartu hvězdáři ruskému a obdržel od tohoto kartu podobnou.

Dne 19. května vytrhla karavana z ležení směrem k severu. Přílehlé úhly půdice osmého trojúhelníku, jehož vrchol nalezal se po levé straně meridiánu, byly změřeny a do zápisků zanešeny. Mezi 19. a 29. květnem připojena byla krajina dvěma novými trojúhelníky k poledníku. Až posud šlo všechno jak náleží dobře a žádné překážky přirozené se nenaskytovaly. Počasí bylo denním pracím příznivé a poloha půdy nejevila rušivých nepravidelností.

Půda byla pokryta trosky zvětralých skal; záležela ze směsi hlíny, písku a částíček železitých, místy pak jevila známky velkého sucha. Žádná stopa lidského života nebyla patrna a květena byla zastoupena pouze druhy sliznatými, ježto odolají nejspíše přílišnému suchoparu. Jelikož na mnoho mil v okolí nespátkovala se žádná vyvýšenina půdy, musely býti vztyčeny žerdě záměrné. Tím zdržovány byly práce triangulační nemálo; po ukončeném pozorování musela se žerd vyláhnouti a na jiné místo přenést, aby se mohl sestrojiti vrchol nového trojúhelníku. Práce mechanického zřizování záměr konány byly celkem dosti rychle mužstvem „Králové a Caře“. Bylo jen litovati některých výjevů nesvornosti, ježto měly svůj původ v hrdosti kmenové obou národností. Žel, že náčelníci sami byli vzorem nesnášlivosti, kteráž přenesla se i na prostý nevědomý lid. Rozumí se, že při třenicích, časem vypuknuvších, náčelníci ujímali se povždy své vlastní strany, nehledíce k tomu, na čí straně je právo či vina. Po dvouměsíčním společném obcování v jižní Africe

zůstali již jen Emery a Zorn v dobré shodě a vzájemné ústupnosti. Sami John Murray a Palandr, onen výhradně honbou, druhý počítáním zaměstnán, počínali se mísiti v neblahé roztržky. Jedním slovem vzájemná řevnivost obdržela vrch nad rozumnou rozvahou a dostoupila konečně takové výše, že jednoho dne udál se prudký výstup mezi plukovníkem a Matyášem Struxem. Pravilť Rus k učenci anglickému:

„Pane, nebuďte tak domýšlivým; jest-li vám jednati s astronomy observatoře Pulkavské, jejímž mocným dalekohledem poznán byl kotouč Uranův úplně okrouhlým.“

Na to odsekl plukovník Everest, že Angličané mají právo býti mnohem pyšnějšími, majíce čest náležitě hvězdárně Kémbridžské, jejímž výtečným hlediskem rozluštěna byla mlhovina Andromedina a vřaděna mezi nepravidelné obláčky mlhové!

Po té zabrousil Strux v osobnostech ještě dále řka, že dalekohled Pulkavský s předmětnicí čtrnáctipalcovou činí zřetelnými i hvězdy třinácté velikosti. Plukovník ale kladl na to důraz, že předmětnice teleskopu Kémbridžského má rovněž čtrnáct palců v průměru jako ta jeho, a že pomocí její objeven byl konečně tajemný souputník, jenž způsobuje poruchy v pohybech Siria!

Dojde-li mezi učenci až k takovýmto průjevům samolibosti, jest patrné, že všeliké dohodnutí stává se nemožným. Bylo se v pravdě obávati, že další zdar triangulace rozbije se o nezhojitelnou žárlivost obou soupeřův.

Na štěstí netýkaly se dosud hádky návodů ani výsledků zemědělických. Nahodilé nedorozumění a neshody v odčítání stupňů na theodolitu nebo na výškovém kruhu opakovacím přispívaly jen

k dokonalejší zevrubnosti získaných číslic. Ve volbě stanic nepříhodily se dosud žádné roztržky.

Dne třicátého května doznalo počasí náhle proměny. Podle vzezření oblohy bylo by se dalo v každém jiném podnebí souditi na jistou bouřku a prudký liják. Obloha zastřela se sivými, podezřelými mraky; několik blesků bez hromu zakmitlo se hustými parami. Avšak ve vyšších vrstvách vzdušných nedošlo k zhustění par na kapalinu a vypráhlou zemi nezvlažila ani jediná krůpěj deště. Přes to zůstalo nebe zataženo, nevčasná mlha překazila na dobro pozorování měřická a mety záměrné nebyly již ani z dále jedné míle viděti.

Komise anglo-ruská nehodlala mařiti času vyčkáváním, nýbrž uzavřela použití znamení světelných, při nichž mohlo se v noci pracovati. K radě křovákově muselo se však dbáti některých pravidel opatrnosti. Nočního času musely totiž elektrické svítilny přilákati celá hejna dravců až ke stanicím pozorovacím. Měřičům bylo zaslychati děsný ryk šakalů a drsný štěkot hyén, připomínající zvláštního chechtotu opilých černochoův.

V prvních výskumech nočních, podniknutých uprostřed řavy lítých šelem, cítili se hvězdáři trochu roztržitými. Vyměřování stávalo se poněkud zdoluhavým, ne-li dokonce méně zevrubným. Planoucí zraky dravců, z temnoty noční upřeně na ně obrácené znepokojovaly jaksi astronomy v jich práci. Měření úhlů a vzdáleností zenithových vymáhalo v takových okolnostech znamenité chladnokrevnosti a sebezapření. Leč vlastnosti tyto byly učencům hojnou měrou údělem a po několika dnech pracovali s takovou klidností a jistotou uprostřed dravé zvěře, jako by dleli v pokojných síních hvězdárny.

Na každou stanici bylo vysláno několik lovců

puškami ozbrojených, a valný počet hyén, příliš odvážlivých, padlo kulemi evropských zbraní.

Netřeba, tuším, dokládati, že sir John Murray shledával týž způsob triangulace velmi rozkošným. Mezi tím co zíral skrze náočnici dalekohledu, svírala jeho ruka pušku a často bylo mu vypáliti ránu mezi dvojím pozorováním zenithalným.

Až po 11. června nepříhodilo se ničeho pozoruhodného. Nové trojúhelníky byly vymezeny a náčelníci výpravy kojili se nadějí, že ukončí se šťastně výměra nového stupně na čtyřiaadvacátém poledníku.

Dne 17. června zastavila jim cestu dosti široká řeka, vedlejší to přítok Oranže. Komise čínila bez prodlení přípravy k přeplavení řeky. Měli s sebou kaučukový člun, určený zejména k dopravě přes mírné proudy a jezera. Avšak pro vozy a zavazadla, na hovadech naložená, bylo potřeba vyhledati bezpečného brodu buďto na hořejším nebo na spodním běhu řeky.

Ačkoliv Matyáš Strux byl jiného náhledu, uzavřeli Evropané, že přepraví se sami s nástroji pomocí člunu, karavana však že vyhledá vedením Mokumovým mělké místo, o němž křovák známost míti předstíral. Přítok Oranže byl na těch místech asi půl míle široký. Prudký proud jeho, zde i onde balvany přervaný, viděl se býti pro lehkou kocábku dosti nebezpečným.

Matyáš Strux prohodil v té příčině některé námitky, avšak přes to podrobil se všeobecné úradě, nechtěje se vyhýbati nebezpečí, jemuž ostatní zmužile hleděli vstříc.

Jediný Mikuláš Palandr byl odkázán doprovázeti karavanu. Ne snad žeby důstojný počtář byl pocítoval strachu nejmenšího! Byl příliš zabrán ve svá rozjímání, než aby mohl nejistotu jakoukoliv

jen tušiti. Leč přítomnosti jeho nebylo v průběhu nejbližších prací nezbytně potřeba, mohl tudíž na den nebo na dva se vzdáliti, aby přiblížil k pořádku ostatní výpravy. Mimo to mohl jen určitý počet lidí bez obavy zaujmouti místo v kocábce. Jelikož pak bylo s výhodou na jedenkrát převéztí lidí, nástroje a něco potravin, postoupil Palandr ochotně místa svého lodníku anglickému.

Karavana s Mokumem v čele dala se na pochod podél levého břehu řeky, poněvadž bylo žádoucí, aby se obě oddělení sešla na severu od bystrice. Brzo zmizely poslední vozy v dálí a plukovník, Strux, Emery, Zorn, sir John Murray, dva námořníci a jeden křovák, s plavbou poříční výborně obeznámený, zůstali na břehu řeky Nozubu. Tak slul domorodcům střelhitý proud, v tom čase lijáky rozvodněný a četnými ručeji napájený. Několik týdnů později ovšem sotva tolik vody v něm se nalézalo, co by žízeň karavany uhasilo.

Kocábka kaučuková byla rozvinuta, na vnitřní trup připevněna a k řece pošinuta. Brzo houpala se lodice na zčeřené hladině malé zátoky, kteráž vstoupení na loď usnadňovala. Nástroje byly uloženy na dno člunu, travou vystlané. Cestovatelé usadili se tím způsobem, aby nepřekáželi veslařům. Křovák posadil se na zad ke kormidlu, aby řídil vratidlem čelení lodě. Tuzemec týž uměl několik slov anglicky a doporučoval cestovatelům zachovati úplné mlčení po čas přeplavy. Lano, kocábku ke břehu vízící, bylo rozvázáno a vesla loďařů ponořivše se do vody, vytlačila kocábku z tiché zátoky. Proud strhl ji v krátce svým směrem, unášeje ji střelhitě dále. Rozkazy křovákovy byly zevrubně plněny. Časem bylo potřeba vesla vynořiti a ponechat člun vlastnímu pohybu, brzo zase bylo se veslařům opíratí vši mocí vířivým kotoučům. Tu-

zemec, drže silnou žerď v rukou, odrážel dle potřeby lodici, aby se nestala hříčkou víru.

Evropané zírali s neurčitým pocitem nepokoje na novou situaci. Cítili se uchvácení neodolatelným chvatem prudkého proudu. Plukovník Everest a Matyáš Strux pohlíželi na sebe se rty pevně sevřenými. Sir John Murray, tiskna pušku mezi kolennama, studoval pestré ptactvo, kteréž polétovalo jim na hlavami nebo ploužilo v letu křídloma ve vodě. Mladí astronomové obdivovali se nenuceně a prosti předsudků rozkošným břehům, zdánlivě prchajícím. Kocábka stržená v plný proud jen s tíží neskonanou jemu se bránila, hledíc přetnouti řeku úhlopříčným rozchylem. Marně opírali lodníci vesla vši silou proti neodolatelným peřejům, člun unášen byl závratnou rychlostí rovnoběžně s břehy. Naposled ani tyč kormidelníková ničeho nesvedla, vesla nebyla s to lodici rovnati, protože pohybovala se touže rychlostí jako vřkolní voda. Cestovatelé octnuli se v povážlivém nebezpečí; náraz o skalisko neb vzpříčený kmen musel kocábku nevyhnutelně převrhnouti. Nikdo ani slova nepromluvil. Skutečně objevil se v nepatrné vzdálenosti malý ostrůvek navršený z hrubých oblásků a zachycených větví. Nebylo lze se vyhnouti; člun musel v několika okamžicích naraziti a se rozbiti. Náraz v pravdě se udál, avšak mnohem mírnější, nežli dalo se souditi předem. Loďka se nahnula, ale cestovatelé udrželi se v rovnováze.

Černé skalisko, o něž byli zavadili, odtrhlo se od ostrůvku a zkácelo se do prostřed hučících vod. Skalisko to objevilo se býti ohromným hrochem, jehož proud zavlékl až k ostrůvku, odkudž neodvážil se přeplouti k některému břehu. Ucítiv náraz loďkou, pozvedl hlavu a rozhlížel se vůkol malýma přihlouplýma očkama. Obrovský tlustokožec zdělí

12 stop, s čtverhranou, v tlamu se rozšiřující hlavou a široce rozevřenýma nozdrama, ukazoval své silné třenovní i homolovité zuby a mocně vyvinuté čelistě.

Vrhl se do proudu za lodkou a kousal ji tak zuřivě, že bylo se obávat, aby ji nepotrhal.

Avšak, ještě zde byl sir John Murray, jehož chladnokrevnost nikdy neopouštěla. Klidně nasadil pušku k ráně a trefil hrocha blíže ucha. Tlusto-kožný obojživelník nespustil se kořisti, nýbrž pozvedl přídu lodice do výše. Následkem toho potopila se záď i korma a do lodice vešlo něco vody.

Druhá rána z pušky ranila hrocha opětně do hlavy. Poranění muselo býti smrtelné, neboť zvíře skotilo se nazpátek, když bylo prvé vynaložením posledních sil člun mocně odrazilo.

Prvé než cestovatelé se vzpamatovali, počala se kocábka hourati, do kola točiti a voda unášela ji závratnou rychlostí k blízké zátočině, kdež proud řeky doznával lomu a zmírnění. Lodice dostihla okliky v dvaceti vteřinách; prudký náraz o písčinu ji zastavil a cestovatelé vyskočili celí a zdraví na druhý břeh.

Částka jedenáctá.

Kde byl Mikuláš Palandr nalezen.

Hvězdářové ujali se na novo prací zemědělských. Dvě nové stanice byly připojeny k poslední, za řekou ležící a sloužily k založení nového trojúhelníka. Práce dala se bez překážky, leč učencům bylo se střežení velikých hadů, kteří v krajině se zdržovali a jichž uštknutí bylo smrtelné.

Čtvrtého dne po přeplavení řeky Nozubu, dne 11. června, přivedla triangulace astronomy do

krajiny lesnaté a bařinaté. Nízké stromoví nepřekáželo nikterak výkonům měřickým. Na všechny strany obzoru naskytovaly se zřetelné pahorky, několik mil od sebe vzdálené, na nichž mohly se vztyčiti s prospěchem žerdě záměrné, nebo svítilny elektrické. Krajina zdála se býti dosti úrodnou; ale byla jen pořádku kočovnými kmeny navštěvována. Vody bylo s důstatek v ručejích horských, v močálech, v několika jezírkách a ve dvou neb třech řekách, kteréž tvořily přítoky Oranže.

Téhož dne ustanovili se učenci na odpočinku, chtějíce očekávati příchodu ostatní karavany. Lhůta křovákem vytknutá docházela a musel se téhož dne připojiti k společnosti, nepotkala-li ho nějaká nehoda.

Den skláněl se k západu, než po karavaně nebylo ani vidu. Sir John Murray domníval se, že Nozub tvoří sotva za této doby nějaký brod a lovec že nucen byl daleko na jih postoupiti.

Hvězdářové čekali; když ale ani do večera 22. června nikdo z Mokumových lidí se neobjevil, stal se plukovník Everest velmi netrpělivým.

Nemohl pokračovati směrem na sever, protože scházel mu potřebný materiál výpravní. Bylo na blízku, že delší prodlévání mohlo překaziti výsledky výskumu samého.

Matyáš Strux pronesl při té příležitosti, že chtěl zcela důvodně, aby celá karavana přebrodila *společně* řeku a dodal vyčítavě, že kdyby se bylo rady jeho dbalo, nebylo by těchto rozpakův. Bude-li výsledek triangulace zmařen prodléváním, padne vina toho na ty, kteří . . . atd. Rusové že v každém případě . . . atd.

Rozumí se, že plukovník opřel se důrazně výčítkám svého soudruha, připomínaje, že usnešení stalo se společnou úradou atd. Sir John

Murray musel zakročiti, žádaje rozhodně, aby takováto lichá rozepře vyloučila se naprosto. Co se stalo, stalo se již, a všeliká obviňování nezmění na věci ničeho.

Bylo ujednáno, že nedorazí-li ani na zítřek karavana k Evropanům, vyberou se Emery a Zorn na cestu k vyhledání Mokuma. Po tomto usnesení rozešli se oba soupeři, vyhýbajíce se ostatek dne jeden druhému. Sir John Murray zatím pohloukal se v okolních houštinách. Zastřelil šťastně dvě vzácných ptáků. Jeden z nich, *jeřábek horský*, byl zvláštní druh tetřívků z čeledi *kur polních* (Tetraonidae), jichž nejvlastnějším vzorem jest naše koroptev. Druhý pták byl překrásný kus sokola afrického. Křovák kormidelník stáhnul obratně oba ptáky, aby kůže mohly býti k vycpání uschované.

Rozbřesknutím jitra dne 23. června očekávání učencův se zdvojnásobilo. Ani v prvních hodinách dopoledních nebylo na obzoru viděti známky po karavaně, pročež mladí lidé chystali se již již na cestu, když pojednou vzdálený štěkot psí je zadržel. Brzo na to objevil se v dálí Mokum na zebře a cválal plným tryskem ku ležení.

„Pojďte, pojdte, bodrý lovče,“ zvolal radostně sir John. „Na mou věru, již jsme o vás pochybovali! Nuž pojdte, ať oslavíme návrat váš notným douškem nejlepšího.“

K tomuto dobráckému oslovení ctíhodného sira Johna Murraye Mokum ani neodpověděl. Prohlížel bedlivě obličej Evropanů, počítal jednoho po druhém a obličej jeho jevil patrnou úzkost.

Plukovník Everest ihned to spozoroval a poslal k lovcům zatím sestoupivšímu.

„Koho hledáte, Mokume?“ tázal se ho kvapně.

„Pana Palandra,“ odpověděl křovák.

„Což nedoprovázel karavanu? Není u vás?“ ptal se opět plukovník Everest.

„Není ho tam více,“ vypravil ze sebe Mokum. „Doufal jsem ho naleztí v ležení. Zabloudil!“

Po těchto slovech poskočil Matyáš Strux polekán ku předu.

„Mikuláš Palandr ztracen!“ vzkřiknul, „učenec vám svěřený, hvězdář, za něhož jste byl zodpovědným a jehož zpátky nepřivádíte! Nezapomeňte, lovče, že ručíte za jeho osobu a že nikterak nestačí říci jen: Mikuláš Palandr se ztratil!“

Slova tato dohrála křováka, jenž neměl příčiny býti trpělivým, nebyl-li zrovna na honbě.

„Ho! ho! pane hvězdopравče celé Rusie,“ odseknul hlasem dopáleným, „nevíte, co klábosíte? Měl jsem já snad hlídati vašeho společníka, jenž nedovede hlídati sebe sám? Chcete-li se v tom kuse držeti mne, zmýlíte se velice, rozumíte? Ztratil-li se p. Palandr, stalo se tak jeho vlastní vinou! Desetkrát, co povídám, *dvacetkrát* překvapil jsem ho, když všecek zamyšlený a v cifry zahloubaný vzdaloval se karavany. Dvacetkrát vrátil a přivedl jsem ho nazpět. Ale předvčírem za soumraku zmizel na dobro a marné bylo mé pátrání. Buďte chytřejším, můžete-li a když se umíte tak dobře oháněti dalekohledem, nasadte si jej tentokráte k něčemu kloudnému na oči a vyhledejte ztraceného!“

Bezpochyby, že křováka byl by ještě dále horlil k nemalé zlosti Matyáše Struxe, jenž otvíral ústa k odpovědi, ale nemohl jediného slova pronesti. Sir John Murray však uchlácholil rozjitřeného křováka a tento umlknul.

Matyáš Strux, všecek dopálen, obořil se nyní na Everesta, jenž nadál se toho nejméně.

„V každém případě,“ pravil příkře hvězdář

Pulkavský, „nehodlám nikterak zanechat ubohého společníka v této poušti. Co se mne týče, vynaložím všecko, abych ho našel. Mám za to, že kdyby se jednalo o sira Johna Murraye nebo o pana Emeryho, zastavil by plukovník Everest okamžitě operace, aby své krajany zachránil. Nuž, nevěděl bych věru, proč mělo by se učiniti méně [pro učence ruského]!“

Po tomto drsném oslovení nemohl se Everest déle přemoci; příliš vyzývavý útok zbavil ho klidnosti.

„Pane Matyaši Struxe,“ zahřměl na Rusa, ruce zkříživ a hledě protivníkovi pevně do očí. „Myslíte, že můžete mne tupiti beztrpně? Zač nás Angličany považujete? Zavdali jsme vám kdy příčinu, abyste pochyboval o naší lidskosti? Kdo vám říká, že nepůjdeme na pomoc vašemu nejapnému počtáři?“

„Pane,“ . . . zajíkal se zlostně Rus při tomto pojmenování Mikuláše Palandra.

„Ano! *ne-jap-ný*,“ opakoval plukovník, klada důraz na každou slabiku; „a abych vám zplatil, co jste nedávno jizlivě propověděl, dokládám, že budou-li práce naše tímto případem zmařeny, spadá všechna vina výhradně jen na Rusy, nikdy na Angličany!“

„Plukovníku!“ ozval se Strux, jehož oči metaly blesky.

„Uvážil jsem dobře svých slov, pane, a zůstane při tom, že od tohoto okamžení přerušeny jsou jakékoliv operace na tak dlouho, dokud bychom vašeho počtáře nenalezli.“

„Jste připraven na cestu?“

„Byl jsem hotov, prvé než jste promluvil,“ odpověděl rozhořčeně Matyáš Strux.

Jelikož blížila se karavana, odebral se každý z protivníků do svého stanu vozového.

Sir John Murray, provázeje plukovníka, nemohl se zdržeti následující poznámky:

„Štěstí ještě pro nás, že to motovidlo nevzalo s sebou naše zápisky početní.“

„Také jsem na to vzpomněl,“ mínil stručně plukovník.

Po té vyptávali se oba Angličané Mokuma. Lovec sdělil jim, že Palandr ztratil se už před dvěma dny; že byl viděn naposledy po straně karavany ve vzdálenosti dvanácti mil od ležení. On, Mokum, že ihned jal se hledati ztraceného, což trvalo po dva dny bez výsledku a návrat karavany provleklo. Nenaleznuv „počtáře“, chtěl se přesvědčiti, nedohonil-li náhodou své společníky severně od řeky Nozubu. Když není ho ani tuto, dlužno hledati jej v lesnaté části krajiny a nesmí se zmařiti ani minuty, mají-li nalezti Palandra na živu.

Bylo v pravdě na pospěch. Učenec Helsingforský potloukal se ode dvou dnů krajinou, ve kteréž lítá zvěř jen se hemžila. Nebyl také člověkem, jenž dovedl by si pomoci z rozpaků sám; živořil po výtce v říši cifer, nikoliv ve světě skutečném.

Tam kde by každý jiný byl našel potravu jakoukoliv, musel Palandr nevyhnutelně hladem zajíti.

Za hodinu opustili Everest, Strux, sir John Murray a oba mladí přátelé polní ležení, provázeni křovákem.

Jeli všichni koňmo, nevyjímaje ani hvězdáře ruského, jenž držel se zuby nehty svého koně a proklínal v duchu nešťastného Palandra, pro něhož bylo jemu takto se trmáceti.

Angličané, lidé vážní a „jak se sluší“. činili

se nevšímavými, jako by nepozorovali smutnou postavu astronoma Pulkavského.

Mokum vzal s sebou slídicího psa, velmi rozumné a čiperné zvíře. Očenichav klobouk Palandrův, ohař pustil se směrem severovýchodním. Tlupa jezdcův ihned jej následovala a brzo zmizela na pokraji husté lesiny.

Po celý den sledovala družina slidiče. Moudré zvíře bylo dobře pochopilo, co se na něm žádá, leč scházely mu dosud stopy učence. Pes pobíhal křížem krážem, ale nemohl vypátrati určitých výparů půdy, které by jej na stopu uvedly.

Učenci pokoušeli se, aby přítomnost svou v pustině osvědčili; volali, stříleli, doufajíce, že Míkuláš Palandr přes velikou roztržitost svou je uslyší. Okolí ležení probledalo se na pět mil vůkol, až soumrak další pátrání zastavil.

Evropané strávili noc pod košatým baobabem, udržujíce strážný oheň až do rána. Časté vytí a řvaní dravé zvěře zvyšovalo nemálo obecné obavy.

Nešťastný Palandr zajisté byl vysílený, vyhladovělý, zimou skřehlý a vydán v plen útokům hyén, v celém pásnu jižní Afriky houfně se zdržujících! Zbývala věru slabá jen naděje na jeho zachránění.

Po celou noc radili se společníci ubožáka o vhodných prostředcích k nalezení jeho. Angličané zejména osvědčovali při této příležitosti takovou soustrasť a oddanost, že sám Matyáš Strux musel tím býti dojat.

Uzavřeno nalezení Palandra živého či mrtvého, byť i práce triangulační měly se do nekonečna odložit.

Konečně svítal vytoužený den. Rychle byli koně osedláni a slídění započalo v okrsku mnohem širším.

Pes běžel stále napřed a tlupa jezdců v patách jej následovala. Cesta severovýchodem vedla je krajinou nad míru močálovitou.

Počet bahenných slatin a potoků stále rostl. Jezdci museli se střežiti krokodilů, jichž první ukázky sir John Murray byl spatřil. Plazové ti, žravostí svou strašliví, měli pět a dvacet až třicet stop délky a pohybovali se ve vodách jezírek a říček rychlostí neobyčejnou.

Uprostřed širokých močálů bylo jich viděti na tucty; měli hlavy nad vodu pozdvížené a požírali nahodilý lup, čelistemi brozně klapající.

Jezdci byli již na dvanáct mil od ležení vzdáleni a hodlali se obrátiti směrem jihozápadním, když pojednou pes počaljeviti známky zvláštní činnosti. Štěkal hlasitě, zmítaje prudce ohonem; zaběhl na několik kroků, načež vracel se vždy zas na totéž místo, kde zarážely jej bezpochyby známé výpary.

„Plukovníku, pes něco čenichá!“ zvolal Mokum. „Hoj moudré zvíře! nalezlo jsi sledy zvěře . . . chci říci učence, na něhož odbýváme štvaniční? Nechme jej hledati, nechme jej!“

„Tak jest!“ dokládal sir John Murray. „přišel na stopu. Slyšíte jeho tiché kňučení? Zdá se, jako by sám k sobě mluvil, jako by si chtěl tvořiti svůj úsudek. Dal bych padesát liber šterlinků za takovéto zvíře, uvede-li nás k místu, kde roztržitý Palandr se zavrtil.“

Matyáš Strux nevšímal si způsobu, jímž mluvilo se o jeho rodákovi. Především bylo nutno jej nalezti; každý hotovil se tudíž k následování ohaře, jakmile by se na určité cestě ustanovil.

Hned na to zaštěkl pes pronikavě, vymrštil se přes blízky keř a zmizel v houštině.

Hustý les zabraňoval koňům další cestu. Plu-

kovník a společníci jeho museli obejít les, řídíce se vzdáleným štěkotem. Nyní osvěžoval je alespoň paprsek naděje. Nebylo více pochybnosti, že obař pravou cestu byl našel a nespustí-li se stopy, dovede je zajisté k cíli!

Naskytovala se jediná, nejdůležitější otázka: byl Mikuláš Palandr živ nebo mrtev?

Bylo jedenáct hodin společně. Asi po dvacet minut neozýval se více štěkot psa a hledatelé nevěděli, kudy se mají brát. Vzdálil se pes přílišně nebo zaběhl s pravé cesty? Křovák i sir John, předstihující stále ostatních, nemálo se znepokojovali.

Konečně zavzněl opět štěkot ve vzdálenosti půl míle, avšak mimo les. Jezdcové pobídlí své koně ostruhami v tu stranu.

Několika skoky octnuli se v místě bařinatém, kdež husté rákosí dvanáct až patnáct stop vysoké zamezovalo naprosto další vyhlídku. Psa bylo zřetelně slyšet, ale vidět jej nemohli.

Jezdcové seskočili s koňů a uvázavše je ke stromu, proplítali se rákosím nad míru sevřeným, řídíce se štěkotem psa. Brzo proniknuli až k široké mýtině, vodou a vodními rostlinami pokryté.

Pes zastavil se u močálu a štěkal jako zběsilý.

„Zde jest! zde jest!“ zvolal křovák.

Skutečně, na výběžku jakéhosi poloostrova sedí na zpukřelém kmenu nepohnutě Mikuláš Palandr, nevidě, neslyše, necítě a nevěda ničeho, co se kolem něho děje. Sedí s tužkou v ruce, sešitek papíru na kolenou, bezpochyby počítaje!

Společníci jeho nemohli se ubrániti výkřiku hrůzy. Tlupa krokodilů, asi na dvacet kroků vzdálených, číhala na učence, aniž měl týž nějakého zdání o jich přítomnosti. Žravé potvory zvedaly

hlavy z vody a obkličující hvězdáře blíž a blíže, mohly jej každým okamžikem zachvátit.

„Pospěšme si,“ pravil tiše lovec, „nechápu věru, proč krokodilové váhají!“

„Snad čekají, až bude zamřelý!“ prohodil sir John Murray, narážející na okolnost, tuzemci obecně pozorovanou, že plazové ti nekrmí se nikdy masem čerstvým.

Křovák a sir John Murray zanechali ostatní družinu pozadu a sami obešli jezírko tím směrem, kde úžina poloostrůvka vedla je přímo k Mikuláši Palandrovi. Sotva že ušli dvě stě kroků, opustili krokodilové prohlubiny vodní a lezli pomalu, avšak přímo ku své oběti.

Učenec nepozoroval ničeho, nespouštěl ani oči se svého sešitu. Ruka jeho vždy nové řady cifer na papír sypala.

„Zachovejmež chladnokrevnost a měřme dobře, sice je ztracen!“ šeptal Mokum.

Oba poklekli na zem a vypálili své pušky na nejbližší plazy. Dvojí výstřel zarachotil povětřím a dvě z potvor, majíce páteře přeražené, přemetly se do vody; ostatní tlupa zmizela okamžitě pod hladinou jezírka.

Hřmotem střelných zbraní konečně vyrušen, pozvedl Palandr hlavu. Poznal své soudruhy a běže jim naproti, máchal radostně svým sešitem.

„Už to mám! našel jsem to konečně!“ volal na ně z daleka všecek rozveselený.

„A co jste našel, pane Palandře?“ tázal se ho sir John Murray.

„Chybu v logaritmech Wolstonových!“

Je pravda, týž ctihodný muž našel skutečně chybu v desetinnách sto třetího logaritmu a nabyl tím nároků na cenu jednoho sta liber, kterou vypsál vydavatel tabulice James Wolston! Hle, čím zane-

prazňoval se po celé čtyři dny slavný hvězdář Helsingforský, když bloudil pustinou! Sám Ondřej Ampère, nejroztržitější učenec na celém světě, nebyl by to lépe provedl!

Částka dvanáctá.

Stanice podlé chuti a vkusu sira Johna.

Konečně byl tedy počtář nalezen. Když se ho vyptávali, jak se živil po čtyři dny, on toho nevěděl. Tušil, v jakém hrozném nebezpečí se nalezal? Sotva, neboť když vyprávěli mu příhodu s krokodily, on tomu nevěřil, považuje vše za pouhé kudrlinky. Byl vyhladovělý? Nehrubě, krmil se ciframi a ty mu šly tak dobře k duhu, že našel chybu v logaritmech!

Matyáš Strux nečinil mu v přítomnosti ostatních učenců žádných výčitek, ale jest pravděpodobné, že mezi čtyřma očima četl mu pořádně levity a vyzval ho co nejdůtklivěji, aby se nedal příště zavesti studiemi logaritmickými.

V práci pokračovalo se opět bez prodlení. Počasí bylo příznivé; nové trojúhelníky byly sestrojeny a k síti ostatních připojeny.

Dne 28. června vyšetřili astronomové půdici patnáctého trojúhelníka a ku zakončení obrazce zbývalo jen změřiti přilehlé úhly, což mohlo se státi jedině se stanice umístěné na vrcholi trojúhelníka.

Zde naskytovaly se překážky polohoměrné. Půda křovím a houštím porostlá skláněla se nenáhle od jihu na sever, zasloňujíc volnou vyhlídku naprosto.

Jediný na obzoru patrný bod mohl sloužiti k umístění svítilny elektrické, avšak ve vzdále-

nosti značně veliké. Bylo to temeno hory dvanáct až třinácte set stop vysoké, vyčnívající v dálce třiceti mil nad krajinu.

Po zralém uvážení uzavřeli astronomové vztyčiti na temenu hory svítilnu elektrickou a učiniti v práci přestávku na tak dlouho, dokud signal světelný se neobjeví. Plukovník Everest, Emery a Zorn v průvodu tří lodníků a dvou křováků měli to sobě uloženo, aby záměru ohnivou vztyčili. Bylať vzdálenost příliš veliká, tak že hvězdáři nemohli se odvážiti za dne ku pozorování zevrubnému.

Skrovný hlouček opatřen nástroji a potravinami vydal se na cestu dne 28. června. Plukovník troulal až teprvé na druhý den k úpatí hory doraziti; poněvadž pak stoupání na vrcholek kopce bylo poněkud obtížné, mohl býti signal postaven teprvé v noci na 29. nebo na 30.

Mezitím oddali se Strux a Palandr obyčejnému zaměstnání. Sir John Murray honil s křovákem v okolí tábera a zastřelil krásný exemplář žirafy. V následující noci vyšetřili ruští astronomové výšku několika hvězd a vypočítali šířku místa, na němž se položili táborem.

Večer dne 29. se přiblížil bez zvláštní příhody. S toužebností byla čekána noc, ve které měl se určití vrchol patnáctého trojúhelníka. Noc byla tmavá, bezhvězdná i bezlunná, ale suchá a mihou nezkalená, pročež hodila se výborně k světelnému pozorování.

Všechna potřebná opatření byla učiněna a dalekohled úhloměru zařízen byl hned za dne na temeno hory, aby se stanovisko svítilny rychle změřiti mohlo.

Po celou noc z 29. na 30. střídali se Strux, Palandr a sir John Murray u náočnice daleko-

hledu, leč chlum zůstal zatemněným, žádné světélko se na něm nezajiskřilo.

Z toho soudili pozorovatelé, že vystupování na horu stíženo bylo povážlivými překážkami a že plukovníku nebylo lze dosáhnouti vrchole před sklonkem dne. Odložili tedy pozorování na příští noc, ani za mák nepochybujíce, že během téhož dne vztyčen bude přístroj elektrický.

Než jaké bylo jejich překvapení, když dne 30. června objevil se Everest i se společníky svými v ležení.

Sir John Murray pospíšil jim naproti.

„Jste vy to, plukovníku?“ zvolal.

„My jsme to, sire Johnne.“

„Hora je tedy nedostupná?“

„O, naopak, velmi dostupná, ale tak silně strážena, že přicházíme pro posilu.“

„Jakže! Snad tuzemci...?“

„Ovšem že tuzemci, se čtyřmi pazoury a s černou hřívou, kteří nám jednoho koně rozsápali!“

Několika slovy popsal plukovník cestu vykonanou bez překážek až k úpatí hory. Zde bylo jim seznati, že stoupání dá se podniknouti pouze se strany jihozápadní, pomocí schůdného pilíře skalního, jenž zvedal se nenáhle od paty hory až po samý vrch. Avšak jediná cesta vedoucí ke schůdnému pilíři skalnímu obsazena byla tlupou lvů. Marně pokoušel se Everest vypuditi strašlivé dravce; byv nedostatečně ozbrojen, musel se konečně odhodlati k ústupu, když byl právě mohutný lev jednomu koni jedinou ranou tlapy páteř roztrástil.

Rozumí se, že toto vypravování muselo rozplameniti sira Johna i lovce Mokuma. „Lví hora“ musela býti dobytá stůj co stůj, jelikož byla nevyhnutelnou stanicí pro další práce zemědělské. Naskytovala se pěkná příležitost měřiti se s nej-

hroznějším druhem čeledí kočkovitých, pročež zařizena byla neodkladně bojovná výprava. Všichni učenci, ani Palandra nevyjímaje, chtěli se zúčastniti, leč bylo nutné, aby někteří také zůstali v ležení k vůli měření úhlů.

Plukovník Everest nahlížel, že přítomnosti jeho v ležení bude k dozoru potřebí, pročež zřekl se výpravy a zůstal ve společnosti Struxové i Palandrové.

Předvoj k vypuzení nepřítelé určený záležel tedy ze sira Johna, Emeryho, Michala Zorna a křováka, jenž vybídnul s sebou tři tuzemce, jichž odvaha a chladnokrevnost byly jemu známy.

Stisknuvše na rozloučenou ruku svým soudruhům, opustili tři Evropané k večeru ležení a pustili se rychlým pochodem v naznačeném směru hory. Pobízeli své koně tak ostře, že okolo devíti hodin večer urazili vzdálenost třiceti mil.

Dostihnuvše na dvě míle úpatí hory, sestoupili s koňů a zařídili svůj nocleh co nejopatrněji. Nerozžhali ani ohně, aby pozornost dravců nevzbudili. V poradě válečné rada Mokumova obdržela vrch; navrhoval, aby lovci přepadli lvy za bílého dne.

„Pánové,“ pravil hlasem klidným, „nezmýlil-li se plukovník, jest nám zítra zápoliti s houfem lvů, kteří podlé černé hřívky a srsti přísluší k nejdivočejším a nejnebezpečnějším šelmám téhož rodu. Varujtež se především prvního skoku těchto zvířat, mohouť jedním vymrštěním těla vzdálenost šestnácti až dvaceti kroků přehoupnouti. Nezdaří-li se jim první útok, zřídka se odvažují druhého. Jakmile navrátí se za svítání smečka dravců do svých brlohů, učiníme útok. Mohu vás ubezpečiti, že k ránu jsou dravcové mnohem méně di-

voci a také zbabělejší, protože jsou dobře nakrmeni; toť věc žaludku. Radím vám, pánové, abyste dobře uvážili vzdálenost výstřelu. Nestřílejte, dokud nemáte ránu jistou a zaměřte pušku, aniž byste ji k lci přikládali. Koně zanecháme pozadu, budeme pěšky bojovati a doufám, že nás chladná mysl neopustí.“

Lovci naslouchali mlčky i pozorně slovům křovákovým. Znal dobře nebezpečí tohoto dobrodružství a doporučoval-li Evropanům chladnokrevnost, týkalo se to především sira Johna, jenž nechal se často unést náruživou odvahou.

„Zastřelte lva,“ pravil mu křovák, „jako byste střílel koroptve, to jest bez rozčilení. Toť hlavní věc!“

Je pravda, toť hlavní věc, ale kdo může ručiti za sebe, že zachová chladnou mysl v přítomnosti lvově, není-li v takovémto zápase ostřílený?

O čtyrech hodinách z rána opustili honci svůj nocleh. Křovák a sir John byli ozbrojeni karabinami kartáčovými, Emery a Zorn měli na ramenou tažené ručnice, ostatní pak tři lovci byli opatřeni luky a šípy.

Honci postupovali těsně seřaděni k místu, na kterém včerejšího dne byli lvové napadeni.

V těchto místech počínalo úžlabí, vyhloubené mezi dvěma žulovými stěnami a vedoucí k prvému svahu schůdného pilíře skalního.

Křovák učinil následující opatření. Sir John Murray, jeden z tuzemců a Mokum odváží se napřed a budou hledět houštím proniknout až před samou sluj lvů, odkudž tyto vypudí až na konec úžlabiny. Zde přivítají oba Evropané dravce ranami z ručnic a tuzemci šípy.

Poloha místa byla tomuto plánu nad míru pří-

zníva. Počínalo se rozednívati. Vrcholek hory rozžehl se paprsky slunečními co skvoucí pochodeň.

Křovák poručil lovcům, zadní voj tvořícím, aby vylezli na vysokou sykomoru, kam nemohli jich lvové pronásledovati, a dal znamení k pochodu.

Odvážlivý trojlístek došel k samému doupěti. Byla to prostraná sluj, před níž povalovaly se zbytky zadávené zvěře. Jedním pohledem seznal křovák, že jeskyně jest prázdná. Lvové patrně ještě se nevrátili, což přimělo Mokuma k okamžité změně plánu. „Sire Johnu,“ pravil, „učiníme dobře, zatarasíme-li se v jeskyni; lépe jest dáti se oblehati, je-li venku posila, než hnáti útokem.“

Všichni tři vniknuli do vnitřku brlohy a zatarasili za sebou otvor velikými kameny.

Skuliny mezi balvany ucpali chrastím a suchou travou. Po páté hodině objevil se před slují silný lev v průvodu dvou lvic; bylať to zvířata obrovských rozměrů. Samec třímal v tlamě celou sajku a nesl těžkou kořist jakoby kočka myš. Lvice provázely jej poskakující.

Sir John ucítil mocné zabušení srdce. Zřetelnice oka jeho rozšířila se nad míru, čelo se zamračilo a Jeho Jasnost pocítila jakýsi druh bázně i úžasu. Než pohnutí to brzo minulo a statečný Angličan nabyl opět chladné mysli, jako oba tuzemci, podobným dobrodružstvím uvyklí.

Dravci čenichali blízké nebezpečí a zastavili se na šedesát kroků před zahrazeným vchodem doupěte. Samec zařval hrozebně a ukryl se několika skoky v houštině na pravo, kamž obě lvice ho následovaly.

„Koroptve jsou zde,“ pravil sir John, „vezměmež si na starost každý jeden kus.“

„Nikoliv,“ šeptal Mokum, „smečka není ještě pohromadě a předčasný výstřel zaplašil by ostatní.“

„Křováče,“ obrátil se Mokum k tuzemci, „máte jistou ránu lukem z této vzdálenosti?“

„Můžete se na mne spolehnouti, Mokume.“

„Nuže měřte samci v levý bok, abyste srdce proklál.“

Křovák napnul svůj luk a mířil s velkou pozorností skrze listoví houštiny. Šíp vymrštil se z tětiny sykotem a hned na to rozlehlo se strašlivé zařvání. Lev učinil zoufalý skok v před a klesl na třicet kroků před jeskyní. Zde zůstal mrtev ležeti.

„Výborně, křováče,“ pochválil Mokum krajana. Lvíce vyřítily se nyní z křoví a vrhnuly se na tělo samce. K ohlušujícímu řvaní jich objevili se na pokraji úžlabiny další dva lvové a jedna lvice. Hrozným vztekem ježily se jim hřívy a srst, dodávajíce dravcům zvětšeným objemem těla obrovského vzezření.

„Nyní připravme své karabiny,“ zvolal Mokum. Dva výstřely se rozlehly. Jeden samec, zasáhnut třáskavou kulí křovákovou, zkácel se jako bleskem zchvácený. Druhý lev, jemuž „Jeho Jasnost“ pouze tlapu roztříštila, obrátil se zuřivě naproti barikádě. Rozvztekleň lvice jej následovaly. Hrozní dravci chtěli patrně přehradu proraziti. Lovci uskočili na zad sluje a nabíjeli spěšně karabiny. Několik šťastných výstřelů mohlo je šelem na dobro zbaviti, avšak nepředvídaný případ učinil v krátkce postavení lovců strašlivým!

Náhle naplnila se jeskyně hustým dýmem. Doutnající zátka náboje byla zapadla mezi suché chrastí a zapálila je.

„Ven, ven!“ zajikal se křovák, lapaje po vzduchu. Přehrada byla brzo proražena pažbami ručnic a tři lovci napolo udušení a plápolem ožehnutí vyrazili ze své zálohy. Sotva že sir John

a tuzemec oddechli si na vzduchu, byli již oba k zemi poraženi. Afrikán ranou do hlavy, sir John ohonem raněného lva. V okamžení, kdy rozlícený dravec vrhal se na Angličana, zahřměla puška Mokumova a zvíře kleslo na smrt raněno k zemi.

Zároveň objevili se Zorn, Emery i oba křováci a rozhodli několika ranami vítězství Evropanův. Čtyry mrchy lvů zůstaly na místě, dva pozůstali hledali spásu v útěku. Tuzemec, prudkou ranou omráčený, byl brzo vzkříšen a na koně vysazen. Také sir John byl se země pozvednut a noha jeho shledána neporušenou.

„Nuže, Vaše Jasnosti, co říkáte africkým koroptvím, jste s nimi spokojen?“ tázal se Mokum sira Johna.

„Jsem jimi opravdu okouzlen,“ odpovídal Angličan, podrbávaje si zhnožděné stehno. „Ale, jaké to mají ocásky, můj milý křováče, jaké to ocásky.“

Částka třináctá.

Výpomoc ohněm.

Zatím Everest a soudruzi jeho očekávali netrpělivě výsledek odvážlivé výpravy.

Zvítězí-li lovci, objeví se v noci ohnivá záměra. Oba náčelníci neměli ani na chvílku pokoje.

Pouze Palandr, jak obyčejně v počty pohřížený, zůstal klidným.

Konečně nadešla noc. Matyáš Strux střídal se každou půlhodinu mlčky a pravidelně s Everestem před dalekohledem úhloměru. Šlo jim hlavně o to, který z nich dvou první uhlídá signal tak toužebně očekávaný.

Hodiny mýjely, půlnoc se odbila, avšak černý chlum zůstal ve tmách zachmuřený.

Konečně ve čtvrt na třetí povstal plukovník Everest a pronesl chladně jediné slovo:

„Signal!“

Náhoda byla mu příznivou k nemalé mrzutosti hvězdáře ruského, jemuž bylo se spokojiti pouhým stvrzením nálezu Angličanova.

Úhel byl změřen s největší zevrubností a vykazoval $73^{\circ} 58' 42''$ 413. Jak vidno, měření vztahovalo se až k tisícínám vteřiny, bylo tedy naprosto přesné.

Druhého dne slaveno bylo shledání se zmužilými lovci, z nichž, jak víme, nebyl nikdo povážlivě raněn.

Podlé výpočtů Palandrových dospěly práce zemědělské ku změření druhého stupně poledníku a bylo celkem sestrojeno patnácte trojúhelníků.

Dne 11. srpna dorazila karavana k lesu na pohled valně rozsáhlému. K otázkám Everestovým odpovídal Mokum následovně:

„Toť les Ravumský.“

„Jak je dlouhý od východu na západ?“

„Pět a padesát mil.“

„A jakou má šířku od severu k jihu?“

„Asi deset mil.“

„Ale jak pronikneme skrze tuto nesmírnou houštinu?“ tázal se dále Everest.

„Nepronikneme vůbec, protože les nemá schůdných cest; musíme jej obejítí buď na východ nebo na západ.“

Po těchto udajích zůstali náčelníci nemálo zaraženi. Les prostíral se na planině naprosto rovné a neposkytoval žádné vynikající vyvýšeniny, jež mohla by sloužití za metu záměrnou. Obejítí pak les, to jest jinými slovy: vzdáliti se na dvacet

až pět a dvacet mil od poledníka, značilo patrně tolik co rozmnožiti práce triangulační celým tuctem pomocných trojúhelníků!

Jakmile karavana položila se táborem na půl míle před lesem, svoláni byli astronomové ku společné úradě. Uznána všeobecné nemožnost přímé triangulace skrze les a uzavřeno obejítí jej s jedné nebo s druhé strany, což bylo věci vedlejší, protože poledník protínal les vejpůli.

Avšak jinak soudili o tom náčelníci výpravy. Všechen hněv a všechna žárlivost, po delší dobu tlumeny, propukly pojednou při této malicherné okolnosti. Angličan chtěl se dáti v pravo, protože povede je cesta poblíže směrem, jímž bral se Livingstone na své první cestě k řece Zambezi. Rus chtěl mermomocí v levo, patrně jen za tou příčinou, aby plukovníkovi odporoval. Marně snažili se soudruhové zprostředkovati věc po dobrém.

Michal Zorn ani Emery, sir John Murray ani Palandr nesvedli v tom ničeho a opustili poradu s tím pevným přesvědčením, že tentokráte roz-bije se zdar triangulace o svéhlavost tvrdohlavců.

Když ani druhého dne, 12. srpna žádoucí shoda docílena nebyla, vydal se sir John s Mokumem na lov. Rozumí se, že rozmlouvali o příhodě, kteráž bránila dalšímu měření meridiánu.

„Řas vezmi všechny lesy,“ pravil křovák, „jedná-li se o takovéto práce. Ale je to také nápad od těch učenců, měřiti zemi po délce nebo po šířce! Co z toho máte, změříte-li ji na stopy a na palce? Co se mne týče, Vaše Jasnosti, mohl bych být sto let živ, nepochopím nikdy užitek vašich prací.“

Sir John musel se bezděky usmáti prostotě Mokumově; i pozoroval s podivením, že mrzí křováka nedorozumění vůdců více, než by se byl nadál.

Lovec nevšímal si hrubě zvěře, nýbrž zdál se zanášeti se určitou myšlenkou a za celý den skoro už ani nepromluvil.

Dva nebo třikráte tázal se téhož dne sira Johna: „Myslí Vaše Jasnost, že plukovník nedohodne se s Rusem?“

K této otázce ovšem odpověděl sir John každé záporně. Když byl Mokum otázku svou k večeru při návratu v ležení s týmže výsledkem opakoval, dodal tajemně:

„Upokojte se, Vaše Jasnosti, nalezl jsem prostředek ku sjednocení svéhlavých hvězdářů.“

„Opravdu, můj bodrý lovče?“ tázal se Angličan překvapen.

„Nu ovšem, zítra již nebude příčiny k sváru, bude-li jen povětrnost příznivá.“

„Co tím myslíte, Mokume?“

„To záhy uvidíte, sire Johnne.“

Angličan nedotíral dále otázkami na křováka, leč ulehнул celý umdlený na lůžko a usnul tvrdě. Odpočínutí jeho netrvalo dlouho. K jedenácté hodině probuzen byl, vlastně prudce vyburcován ze spaní. Jakýsi nepochopitelný zmatek byl se zmocnil celého tábora; lidé pobíhali semo tam celí vyjevení. Co se stalo?

Les hořel plamenem.

Jaké to divadlo! Ohnivě sloupy odrážely se od chmurné oblohy a zdály se k samému zenithu vyrůstati.

Sir John pohledl na Mokuma, jenž stál neda-leko něho mlčelivý a nepohnutý. Porozuměl mu dobře. Požár měl prokrestiti cestu skrze prales mnohonásob staletý!

Vítr od jihu vanoucí podporoval záměr křovákův. Vzduch rozdmýchoval vydatně požár a podněcoval jej svým kyslíkem. Brzo rozmohl se vítr

silněji a šířil plamennou záplavu vždy dále v okolí několika mil. Dusné vedro pronikalo vzduchem až k táboru. Uschlé dříví, pod hustým loubím staletých kmenů rozestlané, praskalo účinkem horka. Tu i tam rozžehly se náhle u prostřed plamenů skvoucí, vysoko šlehající pochodně; byly to stromy pryskyřnaté, ježto rozsvěcovaly se jako smolnice. Nebe zatopeno bylo rudou září a děsná ta záplava oblohy obrážela se v oblacích tou měrou, jakoby požár již samého zenithu dostupoval.

Mezi to ozývalo se se všech stran hořícího lesa skučení, řičení, řvání a mekotání zvěře; rozpoutaný živel sháněl bůvoly a hyény v jediné svorné stádo a štvál je v divé směsici k společnému útěku. Požár trval celou noc, následující na to den a ještě celou noc. A když rozbřesko se jitro 14. srpna, jevila se zrakům Evropanův širá prostora ohněm vyhlodaná a poskytující v průměru několika mil volného průchodu.

Volná dráha byla razena, zdar další triangulace zachráněn odvážlivým skutkem Mokumovým.

Částka čtrnáctá.

Vypovězení války.

Téhož dne započato v přerušené práci, neboť příčina sváru byla odstraněna. Plukovník a Strux neodpustili sobě sice, ale ujali se znova společné úlohy.

Po levé straně široké mýtiny, požárem utvořené, zvedal se dobře patrný pahrbek, jehož nejvyšší bod mohl býti záměrou a vrcholem nového trojúhelníku. Úhel, jež tvořil s poslední stanicí, byl změřen a druhého dne vytrhla karavana z ležení, ubírajíc se spáleným hvozdem.

Cesta byla uhlím dlážděná. Půda byla dosud horká, tu a tam doutnaly ještě pařezy. Na mnohých místech této podivné „paseky“ bylo viděti zubelněné zdechlíny zvířat, jež byl požár v doupatech jich zachvátil, a které rozpoutanému živlu uniknouti nemohly.

Na některých místech kouřilo se z nevyhaslých ohnisek, ježto větrem rozdmychány mohly nový požár vyvoditi a celý dosud ušetřený hvozď strávit. Jak patrně, měla komise na prospěch. Kdyby požár karavanu ohnivým kruhem obklíčil, bude neodolatelně ztracena. S tou příčinou pobízel Mokum vozatajstvo k rychlému spěchu i dovedl toho, že o polednách dostala se karavana až k úpatí malého návrší, ježto bylo z rána již změněno a ku sestrojení nového obrazce užito.

Vyvýšenina z kamenů a hlíny nakupená zdála se býti zbudována rukou lidskou; měla podobu staroslovanských *želníků*, kteréž vyskytují se v nespočíslném počtu v severní části Rusie, jmenovitě pak po březích Dněpru. Ohromný kužel pískovcový tvořil temeno náhrobku, jenž byl jakousi mohylou afrikánskou.

Mladí hvězdářové a sir John Murray chtěli ohledati z blízka podivuhodný pahrbek rakevní, pročež vystoupili po mírném svahu až k samému vrcholu jeho. Křovák je doprovázel.

Byli asi na dvacet kroků od kuželovitého pískovce vzdáleni, když zjevila se jim na okamžik postava muže, až posud za patníkem kamene ukrytého; člověk též běžel úprkem po stráni dolů a zmizel ve křoví požárem ušetřeném.

Křovák zahlídnul ho jen mihem, ale poznal jej okamžitě.

„Makololec,“ vykřikl a pustil se v patách za utíkajícím. Sir John Murray, jakýmsi neurčitým

vnuknutím puzen, následoval hbitě křováka. Proslídili celou krajinu, ale tuzemce více nespatri. Dostihnul bezpochyby hustého hvozdu, v němž znal sebe menší pěšinku a nejhbitější tarač anglický byl by ho nedohonil. Plukovník Everest, byv zpraven o příhodě, tázal se Mokuma, proč uprchlíka pronásledoval.

„Tot Makololec, plukovníku,“ odpovídal Mokum, „tuzemec, severním kmenům příslušící. Loupeživí domorodci tito potloukají se vokol přítoků Zambezi a jsou nepřáteli nejen křováků, nýbrž nebezpečni pro každou výpravu do vnitra Afriky vniknuvši. Týž člověk nás špehoval a dost možná, že bude nám litovati jeho uklouznutí.“

„Aj křováče, co nám udělá hrstka zlodějů; vždyť jsme dostatečně silni a důkladně ozbrojeni!“

„Pro okamžik,“ pokračoval Mokum, „ale na severu hemží se loupeživí kmenové tak četně, že bývá za těžko jim uniknouti. Byl-li týž Makololec vyzvědačem — o čemž nepochybuji — pošťve nám na krk několik set lupičů a pak, plukovníku, nedám haléře za vaše trojhrany!“

Rozumí se, že tyto výpovědi plukovníka nemálo zarazily. Znal křováka předobře a věděl ze zkušenosti, že pozerování jeho bývají podstatná. Avšak zlo nemohlo se napravit nikterak; uzavřeno tedy postupovati opatrně a v zabezpečeném pochodu, v pracích triangulačních pak neustávati.

Dne 17. srpna dosažen byl třetí stupeň meridiánu. Spolehlivá pozorování šířky vynesla na jevo tento bod. Astronomové tedy změřili celkem tři stupně čtverníka, sestrojivše k tomu cili dvacet dva trojúhelníky.

Přenešením takto získaného bodu na mapu seznali hvězdáři, že osada Kolobengská není odtud daleko vzdálena, pročez usnesli se na tom,

že odpočinou si několik dnů v městysi a budou pátrat po zprávách z Evropy. Šest měsíců bylo uplynulo od té doby, co opustili břehy Oranže a ztraceni v pustinách afrických postrádali každého styku se světem vzdělaným. V Kolobengu, osadě dosti důležité a přední stanici misionářské, doufali obnoviti přerušný svazek s Evropou. Karavana mohla nad to ještě zásoby své doplniti.

Kámen mohyly byl nyní vzat za spojku s následujícími stanicemi a šířka tohoto místa byla s velikou péčí vyšetřena.

Plukovník Everest, ujistiv se o naprosté zvrubnosti této hvězdářské operace, dal znamení k pochodu a karavana hula se směrem k osadě Kolobengské.

Evropané dorazili tam dne 22. srpna, nesečkávše se cestou s nežádnými překážkami. V Kolobengu sdržel se roku 1843 také David Livingstone několik měsíců, aby seznal obyčeje i mravy Bečuanův.

Misionáři přijali členy komise velmi pohostinsky a slíbili opatření všeliké potřeby na další cestu. Astronomové pídili se ihned po novinách evropských, avšak převor nemohl zvědavosti jejich učiniti zadost, jelikož od šesti měsíců žádného kurýra zde nebylo. Misionář doložil, že očekává každým dnem listonoše, jehož příchod byl již před nějakým časem předpověděn. Nejdéle v týdnu musel již přijíti posel s depešemi a plukovník Everest hodlal se tak dlouho zdržeti. Evropané strávili dobu odpočinku po výtce v sladké nečinnosti, jediný Palandr zabýval se přehlížením svých počtů.

Nevlídný Matyáš Strux málokdy obcoval svým anglickým soudruhům a stranil se vůbec veřejnosti. Emery a Zorn procházivali se v okolí

města. Pojilo je vespol nejupřímnější přátelství, založené na vzájemné příbuznosti ducha i srdce.

Dne 30. srpna přišel konečně posel tak toužebně očekávaný. V prvních dnech měsíce července byla přistála kupecká loď v této části přímorí, aby naložila slonovinu a klovatiny; kapitán odevzdal v přístavu depeše pro stanici Kolobengskou. Zprávy přinešené byly tedy přes dva měsíce staré.

Představený misie přinesl Everestovi balíček časopisů evropských. Byly to zejména listy: *Times*, *Daily News* a *Journal des Débats*.

Členové komise byli shromážděni v síni misionářův a těšili se na noviny s pravou nedočkavostí.

Plukovník Everest, sejmuv pásku s časopisu „Daily News“ z dne 13. května 1854, chystal se předčítati soudruhům.

Leč sotva přečetl nápis úvodního článku, změnila se náhle jeho tvář; čelo se zakabonilo a ruka s novinami počala se chvěti.

Minulo několik okamžení, nežli plukovník se vzpamatoval a obyčejné své klidnosti nabyt.

Sir John Murray povstal a obrátil se k Everestovi:

„Čeho se dovídáte z těchto novin?“ tázal se.

„Vážné zprávy, pánové,“ odvětil Everest, „velmi vážné zprávy vám musím sdělit!“

Plukovník držel ustavičně číslo novin v ruce. Soudruhové jeho napnutě ho pozorující, čekali netrpělivě na vysvětlení.

Plukovník povstal a k nemalému překvapení všech obrátil se k Matyáši Struxovi, řka:

„Prvé než sdělím vám, pane, zprávy v tomto časopise obsažené, dovolím si učiniti předběžnou poznámku.“

„Jsem hotov vás vyslechnouti,“ odpověděl Rus. Everest pokračoval velmi vážným hlasem : „Až potud, pane Struxe, dělila nás řevnivost povahy spíše osobní nežli vědecké a znesnadňovala náš společný úkol. Mám za to, že příčinu toho sluší hledati pouze v našem společném náčelnictví. Při každém podniknutí potřeba je toliko jediného vůdce, nesoudíte rovněž takto?“

Matyáš Strux pokyvnul hlavou na znamení souhlasu.

„Pane Struxe,“ ujal se plukovník dále slova, „toto trapné postavení naše dozrává podstatně proměny novými zprávami. Avšak, dovoltež, pane, abych vám nejprvé vyslovil svou hlubokou úctu, vážím si vás vysoce pro vaše zásluhy o vědu a ujišťuji vás, že lituji všeho, co se mezi námi kdy přihodilo.“

Everest pronesl slova tato s velikou důstojností, aniž bylo znáti na hrdém hlasu jeho nějakého snížení.

Nikdo nevěděl, kam asi Everest míří, a učenec ruský potlačiv svou osobní nechuť, odpověděl takto :

„Plukovníku, sdílím váš náhled o tom, že neshody naše nesmí škoditi nikterak společnému dílu vědeckému. Vážím si vás rovněž pro vaše vědomosti a přičiním se, aby osobnost moje nepřekážela budoucně našemu zkoumání. Než, mluvil jste o změně, kterou přivodily nové okolnosti. Nechápu věru . . .“

„Však pochopíte hned, pane Struxe,“ odpověděl plukovník Everest hlasem skoro smutným. „Ale dříve ještě podejte mně svou ruku.“

„Zde ji máte, plukovníku,“ pravil Strux. Hvězdařové podali si ruku, slova nepromluvíce.

„Konečně jste přáteli!“ zvolal sir John Murray.

„Nikoliv, sire Johnne,“ odporoval plukovník,

pustiv ruku Rusovu. „Od nynějška jsme nepřátelé. Jsme nepřátelé, které dělí hluboká propast, protivníci, kteří nesmějí míti nic společného ani na poli vědy!“

Potom obrátil se k udivené společnosti.

„Pánové,“ pravil, „mezi Anglií a Ruskem vypukla válka, dotýčné vypovězení přinášejí souhlasně časopisy anglické, ruské a francouzské!“

V tom čase skutečně započala krímská válka roku 1854. Angličané spolčeni s Francouzi a Turky bojovali před Sebastopolem. Východní otázka projednávala se střelbou z děl na Černém moři.

Poslední slova Everestova účinkovala v členy komise jako blesk. Heslo „válka je vypovězena!“ stačilo k úplné proměně jich. Nebyli více společníky, soudruhy a učenci jediným cílem nadchnutí, nýbrž byli protivníky, kteří již již počínali se měřiti zrakem hrozivým.

Evropané souhlasným pudem vedeni rozstoupili se na dvě skupiny; sám Palandr nemohl se ubrániti obecnému účinku zprávy Everestovy. Zorn a Emery pohlíželi na sebe spíše smutně než nepřátelsky a litovali toho, že nepodali si naposled ruku, dokud Everest nepromluvil. Nikdo ani slova nehlesnul. Vyměnivše spolu zdvořilé, ač chladné pozdravení, rozešli se Angličané i Rusové do svých příbytků.

Nenadálý obrat znesnadnil ovšem triangulaci, ale nepřerušil ji. Každá polovice bude v zájmu své vlasti pracovati pro sebe; měření vztáhne se arcíť ku dvěma různým poledníkům.

Ve zvláštní schůzi dohodli se Everest a Strux o podrobnostech dalšího průběhu triangulace. Rusům připadlo losem pokračování na poledníku již měřeném, Angličanům bude voliti nový oblouk na šedesát až osmdesát mil dále, a připojiti jej

k prvnímu pomocnými trojúhelníky. Potom vztáhnou triangulaci až ku dvacátému rovnoběžníku.

Učenci ujednali společně další rozvrh výskumu bez všelikých námitek. Osobní nechuť mizela před velikou řevnivostí mezinárodní. Matyáš Strux a Everest oplývali zdvořilostmi, nevyměňice ani jediného slůvka jízlivého.

O karavaně bylo ujednáno, že rozdělí se na dvě skupiny a každá polovice obdrží svůj materiál výpravní. Losem připadla parní loď Rusům, Angličané podrželi kaučukovou kocábku.

Křovák, uvyklý Angličanům a zejména siru Johnovi, přidržel se karavany anglické, tuzemec kormidelník, jenž byl řídil kocábku po bystrině, postavil se v čelo družiny ruské.

Každá strana podržela své nástroje hvězdářské a jeden zápisník, obsahující číselné výsledky dosavadních prací.

Dne 31. srpna rozešli se členové bývalé komise mezinárodní. Angličané dali se první na pochod, aby nový svůj poledník k poslední stanici připojili. Opustili Kolobeng v osm hodin ráno, poděkovavše srdečně otcům misionářům za vlídné pohostinství.

Kdyby několik okamžiků na to byl vstoupil někdo v pokojík Michala Zorna, byl by zde přistihl Emeryho, tisknoucího ruku bývalému příteli a nynějšímu protivníku z vůle Jejich Veličenstev králové a caře!

Částka patnáctá.

O s t u p e ň d á l e.

Roztržka byla dokonaná. Astronomové budou nyní prací přetíženi, avšak měření nesmí tím

trpěti průtahu. Táž důkladnost a zevrubnost musí býti zachována. Tři učenci angličtí, rozdělice mezi sebou práci, budou nenáhleji postupovati a zakusí více namáhání, ježto konati jest jim práci za šest. Za tou příčinou musel Emery se zřeknouti svého snění a oblibených procházek, sir John Murray nesměl více s puškou v ruce zvířenu africkou studovati.

Sir John Murray a plukovník převzali na se pozorování zemědělská a hvězdářská. Vilém Emery měl nahraditi Palandra v úřadě počtáře. Rozumí se, že volba stanic pozorovacích a vztyčování záměr trigonometrických projednávaly se ve společné poradě a nebyly nikdy příčinou sváru. Bodrý Mokum zůstal vůdcem a lovcem karavany. Rozdělování ozbrojené družiny křovácké na dvě čty potkalo se s některými obtížemi. Tuzemcové nechtěli toho živou mocí dopustiti, aby dělila, to jest seslabila se zbrojná síla výpravy v krajině tak nebezpečné, ve které nebyli ani na den jisti před útoky Makololův. Jen s tíží přemluvil je Mokum, dokládaje, že obě půly karavany budou operovati v témž pásmu a co možná blízko sebe.

Družina Everestova opustila, jak povědíno, dne 31. srpna město Kolobeng a obrátila se směrem k lesní mohyle. Dne 2. září pokračovala již triangulace sestrojením velikého trojúhelníka, jehož vrchol temnil na malém návrší, položeném západně od starého meridiánu.

Soustava pomocných trojúhelníků byla v osmi dnech ukončena a Angličané zvolili k dalšímu měření tříadvacátý poledník od města Grynvič. Tím vytknuta byla vzdálenost šedesáti mil od výpravy ruské.

Měření vedlo Angličany krajinou velmi úrodnou ač neobydlenou. Azurový blankyt byl úplně jasný,

vzduch suchý a prostý mlhavých mráčků. Pozorování děla se tedy bez překážky.

Žirný kraj požehnán byl v pravdě všelikými plodinami přírody. Květiny vnadily svou vůní brouky i roje včel, evropským druhům podobných, které ukládaly v rozsedlinách skalních i v dutinách stromů plástě bílého, tekutého medu chuti výborné. Hojnost zvěře lákala svůdně sira Johna k oblíbené zábavě, leč týž nedal se vytrhovati slony ani nosorožci, sajkami ni žirafami. Mokum s několika tuzemci zastával úřad dodavatele zvěřiny a poštěstilo se jim zkoliti dva neb tři veliké bůvoly, z jejichž masa připravili křováci jakýsi druh *pemikamu*. Libové maso bůvolů rozkrájí se v té příčině na útlé řízky, ježto suší se na slunci, vpraví se potom do pytlů z vydělané usně a roztluče klepáním na drobnou moučku. Na to navlhčila se hmota tukem a morkem, načež přičinilo se něco jahod z keřů sladkoplodných, jichž cukrnaté ovoce přičí se ovšem poněkud dusíkaté podstatě masa, ale dodává mu větší trvanlivosti. Konečně promísili křováci moučku dokonale a potloukali ji v pytlích ještě jednou, až poskytovala ztuhnutím hmotu jednolitou a velmi tvrdou.

Mokum pobídnul Evropany k ochutnání *pemikamu*, jež prohlásil býti pravým národním pokrmem afrikánským. První sousta zdála se býti Angličanům odporná, avšak uvyknuvše jeho chuti, shledali jej býti velmi výživným.

Přičinlivostí Mokumovou vzrostla brzo zásoba připraveného masa na několik centnýřů, čímž bylo stravování karavany v pustině zajištěno.

Takto plynuli dnové, ješto nocí upotřebeno bývalo k pozorování hvězdářským.

Vilém Emery vzpomínal ustavičně vzdáleného přítele Zorna, klna osudné příhodě, jež roztrhla

pevný svazek přátelský jedním okamžikem. Všude scházelo jemu to upřímné srdce plno vnímavosti a tklivého úsudku vůči velikolepé, divoké přírodě. Aby utlumil bolestné vzpomínky, pohřížoval se v počty s horlivým zanícením jako druhý Palandr. Everest byl stále též chladný, nepřístupný muž, zánímající se výhradně jen pro výkony měřické.

Sir John litoval nemálo bývalé volnosti, ale neprojevil se tím nikomu.

Časem přálo štěstí Jeho Jasnosti, že mohla se zanedbaná vyrazení vynahraditi. Mnohdy vyhledala zvěř sama sira Johna Murraye, aby jej v pozorováních vyrušovala. Tenkrátě býval učenec i lovec jedinou bytostí, sahající ruče k oprávněné obraně. Tak přihodilo se mu jedenkrátě, že musel zápasiti se starým nosorožcem, jenž přišel mu dosti draho, jak hned povíme.

Již po nějaký čas ohrožoval tlustokožec boky družiny; dne 12. září setkal se s ním také sir John, ohledávaje výšku stanice na šest mil od ležení vzdálené, na které hodlal Everest postaviti metu záměrnou. Veden zvláštním vnuknutím, vzal sebou sir John téhož dne taženou pušku na střely kuželovité, nikoliv obyčejnou ručnici loveckou. Sotva dostoupil s Mokumem vrchole návrší, objevil se na úbočí kopce nosorožec, vyrazivší z hustého křoví. Bylo to hovado obrovské a strašlivé. Křovák spatřil zvíře nejdříve. „Sire Johnne,“ pravil, „štěstí přeje Vaší Jasnosti, ejhle nosorožec!“ Oko Angličanovo vzplanulo vášnivým pohnutím.

„Může dostoupiti až k nám nahoru?“ tázal se křovák.

„Nikoliv, stráň je příliš strmá na jeho krátké a tupé nohy. Bude nás dole očekávati.“

„Nuž dobrá, ať jen čeká; jakmile ohledám tuto stanici, zaženeme nepohodlného souseda.“

Stanice byla prozkoumána a viděla se býti velmi příznivou. Na severozápad zvedaly se i jiné vrchy, pomocí jichž mohl býti sestrojen nový trojúhelník.

Po skončeném ohledání obrátil se sir John k lovcí s otázkou:

„Je-li vám libo, Mokume?“

„Jsem k službám Vaší Jasnosti.“

„Čihá nosorožec pořád ještě?“

„Čihá.“

„Sestupmež tedy; byť bylo hovado sebe hroznější, odpravím je jedinou ranou z ručnice.“

„Jedinou ranou!“ zvolal křovák. „Vaše Jasnost neví, co je nosorožec. Hovada ta mají tuhý život a nikdy nebylo vidáno, že by padl nosorožec po první ráně, sebe líp zamířeně.“

„Inu tak!“ prál sir John pohrdlivě, „protože se nestřílelo kulemi kuželovitými!“

„Ať je střela jakákoliv, první rány zvíře takové neporazí,“ odpíral Mokum.

„Dobrá, statný Mokume,“ přel se sir John, loveckou ješitností zaslepen, „okáží vám hnedle, co zmohou zbraně evropské!“

To řka, nabil ručnici a hotovil se k ráně, jakmile vzdálenost střelná objeví se býti příhodnou.

„Na slovíčko, Vaše Jasnosti!“ pravil křovák poněkud dopálen, „nechtěl byste se se mnou vsaditi?“

„Proč ne, bodrý lovče? učiníme sázku.“

„Nejsem bohatý,“ mínil Mokum, „ale založil bych se o jednu libru na první ránu vaši.“

„Ujednáno! Vysázím vám libru šterlinků, nepadne-li nosorožec jednou ranou.“

„Platí?“ tázal se křovák.

„Platí.“

Lovci sestoupili po příkrém svahu a octnuli

se na pět set stop od nosorožce, jenž stál nepohnutě na pokraji křoviny. Sir John Murray mohl naň pohodlně zaměřiti a považoval výhru tak za jistou, že před samým výstřelem chtěl křováka ze sázky propustit:

„Platí pořád ještě?“

„Platí!“ odpověděl klidně Mokum.

Nosorožec stál nehybně jako terč. Ctihodný Angličan umínil si trefiti jej do hlavy, jsa přesvědčen, že zvíře na jisto zabije.

Rána zahřměla. Leč koule nezavadila ani o masité části hlavy, roztříštila pouze konec jednoho rohu. Zvíře nezdálo se ani náraz pozorovati.

„Ta neplatí,“ pravil křováček, „Vaše Jasnost netrefila tělo.“

„Je pravda!“ odtušil sir John poněkud rozmrzen. „Ale rána platí, křováče, buďte si teď libru sebraju, nebo zaplatím dvě!“

„Jak je libo, sire Johne, ale prohrajete!“

„Uvidíme!“

Sir John nabil znova ručnici a zaměřil na bok nosorožce. Střela narazila na místo, kde kůže složená je z rohových desk a odpleskla se na zem přes všecku sílu svou. Nosorožec pohnul sebou trochu a ustoupil na dva kroky.

„Dvě libry!“ prohodil Mokum.

„Dodržíte je?“

„Bez rozpaků.“

Tentokráte počínala se pokoušeti zlost o sira Johna a on vynaložil poslední zbytek trpělivosti, aby zaměřil na čelo nosorožce.

Koule narazila na dotčené místo, ale odskočila jako od desky kovové.

„Čtyři libry,“ pravil křováček chladně.

„A čtyři k tomu, nebo nic!“ vzkřiknul sir John rozčilen.

Následující koule vnikla v podbřiší a zvíře učinilo mocný skok; avšak místo aby kleslo na zem mrtvo, vrhnulo se s nesmírnou zuřivostí na křoví a pustošilo je zběsile.

„Mně se zdá, sire John, že se ještě trochu hýbe,“ prohodil křovák suše.

Sír John se více neznal. Chladnokrevnost opustila ho na dobro. Vsadil prohraných osm liber na pátou kuli. Prohrál, toť se ví! Zdvojnásobil sázku a prohrál zase, až teprvé po deváté ráně nezmarňý tlustokožec padl se srdcem prostřeleným.

Jeho Jasnost vyrazila radostné hurah!

Ztracené sázky a všechna mrzutost mžikem byly zapomenuty; lovec měl jediné na paměti, že zabil nosorožce!

Později ovšem přiznal se svým přátelům v honebním klubu londýnském, „že ta mrcha byla po čertech drahá!“

Nu ovšem, stála ho třicet šest liber, čili tři sta šedesát zlatých, kteroužto sumu shrábnul křovák s obvyklou klidností.

Částka šestnáctá.

Různé příhody.

Na konec měsíce září dostoupili astronomové o jeden stupeň dále na sever. Částka meridiánu pomocí dva a třiceti trojúhelníků změřená obnášela tehdy čtyři stupně. Byla to polovice vytknutého úkolu.

Učenci byli vynaložili úsilovnou píli k dosažení tohoto výsledku a pracující toliko ve třech, doznali mnohdy takového unavení, že musívali práce na několik dnů zastaviti. Vedro bylo ne-

smírné, přímo umrtvující. Několik hodin z poledne nebylo lze vůbec pracovati. Tím zdržovaly se práce triangulační značnou měrou k nemalé mrzutosti křovákově, jehož znepokojovalo každé protahování pochodu.

To mělo své důvodné příčiny.

Na severu poledníka prostíralo se pásmo zvláštní povahy, tak zvané „karú“.

V době vlhka panuje tam nevídaná úroda, krajina promění se v pravý ráj. Avšak měsíc nebo šest neděl na to vyprahne půda účinkem vedra tou měrou, že země stvrdne jako kámen. Rostlinstvo zmizí pak v několika dnech, zvířata se rozprchnou v kraje příhodnější a v krátkce prostírá se holá poušť tam, kde nedávno před tím oplývala země úrodou a bujným životem.

Takové povahy bylo ono pásmo, ježto měl Everest překročiti, prvé než dostihne skutečnou poušť, která zakončuje se na březích jezera Ngami. Jest na bíledni, že křovák měl podstatné důvody pro rychlý pochod skrze podivuhodnou krajinu, prvé než úplný suchopar zničil v ní všechny podmínky života. Everest pochopoval dobře, oč tu jde a sliboval usplňiti své operace všemožně. Avšak pospěch nesměl býti s újmou zevrubnosti výkonů, pročež měření nezrychlilo se hrubě přese všecko naléhání křováka.

Zatím přivedla je triangulace na pokraj úrodného „karú“ a hvězdářové obdivovali se nevídané bohatosti tvarů přírodních. Okrávali příjemným chladem, ježž udržovalo četné vodstvo svým výparem, a vdychovali toužebně čistý vonný vzduch afrického ráje.

Sir John byl u vytržení nad hojnými druhy zvířeny a obdržev na dva dny dovolenou, použil

dobu odpočinku k tomu, že honil s Mokumem do unavení.

Mezi příhodami loveckými sluší zaznamenat případ, jenž Mokuma nemálo znepokojil.

Dne 15. října bylo pozorováno ve vzdálenosti dvou mil stádo sajek, známých pod jmenem oryxů. Jsou to nad míru plachá zvířata, jichžto bývá velmi těžko uloviti.

Křovák oznámil hned pěknou příležitost k ulovení vzácné zvěře siru Johnovi a oba vydali se koňmo na lov.

Když byli asi hodinu ujeli, zastavil Mokum u skupeniny smokvoňů a ukázal Angličanovi pokojně se pasoucí stádo oryxů. Byli po větru, ale nečili dosud ničeho. Jeden oryx nápadně se stranil ostatních a Mokum upozorňoval naň sira Johna:

„Toť hlídka,“ pravil; „bezpochyby že je to starý samec, střežící stádo před nahodilým nebezpečím. Jakmile spozoruje něco podezřelého, zařičí zvláštním způsobem a celé hejno, sledující jej v patách, dá se na útěk. Nutno tudíž střeliti po něm z bezpečné vzdálenosti a zkoliti jej první ranou.“

Sir John přisvědčil mlčky hlavou a hleděl získati dobrého postavení k pozorování tlupy.

Oryxové pásli se pokojně dále, pouze hlídač jejich zdál se číti blízké nebezpečí, protože zvedal často hlavu a jevil známky nepokoje.

Štěstí přálo lovcům; stádo bralo se znenáhla za starým samcem směrem k lesíku. Snad že necítila se zvířata dosti bezpečna na širé pláni a hleděla v hustém křoví dosíci úkrytu. Mokum vyzval svého společníka, aby sestoupil na zem, načež uvázali oba koně ku kmenu sykomory a zastřeli jim oči pokrývkou, aby se ujistili jejich mlčením a nehybností.

Potom plížili se skrze křoví až k výběžku lesa, od bravu sotva tři sta kroků vzdáleného.

Zde skrčili se na čekání s nabitými puškami. Tlupa oryxů, záležející z dvaceti švarných kusů, blížila se ještě poněkud, ale před lesem zůstala státi. Strážný samec hleděl je patrně dostati z planiny, sháněl stádo dohromady, jak činívá ovčácký pes se svěřeným jemu bravem. Ale oryxové, laškující po lučině, neměli žádné chuti opustiti tučnou pastvu. Rozutíkávali se bujnými skoky a pásli se v malé vzdálenosti opět.

Harcování to překvapovalo Mokuma i upozorňoval na ně sira Johna, aniž mohl v té příčině podati vysvětlení. Křovák nemohl nikterak pochopiti tvrdošijnou umíněnost starého samce, aniž bylo mu jasno, proč strážný oryx mermomocí honí stádo do lesa.

Hra ta trvala přes hodinu. Sir John pohrával nepokojně kohoutkem své pušky; brzo chtěl vystřeliti, brzo zase chtěl dostati se dále ku předu. Mokum jen s tíží tlumil jeho netrpělivost.

Náhle zaštěkal jeden z ohařů a vyrazil na planinu. Křovák byl by s chutí prožluklé zvíře postřelil, avšak již již prchalo rychlonohé stádo úžasným letem a sir John Murray seznal, že by je byl ani nejrychlejší kůň nedohonil.

Než, na veliké překvapení křovákovo nedal znamení k útěku starý samec. Naopak, mimo obyčej těchto zvířat zůstal podivný ztrážce na témž místě, nechystaje se ani k útěku; ukrýval se spíše ve vysoké trávě, hledě patrně křoví dospěti.

„Podivná věc,“ zamumlal křovák, „co zamýšlí týž starý chlapík? Je snad poraněn či stářím zchvácený?“

„Však se to brzo dovíme!“ odpověděl sir John Murray, založiv pušku k líci.

Oryx zalezl v tom zcela do trávy. Již bylo viděti jen roby jeho čtyry stopy dlouhé; hleděl se patrně ukryti. Angličan přiblížil se až na sto kroků k podivnému zvířeti a vypálil pušku. Koule trefila zajisté, neboť roby oryxovy prvé vztyčené naklonily se nyní do trávy. Lovci běželi úprkem k raněnému dobytčeti; křovák vytáhl svůj lovecký tesák, hotově se po případě zvíře doraziti.

Opatrnost jeho byla zbytečná: oryx byl mrtev, a jak pak mrtev! byl tak bezduchý, že když sir John zatahal jej za roby, zůstala mu v rukou prázdná, scvrklá kůže bez masa a bez kostry!

„U svatého Patrika! tohle se může přihodit jen mně!“ zvolal sir John hlasem komickým, jímž by každého byl rozesmál, křováka vyjímaje.

Mokum se nesmál. Se rty sevřenými, s očima přimhouřenými ohlížel se nepokojně v pravo v levo. Náhle utkvěl zrak jeho na malém, opodál ležícím vaku, vyšívaném červenými arabeskami. Lovec zvedl jej ruče se země a prohlížel věc bedlivě.

„Co je to?“ ptal se sir John.

„Je to brašna Makololce.“

„A kde se tu vzala?“

„Vlastník upustil ji v útěku.“

„A týž Makololec?“

„Nezlobiž se, Vaše Jasnost,“ mumlal křovák, hněvivě pěstě zatínaje, „týž Makololec vězel v kůži oryxové a po něm jste vlastně vystřelil!“

Sir John chtěl překvapení své slovy osvědčiti, když Mokum spatřil v tom na pět set kroků křoví se pohybovati. Vystřelil hned v tu stranu a běžel s Angličanem k podezřelému místu.

Nezastihnuli nikoho. Zohýbané větve a zmačkaná tráva svědčily, že kráčela tudy živá bytost. Makololec zmizel na dobro a pronásledovati ho nesmírnou prérií bývalo by marným úsilím.

Lovci vrátili se plni nepokoje v ležení. Objevení se Makololce u lesní mohyly a přestrojení právě objevené svědčily o tom, že lupičové pronásledují důsledně výpravu Everestovu. Čím dále pouštěla se karavana k severu, tím větší hrozilo nebezpečí, že bude loupežníky napadena.

Po návratu v ležení oslovil sir John žertovně Emeryho:

„Na mou věru, Viléme, štěstí mně neslouží! První oryx, jehož jsem jakživ zastřelil, byl už mrtev, prvé než jsem se ho dotknul!“

Částka sedmnáctá.

P u s t o š í v é m r a č n o .

Po honbě oryxů měl křovák delší rozmluvu s plukovníkem Everestem. Dle náhledu Mokumova byla družina špehována, tudíž ohrožena. Pakliže Makololové nenapadli ji dosud útočně, hodlali ji bezpochyby vlákati dále na sever.

Měla se výprava nazpět vrátit vůči tomuto nebezpečí? Slušelo přetrhnutí výkony až potud s úspěchem provozené? Mělo se podařiti tuzemcům, co nepovedlo se svízelným přírodním? Vážná otázka musela se nyní rozhodnouti a plukovník žádal v té příčině Mokuma, aby sdělil vše, co ví o Makololech. Křovák vyprávěl asi následující:

„Makololové přísluší velikému kmenu Bečuánů. Doktor David Livingstone byl přijat roku 1850 pohostinsky náčelníkem Sebituanem. Týž tuzemec byl pověstný bojovník a nadán vynikajícím vzděláním, pročež získal v krátkce nadvládu nade všemi kmeny, v střední Africe roztroušenými, z nichž ustavil jednotný pospolitý národ. Roku 1853 zemřel

v náručí Livingstonové a syn onoho, Sekulet, převzal starešinství.

Sekulet jevil z počátku náklonnost k Evropanům, kteří navštěvují často úvodí Zambezi. Doktor Livingstone nemohl si naň stěžovati. Avšak odchodem slavného cestovatele zvrhla se povaha náčelníkova podstatně a nejen Evropané, i sousední kmenové bývali týráni Sekuletem a jeho bojovníky. Brzo proměnila se nepřítel v prosté drancování a loupežení. Makololové potloukali se jmenovitě mezi jezerem Ngami a horním proudem řeky Zambezi, hrozíce nebezpečím také četným zástupům ozbrojenců, neřkuli skrovnému hloučku výpravy anglické.“

Mokum doložil, že neraci k dalšímu postupu, ač, setrvá-li Everest na vytknuté dráze, bude i na dále rozkazů jeho poslušen.

Plukovník vešel v poradu s krajany svými a bylo uzavřeno pokračovati ve výkonech zemědělských, ať se stane již cokoliv. Pět osmin čtverníka bylo změřeno a učenci byli pevně odhodláni dokončiti svou úlohu.

Po tomto rozhodnutí ujali se Evropané další triangulace a 27. října překročila komise obratník kozorožce. Dne 3. listopadu dospěly práce ukončením jedenačtyřicátého trojúhelníka o další jeden stupeň meridiánu.

Po celý měsíc pokračováno bylo v práci s horlivostí, aniž naskytla se nějaká nehoda. Mokum byl stále na zvědách buď v čele karavany či po stranách její, ale neznamenal nic podezřelého. Přes to pozoroval křovák brzo nepochybné známky nechutě a neodhodlanosti u svých krajanů, ba nechuť k další cestě hrozila propuknutí co nejdříve v zjevnou vzpouru.

Nebyly jich tajny příhody u mohly a na lovu oryxů i čekali nezvratně, že budou Makololy přepadeni. Vzdálili se již přes tři sta mil od řeky Oranže a bylo s pomyšlením, dají-li se vésti ještě dvě stě mil dále na sever. Je pravda, Mokum vyložil jim před najímáním všechna nebezpečí výpravy a křováci tito byli zajisté lidé otrlí, namáhání i nedostatkům uvyklí; avšak jakmile objevilo se nebezpečenství, že budou napadeni zapřísáhlým nepřítelem jejich kmene, počali také odvahy své litovati.

Případ, jenž se děl se dne 2. prosince, roznítil špatnou náladu křováků v jakýsi druh vzpoury.

Počasí až posud jasné od včerejška se bylo zasmušilo a účinkem tropického vedra jevil vzduch, vodnými parami nasycený, značné napnutí elektrické. Dalo se souditi s určitostí na blízkou bouři, jaká v podnebí tomto s nevyrovnatelnou prudkostí propukává.

Skutečně zastřela se obloha mračny podezřelého vzezření. Byly to chmury nakupené jako chumáče bavlny, jichž barva byla místy šedá, onde nažloutlá. Slunce vidělo se býti obestřeno sivým závojem. Vzduch byl tichý, vedro dusné. V mrtvém povětří ani lísteček na stromě se nepohnul.

Astronomové pozorovali též stav povětrnosti, ale práce nepřerušili. Emery, provázen dvěma lodníky a čtyřmi tuzemci, vypravil se na dvě míle východně od poledníku, aby vztyčil novou metu záměrnou. Účinkem mocného proudu studeného vzduchu nastalo náhlé ztuhnutí vodních par současným vybavením elektřiny. Téměř soudobně spustilo se hojné krupobití.

Věc podivná, ledové kuličky jasně svítily a zdálo se, jakoby pršely krůpěje roztaveného kovu.

Nárazem o půdu vytryskovaly jiskry elektrické a ze všech kovových částic vozů sršel oheň.

Kroupy nabývaly brzo povážlivých rozměrů a bylo s nebezpečím vydávati se jim dále v terč. V podobných okolnostech byl kdysi doktor Livingstone svědkem, jak hrubé kusy ledu roztříšťovaly vozy misionářů a koně i veliké sajky zabily.

Emery nemeškal návrší opustit a vyzval své lidi, aby hledali úkrytu ve voze, jelikož stromy bezpečného útočiště neposkytovaly. Sotva však opustili temeno chlumu, projel vzduchem oslepující blesk provázený třeskotným rachotem hromu.

Vilém Emery byl povalen k zemi jako zabitý. Oba lodníci na okamžik oslepeni, pospíšili mu ku pomoci. Na štěstí blesk mladého hvězdáře ušetřil.

Téměř nepochopitelným výjevem blesk mihnul se kolem něho, zahaliv jej v opar mlunný a omráčiv astronoma pouze účinkem rozkladné elektřiny. Obě špičky magnetické střelky, jižto Emery v ruce držel, byly bleskem roztaveny.

Mladík brzy se vzpamatoval. Nebyl jedinou aniž nejhůře postíženou obětí strašného uhození. Na blízku žerdě záměrné leželi dva tuzemci bez života. Tělo jednoho z nich, jehož soustava životní byla dokona rozloučena, bylo černé jako uhlí, ačkoliv oděv zůstal neporušen. Druhý zasáhnut byl povětronem na lebce a byl rovněž mrtev.

Oba pozůstalí křováci dali se úprkem na útěk. Smrt krajanů poděsila je tou měrou, že nedbali výstražného volání Emeryho; vydávali se zajisté v nebezpečí téhož druhu, zavádějíce za sebou rychlým během průvan vzduchu. Lodníci naložili mladého hvězdáře do vozu, uložili tam i těla obou tuzemců a ukryli se rovněž před krupobitím, jímž byli po drahnou dobu jako kamenováni.

Bouře zuřila po tři čtvrtě hodiny s nevídanou prudkostí a po té se ztišila. Kroupy přestaly padat a vůz mohl se hnouti na cestu k ležení. Zpráva o zabiti tuzemců je předešla a politování hodný byl účinek její v mysli pověrčivých křováků. Dívali se beztoho s tajenou hrůzou výkonům trigonometrickým, aniž jim rozuměli. Shromáždili se ve společnou úradu a k návrhu několika nekázanců prohlásili, že dále nepůjdou. Bylo potřebí plného vlivu křovákova, aby vzpoura byla potlačena. Plukovníku samému bylo zakročiti a musel ubožákům slíbiti zvýšení žoldu, aby jen ve službě vytrvali.

Co by sobě byli počali členové komise uprostřed pouště, daleko od osad obydlených, bez průvodu ochranného a bez vůdčích vozatajských. Konečně ztišili se i podněcovatelé vzpoury, obě mrtvoly byly pochovány a družina ubírala se k neblahému chlumu, k nové to stanici trigonometrické.

Emery, jenž sobě hned po uhození svými údy volen býti chtěl, shledal ruku, v níž byl kompas držel, býti ochromenou. Teprvé za několik dní minulo ochrnutí a mohl obvyklé práce provozovati.

V následujících osmnácti dnech až ku dvacátému prosinci neudála se žádná zvláštní příhoda. Makololové se neobjevovali a Mokum počínal se kojiti jistotou. Byli už jen padesáte mil od pouště vzdálení a žírné pásmo, jímž dosud se brali, zůstávalo úrodným, požehnaným krajem, jakých málo ve světě. Byla tudíž na snadě důmněnka, že lidé i hovada naleznou důstatek čerstvé potravy a píce až k hranicím vlastní pouště.

Hvězdářové zapomínali hmyzu rovnokřídlého, jehož hromadné objevení se bývá zlým znamením pro úrodu sadů jihoafrických.

K večeru 20. prosince odpočívali hvězdářové s Mokumem pod košatým stromem a hovořili.

Učenci zamýšleli změřiti v této noci výšky některých hvězd, aby vyšetřili šířku místa. Nebe bylo jasné, bez mráčků; měsíc blížil se novolamí. Shvězdění budou tudíž pláti skvoucím třpytem a útlá pozorování zenitální vykonají se v podmínkách nejpříznivějších.

Everest a sir John Murray byli tedy nenálo rozmrzeni, když Emery asi k osmé hodině povstal a vztáhna ruku na sever, pravil:

„Obzor se kaboní a obávám se, že dnešní noc nebude tak příhodná, jak jsme doufali.“

„Skutečně,“ přisvědčoval sir John, „týž mráček zvedá se znatelně za rostoucího větříku a zahak, tuším, v krátkce celou oblohu.“

„Snad že chystá se k nové bouřce?“ mnil Everest.

„Jsme v pásmu meziobratníkovém,“ odvětil Emery, „a bouře bývají zde velmi časté.“

„Co soudíte vy, Mokume?“ tázal se plukovník.

Křovák pozoroval oblohu pozorně i mlčky.

Mračno mělo obrysy ostře ohraničené, tvořic podlouhlý, zakřivený pás, prostírající se přes tři neb čtyři míle na obzoru. Černý mrak měl podivné vzezření; mnohdy osvítilo jej slunce nachovým odleskem, jenž odrážel se podobně jako od pevné hmoty, ne jako od nakupených par.

„Zvláštní to mračno!“ prohodil Mokum, nedodav žádného vysvětlení.

Brzo na to oznamoval jeden tuzemec křovákovi, že všechen dobytek karavany, jmenovitě koně a býci jeví nápadné známky nepokoje. Běhají prý semo tam přes pastvinu, aniž dají se vehnati do ohrady.

„Dobrá, nechte je přes noc venku,“ pravil Mokum.

„Ale dravá zvěř?“

„Hm, dravá zvěř bude příliš zaměstnaná, než aby si jich všímala.“

Tuzemec odstoupil. Plukovník zaslechl záhadnou odpověď křovákovi a tázal se po její vysvětlení. Ale Mokum zdál se býti pohřížen výhradně jen v rozjímání o tajemném mračnu, jehož podstatu patrně znal.

Mračno blížilo se rychle. Bylo pouze několik set stop od země vzdálené a zaznívalo z něho zvláštní šumění. Z mraku zvedaly se chvílemi černé body, pohřížovaly se na okamžik do temné hmoty a rychle opět vyletovaly. Na tisíce takových černých skvrn kmitalo se nad oblakem.

„Hle! co znamenají ty černé body?“ tázal se sir John Murray lovce.

„Jsou to ptáci,“ odvětil křovák. „Zejména jsou to orlové, jestřáby i luňáci a sokolové. Přiletují z daleka, provázejíce mračno a neopustí je dříve, dokud nebude rozprášeno, anebo zničeno.“

„Ale týž mrak?“

„Není to mrak, sire Johnne, je to hejno kobylek.“

Lovec se nemýlil. Evropané měli zažiti hrozný vpád kobylek, jímž za jedinou noc promění se nejúrodnější krajina v jedinou truchlou poušť. Kobylky náležely k druhu „*saranče stěhovavé*“, známé též pod jmenem *kobylky pustošivé*, které objevují se v miliardách. Někteří cestovatelé viděli zajisté zemi na čtyři stopy zvýši i na 15 mil vůkol tímto hmyzem pokrytou.

„Týž mrak jest broznou metlou pro osady a plodonosné krajiny; dejž nebe, aby nám neškodil!“

„Vždyť nemáme zde žádných sadů, ani vlastních pastvin! Proč bychom se tedy strachovali?“

„Netřeba se báti ničeho, plukovníku, přeletí-li nám hejno přes hlavy; padne-li však na krajinu,

kterouž cestujeme, pak běda nám! Nenajdeme ni lístečku na stromě, ni travičky na prérii a zapomněl jste, plukovníku, že nemáme v zásobě píce pro koně, býky a soumary. Co si počnou uprostřed holé pouště?“

Společníci křováka zamlčeli se na chvíli. Pozorovali živoucí hmotu, vůči hledě rostoucí. Šumění a bzučení se vzmáhalo a mezi ně mísil se chraptivý křik orlů i jestřábů, kteří vrhali se co chvíli v hejno a požírali na tisíce hmyzů.

„Myslíte, že padnou na krajinu?“ tázal se Emery.

„Bojím se toho. Severní vítr zanášá je přímo k nám a slunce již již zapadá. Chladným větříkem tuhnou křídelní krovky kobylek a ony spouštějí se pak na stromy, na křoví i na louku a potom ovšem . . .“

Křovák nedokončil svou větu. Tušení jeho vyplnilo se týmž okamžikem. Ohromná záplava snesla se náhle na zem. Bylo viděti již jen hemžící se tmavou hmotu, obestírající ležení i okolní krajinu až k hraničním obzorům. Místo, kde karavana tábořila, bylo doslovně zaplaveno. Střechy stanů, povozy, jedním slovem všecko zmizelo pod živoucím krupobitím. Angličané brouzdali se v této povodni až po lýtka, rozšlapující každým krokem na sta kobylek; než, co to platilo vůči množství tak nesmírnému!

Třepetající se vrstva přivolala brzo množství dravců, hadů a ptákův, požírajících hltavě pamlsky pouště. Koně, býci, soumarové i psové vrhali se dychtivě na živoucí hmotu a pochutnávali si na ní notnými žvanci. Se všech stran přibíhala hejna slonů, lvů, hyén i nosorožců, kteří hltali kobylky s pravou rozkoší. Konečně sami křováci pochutnávali si na těchto „vzdušných ráčkách“ jako na

maně nebeské. Hmyzové sami mezi sebou se požírali, ale všecko to ničení nebylo ani znáti proti ohromnému množství nezmarův.

Mokum uvařil několik tisíc mladých kobylek se solí, octem a pepřem. Mladé saranče, které dosud vajíčka nekladly, považovány jsou labužníky za výtečnou pochoutku; jsou na brk tlusté, patnáct až dvacet čárek dlouhé. Za půl hodiny byly kobylky do měkka uvařeny a křovák zval Angličany k ochutnání pamlsku. Kobylkám utrhaly se hlavy, nohy a krovky křídlové, načež byly shledány velmi chutnými. Sir John Murray snědl jich sám několik set, a poručil svým lidem učiniti notnou zásobu na cestu. Však se potřebovali jen k zemi shýbnouti!

Noc nadešla a každý chystal se do svého povozu. Avšak i tyto byly kobylkami obsazeny a nebylo lze vniknouti k lůžku, aby se jich několik set nerozmačkalo. V takových okolnostech nebylo ani spaní právě příjemným. Že pak bylo nebe jasné a souhvězdí jiskřila se zářícím třpytem, strávili hvězdářové noc měřením výšky hvězd.

Druhého dne vynořilo se slunko z průzračného obzoru a započalo svou pouť na skvoucím blankytu, jenž záhy věštil parný den.

Sluneční paprsky rozhrívaly vrstvy vzdušné a mezi nehybnou hmotou kobylek počínal čilý život a temné, bzučivé šumění. Na pravé krovce křídél sameček nachází se okrouhlá blána, zrcadlo, silnější žilkou obejmutá; na zrcadlo přilehá krovka levá s vyčnívajícimi žilkami čili žebry. Rychlým třením těchto žeber o blánu zrcadla vzniká právě „cvrčení“ cili „broušení“ těchto hmyzů. Samičky tohoto ústrojí nemají, za to opatřeny jsou několika-chlopnovým kladélkem, jímž vajíčka do kypré půdy vpravují.

Okolo osmé hodiny ranní zvedla se mračna

kobylek a podobně závoji zastřela nebe tou měrou, že světlo sluneční zmizelo na dobro. Celá krajina zaklopila se temnotou, jakoby noc znova počínala. Po dvě hodiny trval týž hrozný let, až konečně zhoubný roj zmizel na západním obzoru. Když pak opět rozžehlo se světlo nad krajinou, druhdy rajským rouchem zdobenou, vyšlo na jevo, že proroctví křovákovo bylo pravdivé. Ani listečku na stromech, ani travičky nebo stonku na prérii; vše bylo zničeno. Půda posypána byla nažloutlým trupelem; větve listů zbavené poskytovaly již jen hrozivý pohled nicoty. Po rozkošném podletí následovala truchlá zima — ze žírné krajiny mlékem i strdím oplývající stala se přes noc jediná širá poušť! Orientalské přísloví dří, že ani tráva nepučí tam, kde stoupila noha Turkova. Jednoduchou změnou slov mohlo se říci: ani tráva nepučí tam, kde stannuly kobylky!

Částka osmnáctá.

Poušť.

Zpustošená krajina nelišila se ničím od vlastní pouště, k níž dorazila komise anglická dne 25. prosince, změřivši nový stupeň meridiánu a osmačtyřicátý trojúhelník zakončivši.

Dobytek karavany trpěl mnoho nedostatkem píce. Voda rovněž scházela. Poslední sledy vláhy zkazily se v bahniskách. Půda, záležející v směsici jílů a písku, byla rostlinstvu naprosto nepříznivá. Zbývající tu a tam z deštivého počasí praménky mizely vřichledě v rozpálených vrstvách písečných.

Podobnými pásmy putovával nejednou David Livingstone na svých dobrodružných výpravách. Dle výpovědí jeho byly země i vzduch tou měrou vy-

sušeny, že předměty železné pranic nerezavěly. Listy stromů byly zvadlé, v závitky stočené. Kalichové lupeny rostlin kapinovitých (citlivky), klo-
vatinou bohatých, rozevřeny byly ve dne i v noci; brouci hynuli na povrchu země v málo okamžicích. Zastrčila-li se kulička teploměru na tři palce do země, ukazovala rtuť tři sta čtyři stupně horka dle Fahrenheita, čili 55 stupňů podlé Celsia! Učen-
cům bylo pojměti nevýslovných namahání a útrap, žízeň jejich byla nesmírná. Ještě více trpěla tažná hovada, sporou, suchou a poprášenou travou jen chudě živená. Pustina byla tím truchlivější, ješto žádný živý tvor v ní nebytoval. Ptactvo uchýlilo se k Zambezi, a divá zvěř z daleka vyhýbala se pásmu, ježto nemohlo jí potravy poskytnouti. Ve čtrnácti dnech spatřili cestovatelé sotva dva neb tři hloučky jistého druhu sajek, jimž suchopárná rovina zdá se býti milejší krajin úrodných. Výkony zemědělské nesměly býti přerušeny ve dne ani v noci, vedrem ni unavením. Cestovatelé ovšem s tu práci se býti znají, leč trpí čím dále tím hrozněji pracemi zemědělskými, nýbrž každým pohybem konaným ve vzduchu, jenž neдрží jediného atómu vodní páry. Zásoba vody, v rozpálených sudech uschovaná, byla na mále. Žízňivým bylo se spokojiti zmenšenými podíly a trpěti vždy více tímto uskrovněním blahodárného moku.

Astronomové nicméně neochabovali v horli-
vosti a zmužilosti, triangulace prováděla se dále s houževnatou vytrvalostí a všemožnou péčí.

Dne 25. ledna dospěla společnost k sedmému zlomku meridiánu. Bylo k tomu potřebí dalších devět trojúhelníků, celkem tedy padesáte sedm obrazců trigonometrických.

Křovák doufal, že dostihnou do konce ledna břehů jezera Ngami. Tak dlouho vytrvají sice

učenci v trpělivém sebezapírání, ale ozbrojení křováci nebyli téhož úmyslu. Zájmy těchto nebyly tožné s vědeckým úkolem výpravy, pročež snášeli s rostoucí nevolí svízele cesty. Nedostatek vody jmenovitě je pobouřil. Několik kusů tažného dobytka padlo již následkem žízně a podobný osud brozil co nejdříve zachvátiti celou karavanu.

Mokum nadarmo se namáhal vznikající vzpouru utlumiti; bylo naň v příčině vody ustavičně nabíháno a vliv jeho v krajany vůčihledě klesal.

Bylo na bíledni, že nedostatek vody stane se nepřekonatelnou překážkou další cesty na sever a že bude nutno buď zabočiti na pravo od poledníka, kdež setkají se s komisí ruskou, nebo nazpět se vrátiti.

Patnáctého února sdělil křovák Everestovi vzrůstající denně obtíže, s nichž více nebyl.

Vozatajští průvodcové nechtěli ho na dále poslouchati a každého rána opakovaly se výstupy vzpoury. Bylo s politováním patřiti na zubožené postavy domorodců, vedrem i žízní zmořených. Sama hovada byla tou měrou ztrhaná, že nechtěla dále kráčet.

Plukovník Everest nahlížel předobře smutný stav věcí, avšak jakož byl sám k sobě zatvrzelý, nehodlal ani ostatním povoliti. Nechtěl svoliti k přerušení výkonů trigonometrických, byť i měl naпослед pracovati sám jediný! Podobně soudruhové jeho. Prohlásili se býti ochotnými následovati jej kamkoliv. Křovák nerozuměl sice podniku Everestovu, ale věděl, že sobě věc tu vysoko vede; pokusil se ještě jedenkrát o získání tuzemců pro další cestu. Podle jeho dobrozdání nebylo jezero Ngami ani na pět dní cesty vzdáleno a tam naleznou lidé i hovada důstatek sladké, občerstvující vody. Mokum sdělil své mínění přednějším

křovákům a dokázal jim nezvratně, že jediná i nejkratší spása kyne od severu. Zabočí-li karavana na západ, vydá se neurčité náhodě v plen; vrátí-li se nazpět, nalezne krajinu kobytkami zpustošenou. Tuzemci nahlednuli konečně podstatnou platnost těchto důvodů a karavana, valně zmořená, kráčela dále na sever.

Práce zemědělské postupovaly na štěstí dosti rychle. Učenci operovali na planině ve dne v noci a získali pomocí svítilen elektrických naprosto správných úhlů.

Dne 16. února objevilo se na obzoru jezírko dvě míle široké.

Netřeba, tuším, líčiti radostnou touhu celé družiny. Kýžená hladina v paprscích slunečních zdálí se zrcadlila. K páté hodině večerní blížila se výprava k jezeru. Někteří koňové, zpřetrhavše násilím otěže, pádili tryskem k vodě a pohroužili se do ní až po hruď. Avšak skoro v témž okamžiku vrátili se na břeh, nemohouce požití tekutého živlu. Když byli také lidé k jezeru doběhli, shledali, že voda je solí přesycená, pročež k pití naprosto nepůsobila.

Těžko líčiti zoufalství ubožáků. Nic krutějšího sklamané naděje! Zachování výpravy žádalo nyní neodkladné pokračování na cestě k jezeru. Mohlo se tam ve čtyř dnech doraziti, neprotáhnou-li cestu výkony měřické.

Plochá rovina doznávala nenáhlé proměny, stávajíc se pahrbkovitou. Okolo šesté hodiny večer oznámena byla na dalším obzoru hora šest set stop vysoká.

„Toť hora Skorzeť,“ pravil Mokum, „za tímto kopcem leží jezero Ngami!“

Křováci chtěli běžeti napřed a Mokum jen

stíží je z toho zradil; byloť v pravdě nebezpečno, rozptylovati se v krajině Makololy obydlené.

Plukovník Everest odhodlal se spojití poslední stanici přímo s temenem Skorzefu, což mohlo se státi za bílého dne, poněvadž vrchol kopce zakončen byl ostrým skaliskem a mohl býti zevrubně zaměřen. Mokum doufal následujícího večera jezera dosíci, a dal několika jezdcí okolní křoviny prohlédati, aby zabezpečil karavanu před náhlým útokem Makololů.

Astronomové zatím se zabývali sestrojováním nového trojúhelníka, jenž měl je dovesti dle výpočtů Emeryho až ku dvacátému rovnoběžníku, kterým končil oblouk vyměřovaný. Ještě několik výkonů za jezerem Ngami a budou hotovi se svým úkolem v jižní Africe. Budeť osmý zlomek meridiánu změřený, načež přehlednou se veškeré výměry a zkontroluje se zevrubnost triangulace, pomocí nové základné, kteroužto dlužno opět změřiti přímo na zemi.

Co zatím podnikali Rusové na druhé straně poledníku? Šest měsíců uplynulo již od neblahé roztržky. Co dělali asi Matyáš Strux, Michal Zorn a Mikuláš Palandr? Bylo jim zkoušeti podobných útrap jako Angličanům? Týralo je úmorné vedro a prahnoucí žízeň? Plukovník, stále zamyšlený, nezabýval se podobnými otázkami; sir John a Emery za to hovořivali častěji o bývalých soudruzích. Spatří se opět? Poštěstí se Rusům jich podniknutí a budou ve výsledcích souhlasiti mathematicky s nálezem Angličanův?

Zatím počalo úhloměrecké stanovení vzdáleností. Bylo potřebí dvou záměr, z nichž tvořil jednu vrch Skorzef. Za druhou sloužilo kuželovité návrší, vzdálené asi čtyři míle od poledníka. Směr stanovil se osou jednoho z obou dalekohledů na

úhloměru opakovacím. Jelikož Skorzeť byl poměrně dosti vzdálen, byli by se museli vzdáliti hvězdářové notný kus cesty od poledníku; po bedlivém uvážení pomohli si jiným způsobem. Zaměřili na kuželovité návrší také druhým dalekohledem téhož úhloměru a rozchyl obou hledisek naznačoval úhlovou vzdálenost mezi Skorzeťem i pahrbkem. Plukovník Everest podniknul k vůli důkladnosti dvacet zkoušek úhloměrných, z nichž vyhledal průměr naprosto správný.

Přes horoucí nedočkavost domorodců vykonal necitelný Everest všechny ty práce s touž bedlivostí, jako by operoval doma na hvězdárně Kémbridžské. Po celý den bylo vyměřováno a teprve po páté hodině večerní ukončil plukovník svá pozorování.

„Nyní jsem hotov vás následovati,“ pravil Mokumovi.

„Nepříteliš časně, plukovníku; lituji, že nebyl jste hotov za dne, mohli jsme přenesti ležení až ku břehům jezera!“

„A proč bychom teď ještě nevytrhli?“ tázal se plukovník. „Máme pouze 15 mil cesty před sebou a nemůžeme zblouditi.“

„Nuže v před!“ zvolal Mokum po krátkém rozmýšlení a dal znamení k pochodu. Zvláštním tušením ponoukán vybídnul křovák Evropany, aby se opatřili ručnicemi a zásobou střeliva. Sám vzal sebou pušku, již daroval mu sir John Murray a důstatek nábojů.

Karavana, na smrt unavená, pohybovala se přes všecku dychtivost žíznivých jen velmi pomalu. Mnohdy bylo potřeba posečkati na opozdilce. Za hodinu sotva tři míle se urazily. Tažná hovada ledva že dechu popadala; jen s namáháním vdy-

chovali všichni dusný vzduch, v němž by nejcitlivější vlhkoměr ani stopu páry byl neukázal.

K jedenácté hodině z půlnoci byly nejpřednější povozy již jen tři míle od Skorzefu vzdáleny. Pakli že se Mokum nemýlil, muselo jezero ležeti za horou, a šlo teď o to, obejít horu nejkratším směrem.

Evropané chystali se uchýliti na levo, když tu pojednou zavzněly tichem nočním vzdálené ale zřetelné výstřely. Angličané zastavili okamžitě své povozy. Naslouchali s nepokojem snadno pocho-pitelným. V krajině, kde tuzemci pouze šípů a kopí užívají, musely je výstřely překvapiti.

„Co to?“ tázal se Everest.

„Střelba z pušek!“ odpovídal sir John.

„Výstřely zaznívají s temene Skorzefu,“ mínil křovák. „Vizte ty mihavé stíny a zážehy nahoře, toť půtka! Bezpochyby že Makololové ženou útokem na Evropany.“

„Snad že Evropané ti jsou . . .“

„Pánové,“ zvolal plukovník, „nechtě Evropané ti jsou kdokoliv, nám sluší přispěti jim ku pomoci.“

„Ano! pojďmež, pospěšmež,“ pobízel Emery, jehož srdce svíralo se bolestnou předtuchou.

Mokum chtěl na úpatí hory shromáždit ještě jedenkrát družinu ozbrojených domorodců v jednotný šik, jelikož rozptýlené hloučky mohly býti snadno Makololy obklíčeny a potřeny. Avšak, jaké bylo jeho sklamání! Shledal karavanu na dobro rozprášenou, koně odpřažené a povozy opuštěné; několik jen tmavých stínů bloudilo ještě po planině a mizelo v dál na jihu.

„Ti zbabělcové! Zapomínají žízň i trampot, jen aby utekli. My ostatní v před!“

Evropané obrátili hned koně své na stranu severní a po dvaceti minutách mohli rozeznati

válečný pokřik Makololů. Dosud nebylo lze určitě počet nepřátel. Lupičové patrně hnali útokem na Skorzeť, jehož temeno občasným ohněm planulo. V šeru nočním bylo znáti jednotlivé postavy i skupiny mužů, vylézajících po úbočí hory. Angličané dostali se ruče útočníkům v zad. Sestoupili s koňů a vyrazivše bromové „hurá!“ vypálili první svůj výstřel současně do zástupů tuzemců.

Makololové domnívali se býti přepadeni mocným oddělením ozbrojenců a couvali stranou ani luků svých neupotřebivše.

Everest, sir John Murray, Emery, křovák a lodníci ustavičně střilejíce a nabíjejíce vrhli se do prostřed davu. Patnácte mrtvol lupičů leželo již na zemi.

Makololové se rozstoupili. Evropané vniknuli rychle do průliny a porážejíce nejbližše stojící lupiče, stoupali po zpátku nahoru.

V deseti minutách dostihli temene nyní úplně zatemnělého, neboť obležení zastavili svou střelbu, aby nezasáhli některého z nenadálých obranců.

Obklíčení byli Rusové! Byli zde všichni: Strux, Palandr, Michal Zorn, a pět lodníků. Také z jejich tuzemců ozbrojených nikdo nevytrval. Bídní křováci byli je v nebezpečí rovněž opustili; zbyl tu jediný kormidelník.

V tom okamžiku, kdy plukovník se objevil, spustil se s nevysoké zídky Matyáš Strux.

„Jste vy to, páni Angličané!“ zvolal hvězdář Pulkavský.

„My jsme to, páni Rusové,“ odpověděl plukovník vážným hlasem. „Než, zde není teď Rusův ani Angličanův! Jsou zde toliko Evropané, kteří spolčují se k obapolné obraně.“

Částka devatenáctá.

Triangulovati nebo umříti.

Hlasité „sláva“ následovalo na slova Everestova. Před tvářmi těchto Makololů a vůči společnému nebezpečí zapomněli Rusové i Angličané na půtku mezinárodní, přihlédajíce ku vlastní ochraně.

Vilém Emery a Michal Zorn klesli sobě do náručí a také ostatní Evropané utvrdili stisknutím pravice obnovenou jednotu.

Angličané bleděli se nejprvé vodou občerstviti a ta nescházela v ležení ruském. Potom uchýlili se všickni pod hradební zeď, tvořící část opuštěné pevnůstky a hovořili o příhodách, které potkaly je od neblahého rozchodu. Lodníci zatím střežili pohyby Makololů, kteříž zastavili na čas své útočnictví.

Proč přišli Rusové na vrchol Skorzezu, tak daleko od svého meridiánu? S touž příčinou, jež vedla tam Angličany. Byltě Skorzez, stojící skoro uprostřed mezi oběma čtverníky, jedinou vyvýšeninou, na níž mohla se zříditi stanice pozorovací.

Matyáš Strux vyprávěl některé podrobnosti o svých operacích, jež právě ukončil. Měřické výkony Rusův pokračovaly od Kolobengu snadně a bez všelikých nehod. Poledník losem jim přiřknutý prostíral se krajinou úrodnou, mírně se zvedající, pročež triangulace dála se velmi pohodlně.

Astronomové ruští trpěli neméně umrtvujícím vedrem horkého pásma, ale voda alespoň jim nescházela. Hojné prameny a potůčky zvlažovaly půdu a poskytovaly ztrmácené karavaně důstatek blahodárného živlu. Tažný dobytek jakoby se procházel nesmírnou pastvinou, bujně se zelenající lučinou, přervanou zde onde lesem či křovím. Cesta

vedla je osadami osazených mírumilovných kmenů, u nichž druhdy nalezl pohostinného uvítání doktor Livingstone. Dne 20. února dorazili Rusové k hoře Skorzezu a pobyli zde již šestatřicet hodin, když tu najednou zjevili se v dolině Makololové počtem tří neb čtyř set mužů. Křováci utekli hned, jak nepřítel zablédli. Makololové jali se drancovati povozy na úpatí hory stojící; nástroje byly na štěstí v bezpečném úkrytu na vrcholi kopce uschovány. Parník před příchodem tuzemců opravený houpal se v malém ukrytém zálivu jezera. S té strany pnulo se úbočí v nedostupný skalní bok. Na jih skláněla se hora v mírném sklonu, přecházejíc ve schůdnou stráž, po které mohlo se snadno do výše vylezti. S té strany činili Makololové právě svůj první útok a bez zakročení Angličanův byli by horu málem ztekli.

Everest zase sdělil Struxovi příhody anglické družiny od rozchodu v Kolobengu a vylíčil jemu krátkými slovy utrpení a trampoty, vzpouru křováků a ostatní svízele. Bylo patrné, že Rusům přálo štěstí mnohem víc než Angličanům.

Noc minula bez zvláštních příhod. Křovák probděl ji s loďníky v podvalu bývalé tvrze. Několik ohňů pod patou hory plápolajících svědčilo o tom, že tam nepřátelé táboří a že nevzdali se dosud svých záměrů.

Druhého dne z rána opustili Evropané klenuté sklepení tvrze, aby přehlídnuli okolní platinu. Dole v táboře spatřili hemžiti se čtyři až pět set Makololů. Šlo na jevo, že tuzemci nehodlají se dříve vzdáliti, dokud veškerý cenný majetek karavany: vozy, koně a zásoby nepadne jim do rukou. Hrabivým loupežníkům ani to nestačilo; chtěli pobiti Evropany a zmocniti se také

výtečných zbraní, jichž hrozného účinku teprve včera byli pocítili.

Vůči hrozivým přípravám tuzemců radili se učenci dlouho, jakých tu sluší prostředků užiti; bylo nutno činiti rozhodná opatření.

Vrch vévodil na jih nesmírným planinám, z nichž právě přicházeli, na západ i na východ táhla se neúrodná poušť; na sever konečně prostírala se krajina úrodná, oplývající stromovím, pastvinami a hojnými říčkami. Obzor s této strany věnčen byl řadou modravých chlumů, kolem úpatí jejichž vine se mohutný proud řeky Zambezi. Rozkošné úvodí veletoku osídleno a vzděláváno jest kmeny příčinlivými, orbymilovnými.

Taková byla výhlídka, prostírající se zrakům diváků na temeni Skorzezu. Hora opírala své boky o samý břeh jezera, na němž houpal se v bezpečném zálivu parník „Králová a Car“.

Důstatek vody byl zabezpečen a posádka mohla v pevnůstce vzdorovati nepříteli tak dlouho, dokud vydrží potraviny.

Jak vznikla pevnůstka uprostřed pouště? Mokum podal o tom následující vysvětlení.

Okolí jezera Ngami bývalo druhdy často navštěvováno kupci, vedoucími obchod se slonovinou a s ebenem. Slonovinu poskytovali slonové i nosorožci, ebenem bylo živoucí maso lidské, ježto kupovali otročníci. Dosud bývá poskvrněno úvodí Zambezi mrzkými cizinci, kteří vedou obchod s černochoy. Ustavičné plenění, loupežení a války mezi tuzemci ve vnitřku země poskytují množství zajatců, kteří bývají prodáváni za otroky.

Severní břeh jezera tvořil průchodnou stanicí obchodníkům od západu přicházejícím a Skorzez býval střediskem tábořících karavan. Zde odpocívaly, prvé než pustily se k ústí Zambezi. V té

příčině opevnili otročníci horu, aby uchránili v čas potřeby sebe i otroky před útoky loupežníků; stávalo se zajisté nezdárka, že zajatcové bývali násilím osvobozeni od těch, kteří je před tím zatančovali — aby byli na novo prodáni.

Takový byl původ pevnůstky, jež tou dobou byla na polo zřícena v rupy. Jednotliví cestovatelé i celé karavany vyhledali si nové, bezpečnější dráhy a nestavovali se více na březích jezera. Skorzeť osamotněl, oponové štíty pevnostní se rozdrobily a zbývala jen předprseň valová, do oblouku zahnutá, kteráž zakřivením čelila na jih, vydutými zády k severu byla obrácena.

Za hlavním valem, druhdy oponami a boky zesíleným, nalezala se dosud klenutá valová chodba, opatřená střílnami; nad ní pak zvedala se prostorná věž hradební, jakási hláska, sroubená z dřevěných trámů. Věž tu byl Everest užil za bod trigonometrický.

Byť byla pevnůstka pouhou zříceninou, poskytovala přece ještě Evropanům vzácného úkrytu. Opatření jsouce výbornými zbraněmi na rychlou palbu, mohou vzdorovati celé armádě Makololů, pokud vydrží zásoby střeliva a — potravy. Snad že budou s to i výkony trigonometrické dokončiti. Krabice se střelivem uschovány byly ve voze, na němž i parník se převážel, a my víme, že týž nacházel se v bezpečném úkrytu.

Ovšemť pak potraviny!

Zde naskytaly se podstatné obtíže a vážné obavy. Povozy se zásobami padly za kořist drancujícímu nepříteli a v pevnůstce zbývalo jen skrovné množství, ježto mohlo na nejvýš po dva dny osmácte lidí vyživiti. Tak shledali věci Everest a Strux po zevrubném inventáři. Hvězdářové sestou-

pili se v klenutou chodbu valovou, aby se uradili s křovákem o dotýčných opatřeních.

„Připouštíte si, pánové, jalové starosti,“ pravil křovák. „Pravíte, že máme pouze na dva dny potravu? Ale kdo nás nutí, abychom zde zůstali dva dny? Nemůžeme opustiti pevnůstku zítra, nýbrž dnes ještě? Kdo že nám v tom brání? Snad Makololové? Ti nepoběhnou za námi do vody a s vaším parníkem dovedu vás v několika hodinách na severní břeh jezera!“

K návrhu tomuto mlčeli učenci, pohlížejíce pátravě jeden na druhého. Zdá se, jakoby jim tato myšlénka — tak přirozená — nebyla ani napadla.

Nenapadla jim skutečně! Nemohla ani na myslit tanouti neohroženým, kteří až do konce památné výpravy měli se osvědčiti hrdinami vědy.

„Sir John Murray ujal se první slova:

„Ale, můj bodrý Mokume, operace naše nejsou dosud ukončeny.“

„Jaké pak operace?“

„Měření meridiánu!“

„Myslíte, že Makololové budou dbáti vašeho meridiánu?“

„Ať si nedbají, ale my se musíme o něj starati a neupustíme od našeho podniknutí, pokud je neukončíme. Není to také váš náhled, drazí soudruhové?“

„Souhlasíme úplně,“ přisvědčoval Everest jmenem všech.

„Neupustíme od měření poledníku! Dokud jediný z nás bude na živu, dokud bude s to, dalekohledem pozíráti: bude triangulace nepřetržitě pokračovati! Naskytne-li se toho třeba, budeme pozorování svá činiti s puškou v jedné, s nástrojem v druhé ruce, avšak my vytrváme až do posledního vzdechnutí!“

„Sláva Anglii! Sláva Rusii!“

Tak provolávali nadšení učencové, kteří vedli sobě vědu výše vlastních životů.

Křovák pohlížel chvíli na své společníky a slova nepromluvil. Byl jim porozuměl.

Věc byla vyjednána. Výkony zemědělské budou ukončeny, byť dalo se cokoliv. Zda poštěstí se hvězdářům překonati místní obtíže, volbu stanice, překážky jezera a j.?

Strux měl to sobě uloženo, aby vhodného návodu k dokončení prací vyhledal. „Pánové,“ vyjádřil se ruský hvězdář, „operace bude obtížná, ale nikoliv nemožná; budeť vyžadovati trpělivosti a horlivosti. Oč vlastně jde? Spojiti způsobem geodetickým temeno Skorzeфу se stanicí severně za jezerem položenou? Nuže, taková stanice jest, a zvolil jsem již jedno skalisko na dalekém obzoru, ježto může nám býti záměrou. Zvedá se severozápadně od jezera, pročez strana tohoto trojúhelníku bude protínati jezero Ngami.“

„Dobrá,“ přerušil ho plukovník, „jest-li bod trigonometrický vůbec na snadě, v čem pak vězí obtíže?“

„V přílišné vzdálenosti Skorzeфу od skaliska.“

„Jaká je ta vzdálenost?“ tázal se Everest.

„Nejméně sto dvacet mil!“

„Naše dalekohledy tam proniknou.“

„Leč na skalisku nutno rozžehnouti signal.“

„Rozžehne se.“

„Bude potřeba tam signal dopraviti.“

„Dopraví se tam.“

„A zatím se bránit Makololům!“ doložil křovák.

„Budeme se brániti.“

„Pánové,“ pravil Mokum, „jsem vám k službám a vykonám vše, co mně poručíte!“

„Těmito slovy oddaného lovce ukončila se

památná rozmluva, na níž visel osud další triangulace. Učenci, odhodláni v případě potřeby životy nasaditi, vyšli z klenuté chodby, aby pozorovali krajinu severně za jezerem.

Matyáš Strux naznačil jim vyhledané skalisko. Byla to homolovitá hora Volkvirie, pro přílišnou vzdálenost skoro nezřetelná. Zvedala se v značné výšce nad obzor a přes velkou vzdálenost mohlo světlo elektrické, na ní rozžhaté, pozorováno býti na zorném prostoru dalekohledu. Obtíž spočívala pouze v přenesení lampy na temeno Volkvirie. Bylo nutno vykonati v neznámé zemi cestu přes sto mil dlouhou.

Emery a Zorn nabídli se dobrovolně k tomuto podniknutí a byli přijati. Křovák kormidelník propůjčil se k doprovázení jich a konány hned přípravy na cestu. Užijou snad parní lodě?

Nikoliv. Tu ponechají ku potřebě svých soudruhů, kteří budou snad nuceni náhle Skorzez opustiti. K přeplavení jezera dostačí jednoduchý člunek z kůry březové, lehýnký i trvanlivý. Mokum a krajan jeho sestoupili ku břehu jezera, kdež rostlo několik bříz, a zhotovili v krátké době způsobilé náčiní plavecké.

V osm hodin večer naloženy byly do člunu nástroje, zbraně, elektrický přístroj a něco potravin. Bylo ujednáno, že astronomové shledají se opět na jižním břehu jezera u skalnaté zátočiny, kterouž oba křováci dobře znali.

Jakmile zaleskne se elektrické světlo na vrcholu Volkvirie a bude úhloměrečky stanoveno, zapálí také Everest ohnivé znamení na temeni Skorzezu, aby stanoviště tohoto mohlo býti na vzájem vyšetřeno vyslanými mladíky.

Rozloučivše se srdečně, sestoupili mladí hvězdářové ke člunu. Zde čekali na ně jeden lodník

ruský, jeden anglický a křovák kormidelník. Hluboká tma zahalovala krajinu černým svým závojem a křehký člun vnořil se nepozorován do temných vln jezera.

Částka dvacátá.

Osm dní na temeně Skorzefu.

Srdce svíralo se pozůstalým astronomům, když viděli mladé přátele odcházeti. Jaké to trampoty, jaká nebezpečí očekávají neohrožené mládce uprostřed neznámé krajiny! Křovák snažil se upokojiti hvězdáře, vychvaluje obratnost a zmužilost svého krajana. Možná, že Makololové, Skorzefem až příliš zaměstnaní, nepotloukají se ani za jezerem a Mokum shledával celkem postavení obležených býti mnohem povážlivějším než vzdalujících se mladíků.

Křovák a lodníci bděli střídavě po celou noc, ale „ti plazové“ — tak pokřtil lovec tuzemce — neodvažovali se na stráně Skorzefu. Snad čekali ještě posilu, aby mohli ztéci horu se všech stran najednou. Důmněnka táž osvědčila se býti pravou; když rozbřesknul se nový den, znamenal Everest patrný přírůstek v řadách Mokololů. Ležení jejich obemýkalo celou půdici Skorzefu a činilo všeliký útek po planině nemožným. Učenci zabývali se ukončením předcházejícího trojúhelníka. Výkon záležel v zaměření obou posledních stanic dráhy anglické pomocí obou hledisek úhloměru. Palandr zanesl číselný výsledek měření a hvězdářové jali se v následujících nocích vyšetřovati výšky četrných hvězd, aby se mohla vypočísti šířka Skorzefu.

Naskytovala se důležitá otázka: jak dlouho musí nejméně trvati cesta k hoře Volkvirii?

Křovák páčil dobu pěti dnů za nevyhnutelnou, nenaskytnou-li se žádná překážka. Byla tedy přijata lhůta šesti dnů nejdéle a na základě toho upravilo se rozdělování potravy.

Zásoba potravin byla skrovníčká. Muselo se přenechat z ní něco družině Zornově, dokud by se honbou sama nezásobila. Zbývající potrava stačila ještě na dva dny. Záležela v několika librách sucharů, nakládaného masa a pemikanu. Plukovník Everest rozhodnul za souhlasu ostatních, že sluší uskrovniti denní podíl každého na jednu třetinu. Tím způsobem mohli čekat po šest dnů na umluvené znamení. Posádka, záležející z třinácti mužův, bude tím ovšem citelně zkrácena ve výživě, ale tací mužové byli povznešeni nad podobným utrpením.

„Ostatně, není nám bráněno lovití,“ mnil sir John. Křovák svěsil hlavu s nedůvěřivou tváří. Zdálo se mu býti nemožno, aby na osamělém, holém kopci bytovala nějaká zvěř. Pro všecko vypravili se sir John Murray a křovák k ohledání Skorzeфу.

Makololové zatím nezdáli se míti na pospěch. Snad měli v úmyslu posádku vyhladověti! Obavy křovákovy osvědčily se po několika hodinách marného slídění po zvěři. S této strany nekynula žádná pomoc pro výživu družiny!

„Budem tedy rybařiti,“ prál sir John, pohlížeje s důvěrou na velikolepou hladinu vodní.

„Rybařiti bez šňůry a bez udice,“ prohodil křovák. „Takové rybaření je asi tak výnosné jako čižba bez čihadla a beze sítě. Než nezoufejme. Vaše Jasnost má v dobré paměti, že náhoda přispěla nám až dosud mnohokrát.“

„Máte pravdu, křováče! Není lepšího činitele

v životě lidském. Náhoda svedla nás opět s Rusy a dovede nás ku konečnému cíli!“

„A nakrmí nás?“ tázal se křovák.

„Ovšem že, a tím vykoná jen svou povinnost.“

Slova Jeho Jasnosti byla velmi sebevědomá, ale křovák pravil sám u sebe, že náhoda je služkou, kteréž vlastní panstvo musí časem přisluhovat a umínil si, že bude i on tak činiti.

Dne 25. února nezměnilo se ničeho v postavení obležených. Makololové zůstávali pořád ještě ve svém ležení. Časem některý pohlavár, po bohatých kožešinách znatelný, odvážil se přes pokraj strážě, aby proskoumal schůdné cesty k vrcholi vedoucí. Ale koule Evropanů zahnały odvážlivce po každé zpět.

Dne 26. února odvážilo se asi padesát lupičů k útoku se tří stran. Posádka vytrhla ze zřícenin a rozestavila se za předprsní valovou. Rychlá střelba Evropanů zabnala brzo útočníky; pět nebo šest loupežníků bylo zabito, něco raněných válelo se v krvi po stráni. Než přes vítězný výsledek obranců šlo na jevo, že přesilou několika set museli by Makololové horu ztéci, kdyby hnali současně se všech stran útokem.

Sir John uzavřel tudíž chrániti průčelí pevnůstky mitrajézou. Byla to v pravdě výtečná zbraň a způsobila brániti celý prostor, kde stával druhdy předval a baštový štít oponní. Těžkopádný stroj přenešen byl zručnými lodníky ještě téhož dne na vysočinu pevnostní a byl umístěn u paty předprsně. Pěťadvacet hlavních dělových, vějířovitě rozložených, mohlo chrliti zkázonosný oheň po celém průčelí pevnostním. Tuzemci měli záhy seznati smrtící mašinu tuto, kterou dvacet let později zavedli vzdělaní národové mezi střelivo válečné.

Po čas nucené nečinnosti na vrcholi Skorzezu

zabývali se astronomové počítáním výšky hvězd. Podlé četných nálezů viděla se býti šířka Skorzezu rovna $19^{\circ} 37' 18''$ 265; byla to hodnota až na tisícinu sekundy čili na jeden metr přibližně správná.

Seznali z toho, že jsou již jen na půl stupně od severního konce meridiánu vzdáleni a trojúhelník, jehož vrchol snažili se na temeno Volkvirie přeložiti, ukončí celou síť trigonometrickou.

V noci z 26. na 27. února neopakovaly se útoky Makololů. Den 27. zdál se býti posádce nekonečně dlouhý. Bylo-li štěstí mladým astronomům příznivo, mohli dnešním dnem doraziti na horu Volkvirii. V následující na to noci bylo nutno pozorovati obzor co nejbedlivěji, poněvadž mohlo se objeviti znamení světelné.

Téhož dne honil se sir John marně po stráních hory, aby ledabylou zvěř ulovil. Ctihodný Angličan byl nadán jadrným žaludkem a trpěl nemálo hladem. Soudruhové jeho snáze půst snášeli; buď že nebyl žaludek jejich tak zpuřný, nebo že za příkladem Mikuláše Palandra mohli nahraditi roštěnou pečení jednou neb dvěma rovníčkami druhého stupně. Křovák a lodníci trpěli rovněž hlad jako sir John a ke všemu tomu docházela zásoba potravy docela.

Po celou noc ze 27. na 28. dala se bedlivá pozorování obzoru, leč nadarmo; zorný prostor dalekohledu zůstal zatemnělý.

Dne 28. požila posádka poslední zbytek potravy, ale naděje hrdinné učence neopustila. Byli odhodláni neopouštěti stanici, pokud práci nedokončí, byť měli se naposled travou krmiti. Ani v noci mezi 28. únorem a 1. březnem nedodělali se učenci konečných úspěchů.

Na prvního března neměli již co jíst; předcházejícím uskrovněním v jídle nepřicházeli jim téhož dne půst valně krušným, ale na zejtrší, nepo-

může-li Prozřetelnost, bude jim zakoušeti muka strašlivá.

Mokum a sir John Murray, hladem týráni, bloudili s vytřeštěným zrakem po Skorzefu. Krutý hlad rozdíral jim vnitřnosti.

„Kéž bychom měli žaludky dobytka,“ myslil si ubohý sir John, „jak bychom si pochutnávali na pastvě! A žádná zvěř, žádný ptáček!“

Oba lovci byli tak nevýslovně zemdleni, že byla jim chůze obtížná; pročež ulehli společně na trávnick poblíže malého pahrbku, pět nebo šest stop vysokého.

Brzo přemohla je ospalost a zastřela jich vědomí ztrnulým spánkem.

Týž nicotný stav duševního ochrnutí trval asi hodinu, když probudilo sira Johna jakési nepříjemné šimrání a svědění. Ošival se nevrle a hleděl opět usnouti, než protivné šimrání trvalo dále až otevřel netrpělivě oči.

Roje nesčíslných bílých mravenců hemžily se mu po šatech; obličej i ruce byly jimi posety. Vzprávil se kvapně jakoby vzpružinou vymrštěn a probudil pohybem tímto i křováka. Mokum byl rovněž obsypán mravenci, leč k nemalému ustrnutí Angličanové nestřásal je se šatů, nýbrž sbíral je do hrsti a hltavě pojídal.

„Ah, fuj! Mokume!“ ošklíbal se sir John.

„Jezte! Jezte také!“ pobízel Mokum, nepřestávaje žvýkati. „Je to rýže křováků!“

Tuzemci nazývají takto skutečně bílé mravence a mísíce je s klovatinou citlivek, požívají s chutí týž hmyz. Na Skorzefu ovšem citlivky nerostly a „rýže“ musela se jísti „na sypko“.

Sir John nenechal se dlouho pobízeti a přes ošklivení své okusil mravence. Shledal, že mají

nakyslou, příjemnou chuť a utišil jimi ponenáhlu bolesti žaludka.

Mokum nezapomněl na společníky v neštěstí. Běžel do pevnůstky a přivedl k mraveništi celou posádku. Lodníci nezdráhali se pranic, nýbrž polýkali dychtivě podivnou krmi. Strux, Everest a Palandr váhali zpočátku, ale příklad sira Johna je překonal. Ubozí učenci, hladem polomrtví, přičinili se podobně, aby žaludek ošidili. Neočekávaná příhoda opatřila jim pokrm mnohem soudržnější.

Mokum rozpíchal rukovětí své sekery po jedné straně mraveniště, aby nachytal hmyz do zásoby. Po několika ranách ozvalo se ze vnitřku mraveniště jakési temné mručení, které zdvojnásobilo se po nových ranách. Mokum nic neříkal, ale usmívaje se, mnul si vesele ruce.

Za chvíli sekal zas horlivě do kopečku a učinil do něho otvor na stopu široký, když tu objevilo se z díry podivuhodné zvíře čtyřnohé. Mělo čenich velmi prodloužený, ústa malá, jazyk dlouhý; zuby scházely mu naprosto. Zvíře mělo srst dlouhou, hnědou, na hrdle a na prsou černou; bílý pruh vystupoval šikmo ku hřbetu. Ocas mělo dlouhý, huňatý a nohy opatřeny byly dlouhými drápy.

Mokum zabil zvíře jedinou ranou přes tlamu.

„Ejhle, pánové, naše roštěná pečeně!“ pravil křovák. „Opozdila se poněkud, ale proto nebude méně chutnější! Rychle oheň a nějaký nabiják z pušky za rožeň!“

Byl to *mravenčík*, ssavec z řádu *chudosubých*. Vytkytuje se dosti hojně v jižní Africe a jest nejhorším nepřítelem mravenců a všekazů čili termitů, jimž stavby dlouhými drápy rozhrabává. Nemůže-li v dlouhé podzemní chodby vniknouti, loví hmyz dlouhým lepkavým jazykem.

Pečeně na rožni byla brzo hotova. Možná, že

nebyla úplně propečená, ale vyhladovělí nechtěli déle čekat! Maso bylo křehké, šťavnaté, třebaž že trochu mravenčí kyselinou prosáklé.

Polovička vítaného lupu byla sněděna najednou; a jaká to hostina, jak posílila na novou zmužilost a důvěru statečných Evropanů!

Však bylo nanejvýš potřeba, aby v srdci jejich naděje se zakořenila, neboť ani v následující noci neobjevilo se želané světlo na chmurném skalisku Volkvirie.

Částka jedenaadvacátá.

Budiž světlo!

Malý hlouček byl se již před devíti dny vypravil na cestu. Jaké nehody zdržovaly jej od cíle? Nebyli odvážlivci navždy ztraceni? Snadno pochopíme naděje, starosti a obavy učenců na Skorzevu bavících. Vyslaní mladíci byli mužové činní, zmužilí, vědeckým zápalem nadšení. Věděli předběže, že na jejich přítomnosti na temně Volkvirie visí konečný zdar velikého podniknutí, a zdržování nemohlo se jim klásti za vinu.

Šest dní stačilo úplně k vykonání cesty a pakliže ani po devíti dnech nezaplál oheň s návrší Volkvirie, tož byli snad obětovní mladíci mrtvi nebo kočujícím kmeny zajmuti.

Takové myšlenky tanuly na mysli Everestovi a jeho soudruhům. S jakou bedlivostí, nýbrž zimniční rozechvěností požírali náčelníci výpravy skrze dalekohled! Týž zorný prostor hlediska zahrnoval všecku jich naději — celý život! Nikdy, nikdy tolik netrpěli jako dne 3. března, když ovládání jedinou myšlenkou bloudili v němém zadumání po stránkách Skorzevu!

Noc nadešla. Noc bezlunná, tichá a tmavá. Hodila se výborně k pozorováním optickým. Avšak vrchol Volkvirie zůstal ve tmách pohřben. Až do prvních červánků ranních pozorovali střídavě Everest a Strux tmavý obzor s vytrvalostí obdivuhodnou, leč nadarmo!

Se strany Makololů prozatím nebylo se čeho báti. Podlé všeho chtěli obležené vyhladověti a nebylo lze pochybovati, že se jim to podaří. Již předcházejícího dne stráveny byly poslední zbytky mravenčíka a dnem 4. března zavítal na Skorzeť na novo zlý host — hlad!

Nešťastní Evropané, aby jej poněkud zapudili, žvýkali prudké hlízy rostlin *mečíkovitých* z podřadí *kosatcovitých*, pučících spoře na úpatí Skorzeťu poblíže jezera.

„Když Arago a Biot,“ pravil téhož dne plukovník ku shromážděným soudruhům, „měřili poledník mezi Dunkerky a Ivizou*), nalezali se v podobné tísní jako my. Šlo o to, spojití ostrov s pobřežím Španělska pomocí trojúhelníku, jehož strany byly přes 120 mil dlouhé. Hvězdář Rodriguez odebral se na skalisko jednoho kopce ostrovního, aby zapálil tam umluvené znamení ohnivé, co zatím učenci francouzští trávili život pod stanem uprostřed pouště Palmaské.***) Po šedesáte noci vyhlíželi Arrago i Biot vytoužený signal a konečně, pozbyvše zmužilosti, zoufali nad svým podniknutím, chtějíce se vzdáti dalšího pozorování. Avšak v jedenašedesáté noci objevil se na obzoru zářící bod, nehybný a hvězdám šesté velikosti podobný — signal to Rodriguezův! Nuže, pánové,

*) Iviza čili Ibiza (starý Eburus), jeden z ostrovů Balearských.

**) Las Palmas na ostrově Majorce.

Poz. přek.

co dovedli učenci francouzští, toho bohda dokážou i hvězdářové angličtí a ruští!

Jednohlasné „výborně!“ bylo odpovědí rozjařených učenců. Mohli ovšem namítnouti, že Biot i Arrago byli potravou hojně zásobeni na rovinách las Palmaských!

Téhož dne pozorovati bylo nápadný ruch v táboře Makololů. Přebíhovali semotam a pohyby jejich křováka nemálo znepokojovaly. Hodlali snad tuzemci obnoviti v noci útok, nebo chystali se opustiti ležení, aby dostali se obleženým v zad se strany jezera?

Křovák upozornil Everesta na panující v táboře činnost a bylo všeobecně uzavřeno, bdíti v této noci s obzvláštní ostražitostí a veškeré zbraně chovati pohotové.

Mimo to vidělo se Everestovi, na všechny případy pomýšlejícímu, učiniti opatření, aby posádka mohla v případě potřeby Skorzez okamžitě opustiti. Jeden z lodníků — strojník — obdržel rozkaz pod kotlem parníku zatopiti a udržovati stále vysoké napnutí páry. Avšak musel vyčkati až po západ slunce, aby pozornost oblehatelů nebyla v tu stranu obrácena.

Večerní hostina záležela z bílých mravenců a několika hlízovitých kořenů. Hubená to strava pro lidi, jimž nastával zoufalý boj!

Okolo šesté hodiny večer snesla se nad krajinou noc s onou rychlostí, která je význačnou pro pásma meziobratníková. Strojník odebral se na šalupu, aby vykonal rozkaz Everestův. Rozumí se, že plukovník hodlal opustiti stanici pozorovací toliko v čase nejnaléhavější potřeby, když by nebylo lze více se udržeti.

Ostatní lodníci byli rozestaveni u zdi zpukřelé předprsň valové a bylo jim přikázáno, aby brá-

nili průlomy její za každou cenu. Dělové hlavně mitrajézy, hojným počtem nábojů opatřené, čouhaly skrze otvory střílen.

Plukovník a Strux odebrali se z večera do hradební věže a pozorovali střídavě zorný prostor dalekohledu. Obzor byl temný, ačkoliv plála nejkrásnější shvězdění na jižní pólokouli oblohy.

Křovák usadil se na úlomek skály, napnutě naslouchaje, aby mu neušel ani nejjemnější šustot na planině. Nepatrné, roztroušené zvuky stávaly se vždy zřetelnějšími. Mokum se byl v důmněnkách svých nemýlil: Makololové chystali se udeřiti na všech stranách útokem.

Až do desíti hodin nebylo znáti, že by se oblehatelé pohybovali ku předu; ohně jejich byly úplně vyhaslé. Náhle spozoroval křovák tmavé stíny plížití se po úbočí kopce. Nové a nové stíny vynořovaly se z temnoty noční, oblehatelé nebyli ani na sto kroků od vysočiny pevnostní vzdáleni.

„Vzhůru! vzhůru!“ volal Mokum.

Nečetná posádka vyhrnula se ihned k jižnímu průčelí a započala vydatnou palbu. Makololové odpověděli pouze válečným pokřikem a přes nepřetržitou střelbu stoupali vždy výše. Při blikavém světle jednotlivých výstřelů mohli obležení zahlédnouti nepřehledné davy nepřátel, hemžících se po celé stráni. Vůči této přesile viděl se býti trvalý úspěch marným. V houkání ručnic mísilo se vytí a vřískání tuzemců, připomínající ryk dravé zvěře. Ani jediná koule nechybila se cíle, protože střely metány byly do prostřed hustého davu. Makololové káceli se v chumáčích, strhující pádem svéžadáky až na pokraj stráně. Avšak útočníci nedbali toho a neustávali stoupati, nemaříce ani času střílením. Chtěli patrně za každou cenu vysočiny dobytí. Plukovník Everest bojoval v čele družiny. Také Palandr, jaktěživ

poprvé ručnicí ozbrojený, střílel seč byl. Sir John brzo na tom, brzo na onom skalisku podepřený, zde kleče, onde ležmo konal pravé divy; puška jeho rychlou střelbou byla celá rozpálená. Křovák zachoval svou chladnou mysl; byl opět trpělivý, zmužilý myslivec, sám sebou jistý, jak známe ho průběhem celého vypravování.

Proti hroznému přívalu útočníků nepomohly na dlouho ani statečnost a jistota střelby, ani výtečnost zbraní. Za jednoho mrtvého nastoupilo dvacet jiných a s druhé strany stálo pouze dvanáct Evropanův!

Nejen po jižním svahu Skorzeфу, alebrž také po stranách pobočných hnala se zběsilá záplava. Mrtvoly jedněch sloužily za stupně druhým. Někteří zacloňovali se mrtvolami padlých a stoupali za hrozným tímto štítem vzhůru. Vše to v blízkavých zážehách palby vidělo se býti strašlivým a děsným. Bylo patrné, že od těchto běsů nelze nadíti se žádného shovění!

O půl jedenácté dostali se někteří tuzemci až na vysočinu Skorzeфу. Obležení nemohli bojovati muž proti muži, jakmile zbraně jim neprospívaly. Bylo tudíž nutno uchýlit se za předprseň valovou. Skrovný hlouček byl na štěstí posavade neporušen, ješto Makololové dosud ani nevystřelili.

„Zpátky v ústup!“ hřímal plukovník hlasem mocným, prorážejícím vřavu válečnou.

Obležení, vypálivše naposledy, ustoupili za zdě pevnůstky. Strašlivý ryk provázel toto ustupování. Zároveň vyřítla se hejna tuzemců před ústřední průlom, hotovíce se ku stečení hradby.

Avšak náhle zahřímal povětrím strašlivý lomoz, podobající se rachotu hromových výbuchů elektrických, jemůž nebylo ani konce. Byla to mitra-jeza, jejímiž ohnivými ústy sir John hovořil.

Pět a dvacet jícňův její, vějířovitě rozložených, deštilo olověné kusy v oblouku jednoho stop na prostranství vysočiny, kteroužto byli tuzemci právě obšypaly. Střely samohybným ústrojím hnané padaly jako krupobití v husté řady útočníků, a chrílily záhubu tak hrozným pustošením, že v málo okamžicích bylo celé prostranství jako vymeteno.

„Dobře švitoří, panenka!“ pravil chladně křovák, přistoupiv k siru Johnovi. „Až vás bude od hraní ruka boleti“

Leč mitrajéza právě umkla. Makololové hledali v útěku spásu před lijákem kartáčů; opustili vysočinu mrtvolami posetou a seřadili se po stranách pevnůstky.

Co činili v okamžení oddechu Everest a Strux? Odebrali se na své stanoviště do hradební věže a pozorovali průzorem kruhu opakovacího tmavé skalisko Volkvirie. Ani nebezpečnost ani ryk válečný je nerozčilovaly. S klidným srdcem, jasným zrakem a s podivuhodnou chladnokrevností střídali se před hlediskem. Pozírali a pozorovali skrze dalekohled s takovou bedlivostí, jakoby pod střechou hvězdárny. Když pak po krátké přestávce rozléhalo se povětrím znovu skučení a vytí Makololův, pokračování boje oznamující, zůstávali učenci po jednom u drahocenného nástroje. Půtka skutečně na novo propukla. Ani mitrajéza více nestačila k zapuzení divochů, kteří tlačili se přede všemi průlomy a průstřely najednou. Obležení hájili otvory tyto krok za krokem přes půl hodiny, když tu v jedenáct hodin uprostřed nejlítější chumelenice objevil se Matyáš Strux s okem zářícím. Šípka, klobouk jeho protknuvší, třepetala se mu ještě nad hlavou.

„Signal! signal!“ volal na plukovníka.

„Cože?“ vyhrknul Everest, ustana pušku nabíjeti.

„Nu ovšem! signal!“

„Viděl jste jej?“

„Viděl!“

„Sláva!“ zajásal Everest, vypáliv naposledy svou pušku a pádil s Rusem do věže.

Zde schýlil se před nástrojem na koleno a potlačiv mocné bušení srdce, požíral dalekohledem. Ó, jak v okamžiku tom soustředily se život a celá bytost jeho v jediný nadšený pohled! Ba ovšem. Znamení světelné zachvívalo se v křížových vlákních sítky! Ano! světlo elektrické plálo na temeni Volkvirie a vrchol posledního trojúhelníku konečně jest vymezen.

Byla to podivuhodná podívaná, jak oba učenci uprostřed zmatku bitvy pracovali.

Tuzemci zatím přesilou dobyli předprseň. Sir John a křovák v čele zástupu hájili půdu krok za krokem. Šarvátka proměnila se v krvavé zápolení muže proti muži. Na střelbu Evropanů odpovídaly šípky divochů, rány tomahavků a kopí odrážely se ranami seker. Avšak Everest a Strux střídali se u nástroje bez ustání! Pokojně otáčeli obručím s dalekohledem, posouvali kruh postupmo do různých poloh a ze všech jednotlivých čtení brali střední číslo, aby chybu v pozorování co možná zmenšili. *)

*) Návod týž slove *opakování* čili *repetice*, od čehož i název *kruhu opakovacího* pochodí. Methoda repetiční byla zavedena Francouzem *Bourdonem* a měla sloužiti k tomu, aby učinila neškodnými omyly v rozdělení kruhovém. V novější době ukázal *Ressel*, že rozdělení kruhu lze mikroskopicky skoumati a že chyby nahodilé i pravidelné co nejzevrubněji stanoviti se dají. V té příčině opuštěno od přesložitých kruhů opakovacích a nabyly opět vrch kruhy pevné. Poz. př.

Netečný Mikuláš Palandr zaznamenával do zápisů výsledky všech pozorování! Několikrát zavadil jim šíp o hlavu a zlomil se na protější stěně. Oni stále pozorovali, načež přehlíželi pomocí drobnobledu číselné údaje drobnoměru a jeden potvrzoval i opravoval nálezy druhého.

„Ještě jedno pozorování,“ pravil Strux, nechajete otáčeti dalekohledy na stupňovaném okraji.

Konečně veliký kámen, některým tuzemcem mrštěný, vyrazil zápisky z rukou Palandrových a povaliv kruh opakovací, přerazil jej docela.

Avšak pozorování byla ukončena! Směr signálu byl vypočítán s přibližnou jistotou jedné tisícin sekundy!

Nyní bylo nutno prchnouti, zachrániti výsledky slavných a velikolepých prací. Divochové vnikali již do klenuté chodby valové a mohli každou chvíli vraziti do věže. Everest i Strux chopili své zbraně, Palandr sesbíral drahocenné zápisky a všichni tři prchnuli průlomem ve zdi. Dole očekávali je společníci; byli zde všickni, někteří jen lehce poranění.

V tom okamžiku, kdy jali se po severní straně Skorzezu sestupovati, vzpomněl si Strux na důležitou věc.

„A naše znamení?“ volal na plukovníka.

Je pravda, slušelo odpověditi na signal mladých učenců podobným znamením. Zorn a Emery museli se své strany také změřiti směr Skorzezu, aby práce geodetické došly svého ukončení. Zajisté, že již čekali s netrpělivostí, brzo-li světlo se objeví.

„Vzmužme se ještě jedenkrát!“ velel plukovník.

Mezitím co společníci jeho s nadlidským úsilím a zoufalou odvahou odráželi šíky Makolů,

vstoupil Everest do věže, ze suchých dřev sroubené. Jediná jiskra musela ji rozžehnouti jako troud.

Plukovník zapálil ji pomocí prskavky. Dříví hned chytilo a Everest pádlil ke svým soudruhům.

Několik minut na to ustupovali zase Evropané v dešti šípů, pošinující před sebou mitrajézu, již nehodlali nepřátelům zanechat. Odrazivše pomocí kartáčnice Makololy ještě jedenkrát, dostihnují šťastně šalupy. Strojník udržoval kotel parní ve vysokém napnutí, pročež mohlo se okamžitě odplouti. Lodní lano bylo navinuto, vrtule šroubová počala se točiti a parník „Králová i Car“ rozhrnoval kylem svým rychle temné vlny jezera.

Loď byla brzo tak daleko, že lzelo viděti temeno Skorzeфу. Hradební vížka byla v plamenech a svítila jako mohutný maják.

Nekonečné „sláva“ Angličanův i Rusův pozdravovalo obrovskou pochodeň.

Emery a Zorn nemohli si stěžovati! Ukázali hvězdu a odpovědělo se jim září slunečnou!

Částka dvaadvacátá.

Jak Mikuláš Palandr se dopálil.

Probouzejícím se jítrem zakotvil parník u severního břehu jezera. Zde nebylo ani památky po tuzemcích. Sir John Murray a křovák vyšli do okolí na honbu. Krajina byla opuštěna, ale všelikou zvěří bohata. V bujně trávě pásala se stáda rychlonohých sajek a na březích jezera polétovala hejna divokých kachen i jiných ptáků vodních. Lovci navrátili se s hojnou kořistí a Evropané pochutnávali si brzo na šťavnaté zvěřině, již nemělo se jim nikdy více nedostávat.

Tři dni na to, dne 8. března, ohlašovaly střelné

rány návrat vyslané družiny. Emery, Zorn, oba lodníci i křovák přišli nazpět úplně zdraví. Přinášeli svůj theodolit zcela neporušený, jediný to nyní úbloměr komise angloruské.

Nelze vylíčiti upřímnou radost, s jakou byli uvítáni mladí učenci a jejich průvodcové. Všichni jim přáli štěstí s nelíčenou srdečností.

Popisovali krátkými slovy svou cestu. Co se týče jich opozdění, vyprávěl Emery, že v rozsáhlých hvozdech vysočiny horské po dva dny bloudili. Jelikož magnetická jehla byla jim jediným, nedostatečným vodítkem, byli by snad hory Volkvirie nikdy nedostihli, avšak obezřelý, moudrý křovák konal jim platné služby svou bystrou radou a oddaností. Konečně došli až ku patě Volkvirie. Přístroj elektrický byl přenesen a postaven na temeno hory dne 4. března; v následující noci na to rozžehnuto bylo světlo a sesíleno mohutným zrcadlem poddutým.

Emery a Zorn se své strany spatřili snadně plápol na hoře Skorzezu. Vyšetřili směr její pomocí theodolitu a ukončili měření trojúhelníka, jehož vrchol opíral se o skalisko Volkvirie.

„Stanovil jste šířku Volkvirie?“ tázal se Everest Emeryho.

„Zevrubně, plukovníku, několikerým pozorováním hvězd.“

„Poloha skaliska podlé toho vidí se býti...?“

„Na $19^{\circ} 37' 35''$ 337 s přibližnou určitostí tři set, sedm a třiceti tisícin jedné sekundy,“ odpovéděl Emery.

„Nuže, pánové,“ ujal se opět slova plukovník, „naše úloha je, abych tak řekl, ukončena. Změřili jsme na meridiánu oblouk osmi stupňů pomocí tři a šedesáti trojúhelníků; po skončeném vypočítání výsledků naší práce seznáme zevrubně hod-

notu jednoho stupně, pročez i rovnomocninu jednoho métru na této části zeměkoule.

„Sláva! sláva!“ jásalí Angličané i Rusové v společném nadšení.

„Nyní jest nám plaviti se po řece Zambezi až k indickému oceánu, není-liž pravda, pane Struxe?“

„Pravda, plukovníku!“ odpověděl hvězdář Pulkavský. „Avšak, spolehlivost prací našich sluší prvé podrobiti mathematické zkoušce. Navrhují, abychom prodloužili síť trojúhelníků na sever až k místu, kde bychom mohli změřiti novou základnou bezprostředně na zemi. Číselná shoda mezi délkou této základné a mezi délkou počtem vyšetřenou naznačí nám teprvé naprostou cenu našich operací.“

Návrh Struxův byl přijat bez námitek. Čtyři lodníci byli k tomu nařizeni, aby dopravili parník napřed až k vodopádům Viktorie.

Závěrečná triangulace započala dne 6. března. Během dvaceti dnů neudálo se nic pozoruhodného. Avšak dne 27. března hrozila nenadálá příhoda zmařiti nenapravitelné ovoce celé výpravy. Mikuláš Palandrovi bylo souzeno, státi se hrdinou či vlastně obětí tohoto dobrodružství.

Víme, že roztržitý počtář dal se zavesti často ciframi daleko od svých soudruhů. V krajině ploché a holé nebylo to s nebezpečím, jinak mezi lesnatými pahrbky. Strux a křovák přimlouvali Palandrovi neustále, aby se měl na pozoru. Učenec sliboval jim býti ostražitým a divil se náramně přílišné opatrnosti úzkostlivých společníků. Hodný muž nepozoroval svou vlastní roztržitost!

Dne 27. března ubírala se družina skrze vysoké a husté křoví, prostírající se až k hranicím obzoru. V takových okolnostech slušelo více než

kdy jindy držeti se v jednotném houfci, nebo bývalo by zatěžko naleztí zbloudilého jednotlivce. Ale Mikuláš Palandr, nevida ničeho, netuše ničeho, s tužkou v jedné, zápisky v druhé ruce zašel kamsi stranou. Mokum a Strux domluvili se k večeru, že Palandra nikdo z nich už po více hodin ani nespatriil. Domyslíme si snadno, jaké obavy zmítaly Struxem i soudruhy, když ve čtyry hodiny večer Palandra pohřešovali. Příhoda s krokodily byla jim ještě v čerstvé paměti a pouze roztržitý počtář snad na ni byl zapomněl! Všeobecná úzkost opanovala zástup; další cesta musela býti přerušena, dokud by se Palandr nenalezl.

Volali ho do ochraptění. Nadarmo. Křovák a lodníci rozptýlili se na čtvrt míle do okolí, prohledávající houští, slídíce ve vysoké trávě a střílejíce; vše nadarmo! Po Mikuláši Palandrovi jako by se zem slehla.

Dlužno říci, že Matyáš Strux byl nesmírně rozhněván na svého krajana. Podruhé již vyvedl Palandr takový kousek a kdyby byl plukovník Everest obmyslil Struxe nejhrubšími výčitkami, nebyl by mu mohl ničeho odpověditi. Nezbyvalo než urobiť stany uprostřed lesa a pokračovati v hledání co nejbedlivěji, až by se našla stopa ztraceného.

Cestovatelé činili již přípravy k zbudování stanů na prostranné mýtině, když tu pojednou rozlehl se povětřím zvláštní skřek, nepodobný hlasu lidskému. Téměř současně objevil se Mikuláš Palandr. Běžel co mu nohy stačily. Měl hlavu nepokrytou, vlasy rozcuchané; byl polonahý, několik cárů jen viselo mu kolem kyčlí.

Nešťastník přikvapil bez dechu do kruhu svých přátel, jižto zahrnuli jej otázkami. Ubožák stál zde s očima vytřeštěnýma a s rozšířenýma zřítel-

nicema, nemoha promluvití; nozdry křečovitě zdužené zavíraly volný průchod dýchání, tak že toto dělo se jen násilným vzlykáním. Chtěl cosi povědět, ale nemohl ze sebe vyraziti jediného slova.

Co se stalo? Proč byl Palandr tak zedraný a zubožený? Nikdo nemohl toho se domyslití. Konečně vydrala se mu z hrdla skoro nesrozumitelná slova:

„Zápisky! zápisky!“

Astronomové zachvěli se společným zděšením. Rozuměli mu! Zápisky, dvojité zápisky, na nichž zaznamenány byly číselné výsledky veškerých výkonů trigonometrických, zápisky ty byly pryč! Ztratil je Palandr či byly mu ukradeny? Vše jedno. Drahocenné zápisky byly ztraceny a celá ta práce měla znova započnouti!

Společníci Palandrovi, leknutím zkamenělí, pohlíželi na sebe v němém ustrnutí; jediný Matyáš Strux hněvem překypěl. Nemohl se přemoci. Pustil se do ubožáka, spílaje mu až běda. Hrozil jemu strašným hněvem vlády ruské; nezahyne-li prý pod ranami knutou, bude zajisté vyobcován do Sibíře?

Mikuláš Palandr ke všemu tomu ani nemukal; na všecko zatracování kýval jen hlavou a zdálo se, jakoby chtěl říci, že to všecko ještě nic není, že zasluhuje trestu mnohem krutějšího!

„Ukradli vám je?“ tázal se Everest.

„Tak nebo onak,“ sápal se Matyáš Strux, celý bez sebe. „Proč se nás bídník vzdaluje? Proč nezůstane při nás po tolikerých výstraších....?“

„Ovšem,“ odpověděl sir John, „ale konečně sluší zvěděti, kam se zápisky poděly; zdaž je ztratil, či byly mu násilně uloupeny.“

„Ukradli vám je, pane Palandře?“ tázal se

sir John, nachýliv se k ubožáku, jenž mdlobou a unavením sklesnul do trávy. „Ukradli vám je?“

Mikuláš Palandr posvědčil.

„Vzali vám je tuzemci, Makololové?“

Palandr zavrtěl hlavou.

„Snad Evropané, běloši?“

„Nikoliv!“ zaštkal Palandr zvukem dušeným.

„Kdo pak tedy? sípal rozlícený Matyáš Strux, vztáhna své zaťaté pěstě až k obličejí chudáka.

„Ba ne!“ zalkal opět Palandr zlomeným hlasem.

„Ani běloši ani tuzemci . . . alebrž — paviáni!“

Na mou věru, kdyby důsledky této příhody nebyvaly tak smutné, byli by všichni propukli v hlasitý smích!

Mikuláš Palandr byl okraden — opicemi!

Křovák vyložil svým společníkům, že podobný případ často se udává. Za jeho paměti byli cestovatelé mnohokrát paviány okradeni. Jestli to rod opic starého světa, velmi chytrých a úskočných. Jejich čenich jest prodloužený, tupý; na jeho konci nalezají se nosní dirky. Úhel lícní obnáší 30°, srst je dlouhá, po výtce šedá, ocas končí srstnatým chvostem. Paviáni jsou velmi hojní v lesích afrických; počtář byl jimi bezpochyby přepaden a bránil se udatně, jak o tom svědčil rozedraný oděv jeho. Než to ho nikterak neomlouvalo; neměl se ostatních vzdalovati a drahocenné zápisky nemusely se ztratiti. Netečností jeho byly výsledky tolika svízelných útrap a nebezpečí na vždy zmařeny!

„Tolik je zřejmo,“ pravil plukovník, „že nestálo ani za to, měřiti poledník uvnitř Afriky, aby takovýto nejapný“

Nedomluvil. Nač ještě zahrnovati výčitkami nešťastníka, vlastním vědomím zdrceného; nad to neustával rozzuřený Strux hanobiti jej nejhoršími

nadávkami! Sluší vyznati, že všichni Evropané bez výjimky byli jako zničeni. Křovák samojediný zachoval obyčejnou chladnokrevnost.

„Pánové,“ promluvil Mokum, „pochopuji vaši zoufalost, avšak okamžiky jsou drahocenné. Paviáni uloupili p. Palandrovi zápisky. Dobrá, budeme je stíhati. Opové tito opatrují pečlivě uzmuté věci a poněvadž zápisky nejsou k snědku, nalezneme je, dopadneme-li zloděje!“

Návrh byl dobrý. Slova ta probudila zase jiskru naděje v srdcích učenců. Sám Mikuláš Palandr po vyslechnutí křováka obživoval. Sebral cáry své neladně roztřepené, přijal od jednoho lodníka vestu, od druhého klobouk a prohlásil, že je hotov doprovoditi své soudruhy na místo zločinu. Téhož večera ještě změnil Everest směr dráhy své podle udání počtářova; družina odchytila se poněkud na západ.

Následujícího dne ani v noci na to nenašli stopu zlodějů. Konečně poznal křovák dle určitých šlépějí v kypré půdě, že tudy přeběhly opice. Palandr ujišťoval, že shluknul se naň celý tucet těchto zvířat.

Brzo byli jim lovci na stopě, pročež postupovali velmi opatrně. Opové tohoto druhu jsou velmi chytří i ostražití a křovák ujišťoval, že toliko přepadnutím lze nadíti se úspěchu.

Druhého dne přichvátal lodník ruský na zvědy vyslaný se zprávou, že na blízkou spatřil jednoho paviána. Křovák poručil zastaviti a vydal se napřed v průvodu sira Johna a krajana křováka.

Brzo spatřili celé stádo opic, mezi stromovými laškujících. Lovci za silným kmenem ukryti pozorovali je s napnutou pozorností. Byli to skutečně paviáni; srst měli nazelenalou, uši a líce černé, silné čelistě a značně vyvinuté drápy. Paviáni

jsou pravými lupiči, zlodějové obilí i kukuřice a postrachem Bečuánů, jichž osady často napadají a pustoší.

Stádo lovci pozorované laškovalo bezstarostně, vřeštíc a štěkajíc podobně psům. Dosud žádný z opů lovce nezahlídnul.

Než, byl lupič Palandrův mezi tímto hejnem? Nebylo o tom pochybnosti, neboť křovák ukázal na jednoho samce, jehož tělo ověšeno a ovinuto bylo cáry z oděvu Palandrova.

Ó, jak osvěžila se mysl Johna Murraye novou nadějí! Nepochyboval, že chlapík týž je únosníkem zápisků. Bylo nyní úlohou zmocniti se ho za každou cenu, ač bylo nutno, jednati v příčině toho s největší opatrností.

Neprozetelným hnutím zaplašili by celé stádo do vnitř lesa a pak bylo další úsilí marné.

„Zůstaňte zde,“ šeptal Mokum kormidelníkovi. „Já a Jeho Jasnost vyhledáme ostatní společníky a budeme hleděti, jak bychom hejno obklíčili. Nespouštějte smečku z očí!“

Obklíčiti stádo paviánů bylo jediným prostředkem zmocniti se vinníka. Evropané rozstoupili se na dva hloučky. V jednom oddělení byli Strux, Emery, Zorn a tři lodníci. Družina tato měla vyhledati kormidelníka a rozstoupiti se kolem něho v polokruhu. Druhé oddělení, v němž byli Mokum, sir John, plukovník, Palandr a druzí tři lodníci, dalo se směrem na levo, hodlajíc obejítí opy a na ně útok učiniti.

Dle návodu křovákova dělo se postupování pomálu a s největší opatrností. Zbraně byly připraveny a pavián cáry ověšený naznačen byl za terč veškerých výstřelů.

Mikuláš Palandr, jehož zimničnou nedočkavost jen stíží krotili, kráčel vedle Mokuma. Křovák

hlídal ho, obávaje se, aby v přílišné horlivosti nějakou hloupost nevyvedl. Statečný muž skutečně nebyl sám sebe mocen, bylať to pro něj otázka života či smrti. Když byli asi půl hodiny v polokruhu kráčeli, uznal Mokum za dobré, schoulit se k zemi a plížit se lezmo ve trávě. Společníci jeho na dvacet kroků od sebe vzdálení, kradli se ku předu mlčky a opatrně. Ani slovíčko neuklouzlo jim ze rtů, ani větvička nezachrastila.

Hejno křepčících psohlavů bylo již viděti. Zvířata počínala něco čítí a měla se na pozoru. Jeden pavián, vzrůstu neobyčejně silného, jevil nepochybné známky nepokoje. Mikuláš Palandr poznal v něm lupiče; avšak, op neměl zápisky u sebe, alespoň nebylo jich viděti.

„Nevyblíží-li pak ten otrapa jako učiněný darebák?“ mumlal hněvivě učenec.

Veliký op stával se vždy bojácnějším a podobalo se, jakoby dával znamení ostatním. Několik samic s mláďaty na hřbetě sestoupilo se do kupy. Samci přebíhali semotam kolem nich. Lovci blížili se úkradkem ještě o něco dále. Každý z nich poznal již lupiče, a mohl s této vzdálenosti na jisto měřiti.

Náhle, bezděkým pohnutím ruky, spustila puška Palandrova.

„Proklatě!“ zaklel sir John, vypáliv svou pušku.

Deset výstřelů následovalo. Tři opice padly se stromů zabity. Ostatní přehouply svižnými skoky přes hlavy lovců.

Jeden pouze pavián neprchal, zloděj Palandrův. Vyšplhal se střelhibitě na kmen sykomory, soukal se po větvích její jako provazolezec a zmizel v hustém loubí koruny.

„Tam zajisté má uschované zápisky!“ zvolal Mokum a nemýlil se. Bylo se obávati, aby pavián

se stromu ku stromu neuprchnul. Mokum spatřil v tom opa, vykukujícího mezi listovým smokovnicí; zaměřil na něj klidně a vypálil. Op, na koleně poraněný, spouštěl se dolů s větve na větev. Držel v jednom pazouru zápisky, které měl prvé zastrčené v dutině stromu. Mikuláš Palandr, sotva že viděl paviána na zem dostoupnouti, vrhl se naň zuřivě a počal s ním zápoliti.

Jaká to pětka! Jaké to zlozvuky vyráželi oba zápasníci! Mezi vrískavé štěkání opa mísilo se vytí Palandrovo. Zmítali sebou tak prudce, že naposled nevědělo se ani, který z těch dvou je matematik a který pavián! Bylo s nebezpečím zaměřiti puškou na opa, jelikož koule mohla zasáhnouti počtáře.

„Palte! jen palte na oba!“ křičel Matyáš Strux v šíleném záchvatu, a rozhořčený hvězdát ruský byl by to nepochybně sám učinil, kdyby puška jeho bývala nabitá. Zápas trval dále. Palandr, jsa brzo na vrchu brzo dole, snažil se opa zardousiti. Bedra jeho byla celá zkrvácená, jelikož pavián tělo jeho ostrými drápy rozdíral. Konečně vyčkal Mokum příhodnou dobu a sekerou paviána zabil.

Omdlelý Palandr byl společníky odnešen a ošetřen. Ruka jeho tiskla mimovolně oba rejstříky k prsoum. Tělo paviána zavlčeno bylo do ležení a z masa jeho upravena byla večeře pro celou družinu. Všichni pochutnávali si na zkoleném zlodějovi jednak z pomsty, jednak i pro výbornou chuť masa jeho.

Částka třiadvacátá.

Vodopády řeky Zambezi.

Rány Palandrový nebyly těžké. Křovák natíral mu bedra masť z hojivých bylin lesních, kteréžto

lékařství astronoma tou měrou zotavilo, že mohl se vydati na další cestu. Pocit vítězství podpo-
roval jej nemálo v chůzi. Rozčilení jeho však brzo
přešlo a Palandr byl zase týž zadumaný učenec,
žijící výhradně jen v říši cifer. Jeden zápisník
byl mu i na dále ponechán, druhý musel z ohledů
bezpečnosti vydati Emerymu, což bez zdražení učinil.

V práci pokračovalo se čile a triangulace
blížila se konečnému cíli. Učenci jen vyhledávali
příhodnou pláň, aby na ní změřili bezprostředně
novou základnou. Mezi družinou panovalo nejlepší
srozumění a vzájemná shoda; učenci zdáli se za-
pomínati, že rozepře mezinárodní činí z nich vlastně
nepřátele.

„Milý Viléme,“ pravil jednoho dne Zorn ku
svému příteli, „kojím se nadějí, že po našem ná-
vratu do Evropy bude již válka ukončena a že
budeme moci také na dále zůstatí přáteli jako
zde v Africe.“

„Doufám totéž, drahý Michale,“ odvětil Emery.
„Novověké války nemohou míti dlouhého trvání.
Dvě nebo tři bitvy dostačí k podepsání míru.
Válka mezi Anglií a Ruskem vypukla již před
rokem a myslím, že nyní již bude mír uzavřen.“

„Zajisté, že nehodláte se vrátiti hned zase
na Předhoří?“ tázal se Michal Zorn. „Hvězdárna
může vás ještě nějaký čas postrádati a doufám,
že budu moci vás pohostiti v mém observatoři
v Kyjevě!“

„Pravdu díte, příteli,“ odpověděl Emery, „do-
provodím vás do Evropy a procestuji Rusko, prvé
než vrátím se do Afriky. Za to těším se, že budu
moci na vzájem i já vás jednou uvítati na Před-
hoří Taunském! Budete moci pohřšížiti se v čarovnou
krásu jižních shvězdění; uzříte, jak bohatá je naše
obloha a jaká to rozkoš nořiti se do ní zrakem

roztouženým! Bude-li vám libo, rozluštíme společně hvězdu Theta ve skupině Centaura. Slibuji vám, že bez vás nezačnu.“

„Ujednáno, Viléme?“

„Ujednáno, Michale. Zachovám pro vás hvězdu Theta a na vzájem přijdu do Kyjeva rozluštíti některou vaši mlhovinu!“

Stateční mladíci! Zdaliž nepodobalo se, jako by jim nebe patřilo! A komu by přináleželo, ne-li důvtipným učencům, až v nejskrytější tajny jeho nazírajícím?

Jedenácte dní uplynulo od Palandrova dobrodružství s opicemi, když družina vyhledala konečně příhodnou rozlehlou pláň nedaleko vodopádů Zambezských. Na pokraji této roviny rozkládala se nepatrná dědina křovácká, jejíž obyvatelé, lidé mírumilovní, přijali Evropany nad míru vlídně a úslužně, nabídnuvše jim svá obydlí. Everestovi bylo to právě vhod, poněvadž neměl žádných vozů stanových, ba téměř žádný materiál výpravní.

Měření základné mohlo se protáhnouti přes celý měsíc a tak dlouho nemohli býti Evropané bez přístřeší ochranného.

Učenci přistěhovali se do chýší tuzemců a zabývali se horlivě vyměřováním nové základné, jež byla půdicí posledního trojúhelníka. Dle výpočtů vykazovala základná určitou délku a čím více přiblíží se délka změřená délce vypočítané, tím dokonalejší bylo měření poledníka samého.

V provádění známého nám již výkonu měřického prohlédali astronomové k pravidlům opatrnosti, ve výměře první základné užívaným. Fysikálně zákony o teple, o roztaživosti kovů a o podmínkách atmosférických přiváděny byly k užitkům a nebylo opomenuto ničeho.

Práce započala dne 10. dubna a byla ukončena teprve 10. května. Mikuláš Palandr a Vilém Emery jali se hned výsledek vypočítávati. Srdce bušila hvězdářům, když číselný nález byl na den vynešen. Jaká to nábrada za všecka namahání a utrpení, osvědčí-li se práce jejich býti dokonalou!

Když byly všechny délky převedeny na oblouky, odpovídající průměrnému sklonu hladiny mořské, a na teplotu 61° Fahrenheita, čili 16° Celsia, předložili Palandr a Emery soudruhům svým následující čísla:

Délka nové základné, bezprostředně	
změřená	5075.25 t.
Délka téže základné, z počtů trigonom.	
odvozená	5075.11 t.
Rozdíl mezi výpočty a pozorováním	
obnáší	0.14 t.

Toliko čtrnáct setin toasy, to jest méně než deset palců, ačkoliv obě základné byly od sebe na šest set mil vzdálené!

Trojnásobné „sláva“ pozdravilo též obdivuhodný výsledek, jemuž není rovného v letopisech vědy!

A nyní, jaká byla naprostá hodnota jednoho stupně meridiánu na této části polokoule?

Dle výpočtů Mikuláše Palandra: *padesát sedm tisíc, třicet sedm toas*. Tedy bezmála (o jednu toasu) čísllice, jižto *Lacaille* r. 1752 na Předhoří Dobré Naděje byl vyšetřil. Celým stoletím od sebe rozloučení, shodovali se členové komise anglo-ruské ve výsledcích s učencem francouzským! Aby se mohla vytknouti rovnomocnina métru, bylo nutno vyčkati nálezů druhé výpravy, která podnikne se na severní polokouli.

Na základě starších výpočtů zahrnoval by čtvrtník meridiánu 10 milionů osm set padesát šest

métru. Jeden metr obnáší v rakouské míře 3 stopy, 1 palec, 11 čárek nebo zevrubněji vytknuto = 3·167496'.

Za jedničku plochové míry byl vzat čtverečný metr, který rovná se 10.00931 čtver. stopám rakouským. Za jedničku tělesné míry slouží krychlenný čili kostkový metr, rovnající se 31·66695 krychleným stopám.

Také pro míry váhové zavedena byla míra metrická. Za jedničku závaží metrického slouží váha jednoho krychleného centimetru překapované vody při teplotě 4° a nazývá se *gram*. Vídeňská libra má 560·01 gramů, dle čehož jde na lot vídeňské váhy 17½ gramů. Tisíc gramů slove jeden kilogram, jenž obnáší dvě *celní* libry.

Výkony zemědělské byly úplně dokončeny. Hvězdářové dostáli svému úkolu způsobem skvělým. Zbývalo jim plaviti se po řece Zambezi až k ústí její, kudy také neohrožený doktor David Livingstone na své druhé výpravě roku 1858—1864 cestoval.

Dne 25. května dorazili k vodopádům Viktorie. Tuzemci dali těmto významný název „hučící dým“. Vody Zambezi řítí se s výše tři sta stop a v šíři jedné míle, tvoříce lomem světla trojnásobnou duhu. Na dně hluboké prorvy čedičové vyvozuje se hukot a dunění, jakoby dvacet hromů rachocení své v jedno pojilo.

Pod vodopádem, na hladině utišené, očekávala parní loď již od pěti dnů cestovníky. Vstoupili všickni na palubu, pouze dva mužové zůstali na břehu: křovák Mokum a jeho sourodák, kormidelník. Mokum osvědčil po celou výpravu takovou oddanost a přítulnost, že stal se spíše přítelem než průvodčím Angličanův. Zejmena loučil se s ním těžko sir John Murray. Vybízeli ho několikráte, aby ode-

bral se s ním do Anglie, kdež dá jemu zaopatření na tak dlouho, jak jen mu bude libo; avšak Mokum měl dostáti ještě jiným závazkům. Slíbítě provázeti Davida Livingstona na druhé výpravě, kterouž hodlal neohrožený cestovatel podniknouti po řece Zambezi a Mokum chtěl danému slovu dostáti. Lovec zůstal tedy, byv slušně odměněn a — což v očích jeho více platilo — všele zobjímán Evropany, kteříž děkovali jemu všechno.

Plavba po veletoku africkém, kolem břehů jarobujným mlázím zdobených, dokonala se bez překážek. Tuzemci patřili s pověřivým obdivem na dýmající loď, kterouž hnalo neviditelné přístroj po vodách Zambezi, a nečinili plavcům žádných příkoří. Dne 15. června připlouli Evropané do *Kilimanu*, hlavního města v portugalském území Mozambiku, na východním pobřeží africkém. Leží nad řekou téhož jména, která se vlévá do Zambezi.

První starostí Evropanů bylo, otáze se konsula anglického po zprávách válečných.

Valka nebyla dosud skončena, a Sebastopol bránil se ustavičně společnému úsilí Angličanův a Francouzův.

Zpráva ta ovšem překvapila Evropany trudným zklamáním; byliť přilnuli k sobě společným snažením vědeckým. Nicméně neváhali dlouho, nýbrž chystali se na cestu do Evropy. Rakouská obchodní loď *Novara* připravovala se k plavbě do Suez. Členové komise uzavřeli plaviti se na ní.

Dne 18. června shromáždil plukovník Everest své soudruhy kolem sebe, aby promluvil k nim hlasem klidným následující slova:

„Pánové, prožili jsme společně již osmnáct měsícův, zkoušeli jsme mnohé útrapy, leč dokonali jsme dílo, jemuž dostane se pochvaly celé učené Evropy. Dokládám, že z téhož společného ob-

cování mělo by zůstali mezi námi nezlomné přátelství."

Matyáš Strux lehce se uklonil, aniž odpověděl.

"Avšak," ujal se dále slova plukovník, "k naší velké litosti není válka mezi Anglií a Ruskem ukončena. Zápas před Sebastopolem trvá dále a dokud město nepadne do našich rukou . . ."

"Však nepadne nikdy!" pravil Matyáš Strux, "třebas že Francie . . ."

"Budoucnost nás o tom poučí, pane," odpověděl chladně plukovník. "Jsem toho názoru, že musíme považovati se vzájemně za protivníky, dokud válka se neskončí . . ."

"Chtěl jsem říci totéž," odtušil krátce Strux.

V takovémto poměru společenském odebrala se komise mezinárodní na palubu Novary.

Několik dní na to přistála loď k Suezmu a v okamžení rozchodu pravil Emery, tiskna Zornovi ruku:

"Jsme povždy přáteli!"

"Ovšem, drahý Viléme, byť stalo se cokoliv!"

